dünyaya bakış

Fiyatı 1500 TL. *(KDV Dahil)*

- Uluslararası Ekonomik Güvenlik: Komünistlerin Yaklaşımı
- Parti Öğretisi Üstüne Düşünceler/*D.Ananiev*
- Çekoslovakya'daki Şubat 1948 Devriminin Diyalektiği/*A.Indra*
- Dersler Çıkarmak ve Hataları Düzeltmek/*F.Frutos*
- Mali Kölelik/*J.S.Colmenares*
- ABD-SSCB İlişkileri: Çatışma mı, İşbirliği mi?/*H.Kissinger*

HAZİRAN 1988 2

dünyaya bakış

Aylık
Sosyalist
Çeviri
Dergisi

3

Dünyaya Bakış, Aylık Sosyalist Çeviri Dergisi
Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: HAZİRAN BASIM YAYIN ve TİCARET A.Ş. adına Şefik Çalık □ **Yönetim Yeri:** Piyerloti Cad. Dostluk Yurdu Sok. No.8 Selimbey İş Hanı, K.2 Çemberlitaş-İstanbul □ **Dizgi:** EKOL/Basın Yayın Tanıtım □ **Kapak Baskı:** Kent Basımevi □ **İç Baskı:** Anıl Ofset □ **Dağıtım:** Hürriyet Holding A.Ş.
Abone Koşulları: (Yurtiçi) 6 aylık 7000 TL., 1 yıllık 14.000 TL.; (Yurtdışı) 6 aylık 20 DM, 1 yıllık 40 DM
Hesap No: 2933 Yapı ve Kredi Bankası, Çemberlitaş Şubesi/İstanbul
Döviz Hesap No: 30100/30498 TC. Ziraat Bankası Çemberlitaş Şubesi-İstanbul

İÇİNDEKİLER

ULUSLARARASI EKONOMİK GÜVENLİK: KOMÜNİSTLERİN YAKLAŞIMI

World Marxist Review dergisi uluslararası ekonomik güvenlikle (UEG) ile ilgili sorunlar üzerine görüş alışverişini içeren bir toplantı düzenledi. Birçok partinin temsilcileri değişik konulara değindiler. Bunlar arasında şunları sayabiliriz: Dünya ekonomisinde durumun kötüleşmesinin nedenleri, kapitalist ekonomide ayrı ayrı ülkeler için bir tehlike oluşturan bunalım olgularının kökenleri, uluslararası ekonomik güvenlik kavramının içeriği, bunun yeni uluslararası ekonomik düzen kavramıyla bağıntısı.

Aşağıda yapılan görüş değiştokuşundan kısa bir özet yayınlıyoruz.

Toplantıda, uluslararası ekonomik ilişkilerdeki durumun kötü oluşunun, doğrudan doğruya, önde gelen emperyalist devletlerin, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin, dünya ölçüsünde yürüttüğü gerginliği artırma politikasının bir sonucu olduğu belirtildi. Silahlanma yarışının sürdürülmesi, uzayın silahlandırılmasına yönelik tehlikeli planlar, sosyo-ekonomik gelişmenin gereksinimleri için gerekli olan kaynaklardan şimdiye kadar yapılandan daha fazla kısıntı yapılmasına yol açacaktır. Emperyalist baskı, zorbalık, içişlere karışma uluslararası ekonomik ilişkileri olumsuz yönde etkiliyor, bunların istikrarlı şekilde gelişmesini engelliyor. Ticari, kredi alanındaki ve teknolojik abluka uygulamaları, ticaret ve bilimsel-teknik ilişkiler alanında ayırımcı uygulamalara başvurulması uluslararası ekonomik işbirliği olanaklarından daha iyi yararlanılmasını engelliyor.

Emperyalist çevreler Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkeleri ve halklarını yeni bağımlılık zincirleriyle köleleştirme politikası izliyorlar. Dış ekonomik ilişkiler alanında bu ülkelerin uğradıkları büyük kayıplar, pazar kargaşası koşullarında, duruma tekelci sermayenin, uluslarötesi tekellerin egemen olmasından ileri gelmektedir. Çünkü, malların büyük bölümü "Üçüncü Dünya" ülkelerine bu kanallardan girmektedir. Muazzam dış borçlar, bir yandan yeni yeni gelişmeye başlayan ekonomileri birikim fonunun beşte birinden, ihracattan sağlanan kaynakların üçte birinden, çoğu kez yarısından fazlasından yoksun bırakarak zayıflatıyor, öte yandan da uluslararası yaşamı çok daha karmaşık hale getiriyor. Dış borçlar sorunu, önceden kestirilmesi olanaksız sosyal ve daha başka sarsıntılara yol açabilir. Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde mali bunalımın, yüksek faiz politikasının, sermayenin ve insan gücünün başka ülkelere gitmesinin, kapitalist merkezlerdeki döviz fırtınalarının etkisi çok daha güçlü biçimde hissediliyor. Toplantıya katılanlar, kapitalist ekonominin çeperlerinde durumun bu nedenle istikrarsız olduğunu belirttiler. Emperyalizmin, bu ülkeleri militarist politikasıyla tehdit etmesi, durumu daha da kötüleştirmektedir.

İşte bu nedenle dünya topluluğunun uluslararası ekonomik güvenliğin sağlanmasıyla ilgili sorunlara yönelmesi son derece yakıcıdır. Bu, zamanında atılmış bir adım olacaktır. Birçok konuşmacı, bu fikrin birkaç onyıllık bir tarihi olduğunu belirtti. Bir-

leşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 40.Dönem Toplantısı'nda SSCB'nin girişimiyle kabul edilen karar(1), dünya ülkelerinin çoğunluğunun dünya ekonomik yaşamının normalleştirilmesine yönelik köklü değişiklikler sağlanması için etkin önlemler alınmasında çıkarı olduğunu bir kez daha ortaya koydu.

Bu konularda uzmanlaşmış Sovyet bilim adamı **Prof.Ernest Obminski,** Sovyetler Birliği'nin, sosyalist ülkelerin uluslararası ekonomik güvenlik sorunlarına yaklaşımına değinerek şunları belirtti: 80'li yılların ortalarına doğru, uluslararası ekonomik ilişkilerin yeniden yapılandırılmasıyla ilgili çok sayıda öneri, plan ve program ile bunların gerçekleştirilme perspektifi arasında büyük bir mesafe olduğu görüldü. Bu alanda yapılanların yetersiz olduğu, Birleşmiş Milletler Örgütü, Bağlantısızlar Hareketi forumlarında komünistler, sosyal demokratlar ve geniş kamuoyu çevreleri tarafından defalarca belirtilmişti. Ama uluslararası sermaye çok sayıda yapıcı girişimi baltaladı. Bunlar arasında şunları sayabiliriz: Bağlantısız devletlerin önerdikleri yeni ekonomik düzen programı (1974), ya da bu devletler tarafından hazırlanan dünya ekonomisi alanında kısa süreli eylemler planı (1983), uluslarötesi tekellerin faaliyetini denetim altına alma denemeleri, ekonomik yaşamın kilit sorunları üstüne dünya çapında görüşmeler yapılması.

Sovyet bilim adamı devamla şunları söyledi: Deneyim gösterdi ki, var olan uluslararası ilişkiler sisteminde birbirine kopmaz biçimde bağlı olan çok sayıdaki sorundan sadece biri üzerinde dikkatlerin yoğunlaştırılması yeterli değildir. Bu sorunların çözümüne kapsamlı yaklaşım gösterilmesi zorunluluğu, günümüz dünyasında **karşılıklı bağımlılığın** artmasından ileri gelmektedir. Burada sözkonusu olan nesnel olarak var olan karşılıklı bağımlılıktır. Hiç bir ülke işlerini diğer ülkelerden tamamen yalıtlanmış olarak, dünya topluluğuna katılan öteki üyelerin çıkarlarını gözardı ederek, yalnız kendi ulusal çıkarlarını gözönünde bulundurarak yapamaz. Genel güvenlik kavramı bir dizi öğenin toplamıdır ve **ekonomik güvenlik** bunlar arasında çok büyük rol oynamaktadır. Bu kavram, uluslararası ekonomik ilişkilerin her yönlü geliştirilmesini, bunların eşit haklılık, karşılıklı saygı ve karşılıklı yarar temelinde yeniden yapılandırılmasını içeriyor, her türlü ayrımcılığa son verilmesini öngörüyor. Bu, aynı zamanda değişik toplumsal sistemlere bağlı devletlerin silahlanma yarışını gemleyerek, nükleer denemeleri yasaklayarak ve daha başka önlemler alarak, ekonomik yarışmaya yönelmeleri anlamına geliyor. İstikrarlı uluslararası ekonomik ilişkiler sağlayarak, insanlık genel güvenlik sisteminin oluşturulması yönünde bir adım atmış olacaktır.

Karşılıklı bağımlılık, bugün dünyamızda tek başına bir devletin ve hatta birkaç devletin çözemeyeceği global sorunlarda da ortaya çıkmaktadır. Burada sözkonusu olan dünya okyanuslarının, uzayın, çevrenin yazgısı, yeni tehlikeli hastalıkların yayılmasıdır. Gelecek kuşakların yaşamının korunması için uyumlu çalışmalar yapmak gerekmektedir.

Uluslararası ekonomik güvenlik kavramı, "Üçüncü Dünya"daki milyarlarca insanın istek ve gereksinimlerini gözönünde bulundurmaktadır ve gerçekleşmesi durumunda, uluslararası ve bölgesel sorunlara değişik yaklaşımların ortak yanlarını araş-

---

(1) "Uluslararası Ekonomik Güvenlik" adındaki karar tasarısı Sovyetler Birliği tarafından Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun İkinci Komisyonuna (Ekonomik ve Mali Sorunlar Komisyonu'na) sunuldu ve daha sonra Genel Kurul'da ezici çoğunlukla kabul edildi.

tırmayı, karşılıklı güveni artırmayı, ekonomik işbirliğini geliştirmeyi hızlandıracaktır. Sosyalist devletlerin konumu işte böyledir. Bu, Varşova Antlaşması Örgütü üyesi devletlerin Politik Danışma Komitesi'nin 1987'de yapılan toplantısında kabul edilen "Azgelişmişliğin Giderilmesi ve Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen Kurulması Üzerine" aldı belgede tam yansımasını bulmuştur.(25

Bu görüşler, toplantıya katılanlarda metodolojik ve pratik nitelikte çeşitli sorunlar doğurdu.

Semou Pathe Gueye (Senegal Bağımsızlık ve Emek Partisi) sorusunu şöyle formüle etti: Genel güvenliğin çıkarlarına, devletlerin karşılıklı bağımlılığına ağırlık verilirken, bu konsept, özellikle kurtulmuş ülkeler için çok canlı ve güncel olan sosyo-ekonomik gelişme sorunlarını gölgede bırakmıyor mu? Geniş, global yaklaşım, komünistlerin uluslararası yaşamdaki bütün olguları değerlendirmede kılavuz edindikleri sınıfsal yaklaşımın yerini olmamalıdır.

Uluslararası ekonomik güvenliğin amaçlarının yeni ekonomik düzen programının hükümleriyle sıkı birlik içinde ele alınması gerektiği görüşü dile getirildi. **Jose Regato** (Ekvador Komünist Partisi) şöyle bir sorun doğduğu görüşündedir: Burada iki kavram birbiriyle nasıl bağdaştırılabilir? Pratikte belirli bir bölge için, örneğin Latin Amerika için ekonomik güvenlik ne anlama gelmektedir?

Hugo Campos (Paraguay Komünist Partisi) ve **Ali Ashour** (İsrail Komünist Partisi) dünyada şimdiki koşullarda ekonomik güvenlik fikirlerinin olağanüstü büyük önem taşıdığını, bunların nükleer savaş tehlikesinin ortadan kaldırılması, başka global sorunların çözümü için verilen savaşımla doğrudan bağlı olduğunu vurguladılar. Öte yandan konuşmacılar şunu belirttiler: Değişik toplumsal sistemlere bağlı devletlerin barış içinde yanyana yaşaması, uluslararası arenada sosyalizm ile kapitalizmin birbirine karşı koyuşunu sona erdirmiyor. Ve bunun uluslararası ekonomik güvenliğin geleceğini olumsuz etkileyeceği düşünülmemelidir. **Halid Hammami** (Suriye Komünist Partisi) şöyle dedi: Nesnel çıkarları birbirinin karşıtı olan kapitalist devletler ile gelişmekte olan ülkeler arasında gerçekten adil ekonomik ilişkiler kurmak, genel olarak mümkün değildir.

Bu konular üzerinde yoğunlaşan tartışmada özellikle iki konu ön plana çıktı. Ekonomik güvenlik kavramı çerçevesinde global sorunların yeri ve rolü üzerinde duruldu ve bunun yeni uluslararası ekonomik düzen programıyla bağıntısının niteliği ele alındı.

Sorunun Evrensel Yanları

Ali İleri (Türkiye Komünist Partisi) şunları belirtti: Ekonomik güvenlik için savaşımın kimi yanlarının, bunu genel güvenliğin sağlanması gibi, daha geniş boyutlu bir görevin öğesi sayma olanağı veren yanların evrensel önemi vardır. Nükleer silahların ortadan kaldırılması, güce başvurmaktan ya da güce başvurma tehdidinde bulunmaktan vazgeçilmesi, hükümetlerin, ekolojik yıkımı ortaklaşa önleme çabaları ile uluslararası ekonomik güvenliğin hedefleri arasında sıkı bir bağıntı vardır, çünkü devletlerin ekonomik işbirliği ve karşılıklı etkileşmesi sürecinde, barış içinde yanya-

---

(2) Bak: **Pravda**, 10 Haziran 1987

na yaşamanın maddi temeli güçlenmektedir. Bu arada, uluslararası ilişkilerin yapısındaki antagonist çelişkiler de elbette varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Öte yandan, evrensel çaptaki gelişmede dünyanın bütünselliğini, karşılıklı bağımlılık içinde olduğunu, en değişik toplumsal güçlerin çıkarlarının birbirine bağlı olduğunu gösteren eğilimin giderek güçlenmesi insanın uygarlığın yazgısı, insanlığın geleceği için daha büyük sorumluluk duygusuyla hareket etmesini gerektiriyor.

Hugo Campos belirtilen bu görüşlere katıldığını söyledi ve şöyle devam etti: Karmaşık, son derece gergin uluslararası durum, aslında bütün ülkeleri ve halkları birbirine bağlı hale getiriyor. Bu durum gerginliğin, zorbalığın ortadan kaldırıldığı bir dünya kurulmasının yolunu açma olanağı vermektedir. Ne ki, ekonomik ilişkiler alanında kapitalizmin yarattığı kaos (bu özellikle gelişmekte olan ülkelere büyük zarar vermektedir) bunun gerçekleşmesini engellemektedir. Dünyadaki ekonomik, ekolojik ve sosyal sorunlara, 2000 yılının eşiğinde insanlığın karşı karşıya geldiği bu sorunlara ilkesel bakımdan yeni bir yaklaşım göstermek gerekmektedir.

Georg Kwiatowski (Alman Komünist Partisi) şöyle dedi: Ele aldığımız konunun iki noktasına dikkati çekmek istiyorum. Birincisi: Ekonomik güvenlik ve devletlerin çok yanlı işbirliği politik havanın ısınması, devletler arası ilişkilerde karşılıklı güvenin artması için olanak yaratıyor; silahsızlanmayla ilgili sorunlarda, çatışmalı durumların ortadan kaldırılması, bunların bir çözüme bağlanması yönünde ilerleme sağlanmasına yardım ediyor. Sağlam ve adil ekonomik ilişkiler kurulması, dünyanın bütün bölgelerinde halkların somut çıkarlarına yanıt vermektedir.

Tartıştığımız konu, öteki yoldaşların da belirttiği gibi, daha geniş açıdan ele alınmalıdır. Bu konu, bütün insanlığı ilgilendiren global sorunların çözümüyle de bağıntılıdır. Örneğin, bilimsel-teknik ilerleme evrensel nitelik taşıdığından bu ilerlemenin sürekli olması için değil, aynı zamanda, neredeyse her yerde gözlenen ve bunun yan ürünü olan olumsuz gelişmeleri önlemek için de dünya çapında ortak çaba harcamak gerekmektedir.

Konuşmacılar şu görüşte birleştiler: Yirminci yüzyılın sonunda bilimsel-teknik devrimin diyalektiği öyledir ki, bir yandan doğanın kullanılması, insanların genlik düzeyinin yükseltilmesi alanında şimdiye dek görülmedik olanaklar sağlarken, öte yandan insanlığın var olması için gerekli koşulları tehlikeye atmaktadır. Koşullar kötüleştikçe, ekolojik sistemlerin istikrarı ve biosferin durumu bozuldukça, birçok öngörüye göre, olumsuz eğilimler daha da güçlenecektir. Yeryüzünün şu ya da bu bölgesinde meydana gelecek bir ekolojik arıza, dünya ekolojik sistemi için büyük bir tehlike oluşturabilir. Son 40 yıl içinde, genellikle silahlanma yarışının sürmesi nedeniyle, yapılan teknoloji ve üretim çalışmalarında bu tür olgulara sık sık rastlanmıştır. İstikrarın bozulması süreci, henüz gelişmiş ülkelerin bölgesel ekolojik sistemlerini, tropik ve alt-tropik bölgelerdekiler kadar etkilememiştir. Ne ki, Avrupa'nın, Kuzey Amerika'nın, Asya'nın orta bölgelerinde de sanayi artıkları, örneğin ormanların ciddi biçimde hasar görmesine yol açmıştır. Yavaş yavaş iklimin dünya ölçüsünde olumsuz yönde değişmesi tehlikesi vardır. Denizler ve nehirler, sanayi artıklarının atıldığı çöplükler haline geliyor. İktisatçıların değerlendirmelerine göre, yüzyılımızın sonuna doğru bütün devletler gayrısafi ulusal gelirin yüzde 3-5 kadarını (her yıl yaklaşık 150 milyar dolar) çevrenin korunması için ayırmak zorunda kalacaklardır. Dünyanın bütün bölgelerinin ekolojik ve ekonomik güvenliğinin sağlanmasına hizmet edecek bir uluslararası ekolojik sistemin kurulması sorunu ilgi görmektedir.

Francisco Gamboa (Kosta Rika Öncü Halk Partisi) şunları belirtti: Kanıma göre, birbiriyle bağıntılı olan ekonomik güvenlik ve ekolojik güvenlik sorunlarını ele alırken, Marksist yorumlamalarda bile bu kavramların kapsamı çok fazla genişletilmemelidir. Çünkü böyle yapılmazsa, artık bütünsel bir dünyanın var olduğu izlenimi doğabilir. Sınıfsal, ulusal ve daha başka farklara bakmaksızın herkesi eşit ölçüde ilgilendiren sorunlar olduğu görüşüne katılıyorum. Nükleer yıkım tehlikesi karşısında insanlığın varlığını korumak, bu sorunlar arasında başta gelmektedir. Karşılıklı ekonomik bağımlılığın da kuşkusuz nesnel temeli vardır. Lenin'in yaklaşımını hatırlayalım: "Birbirine düşman olan hükümetlerin ya da sınıfların istek, irade ve kararından daha büyük bir güç var: bu, uluslararası genel ekonomik ilişkilerdir; bu ilişkiler onları bizimle ilişki kurmaya yöneltiyor."(3)Bu görüş,dünyanın ilk sosyalist devletinin ekonomik ablukayı yararak kapitalist ülkelerle ekonomik ilişkiler kurduğu günler için doğruysa, şimdi, birbirine karşıt toplumsal sistemlere bağlı devletlerin barış içinde yanyana yaşaması sorununun ekonomi açısından ele alınmasının son derece büyük bir önem kazandığı günümüz koşullarında çok daha doğrudur.

Ne ki, kapitalizm ile sosyalizmin bir arada yaşaması ve birbirine karşı savaşımının diyalektiği, kapitalist ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki ilişkilerin sömürüye dayanması, emperyalizmin saldırgan niteliği (ki, dünyamızda ekonomik alan da dahil, güvenliğin sağlanamamasının başlıca nedenidir) gözardı edilemez.

Haklı olarak şöyle bir soru doğuyor: Karşılıklı bağımlılık kavramının sınırları nelerdir?

Ernest Obminski kendisine yöneltilen soruyu şöyle yanıtladı: Kanıma göre, önce bu kavramı tam olarak belirlemek gerekiyor. Biz uzun zaman bu kavramın burjuva ideologlarınca yapılan yorumlarına, karşılıklı bağımlılığın asimetrik olduğunu ve eşit hakka dayanmadığını ileri sürerek karşı çıkıyorduk. Örneğin, kapitalist ülkelerin gelişmekte olan ülkelerle ilişkileri, sürücü ile atın "birliği" şeklinde görülüyordu.

Günümüzdeki Marksist yorumlamalarda, karşılıklı bağımlılık içinde ve birçok bakımdan bütünsel olan dünyada devletler arasındaki ve birkaç devletten oluşan gruplar arasındaki, karmaşık ikili ve çok yanlı ilişkiler dile getirilmekte, toplumsal sistemler arasında sert çatışmaların olduğu ve aynı zamanda,dünya topluluğuna katılanlar arasında karşılıklı ilişkilerin güçlendiği belirtiliyor. İki örnek vereceğim. Günümüzde en basit sorunlardan biri, birçok devletin bir nehirden, diyelim ki Tuna nehrinden Batı, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin ortaklaşa yararlanması sorunudur. Bu büyük su-yolundan yararlanma yönünde ortak çıkarların uyumlu hale getirilmesi için özel bir anlaşma imzalamak gerekti. Şimdi bu anlaşmayı, önceleri buna karşı çıkan FAC de imzaladı.

Yahut da, karşılıklı bağımlılık ilişkilerinin geliştirilmesinde ana doğrultulardan biri olan bilimsel-teknik ilerlemeyi ele alalım. İnsan dehasının yeni yeni buluşları ortaya çıktıkça, bu ilişkiler çok değişik biçimler alacaktır. Başka bir deyişle, böyle durumlarda genellikle karşılıklı bağımlılığın sınırlarını çizmek çok zordur. Ne ki, kurtulmuş ülkelerin bilim ve tekniğin başarılarına ulaşmasını sınırlayan, devletler ve halklar arasında işbirliğinin yeni biçimlerinin pekişmesini engelleyen teknolojik yenisömürgecilik de vardır. Bu, karşılıklı bağımlılık sorunlarının bütün insanlık açısın-

---

(3) V.I.Lenin, **Toplu Yapıtlar**, C.33, s.155.

dan, uluslararası açıdan ve aynı zamanda sınıfsal, sosyal açıdan ele alınması gerektiğini gösteriyor.

Toplantıya katılanlar, sömürü koşulları sürdüğü sürece, karşılıklı bağımlılığın derinleşmesinde ana eğilimin uluslararası arenada karşıtların savaşımıyla, yani baskıcı, saldırgan, gerici güçler ile ilerlemeden, ulusal ve sosyal kurtuluştan yana olan güçler arasındaki sert çatışmayla kendine yol açacağını belirttiler. Böyle bir yaklaşım ışığında,uluslararası ekonomik güvenlik devletler arasındaki ilişkilerin gerçekten eşit haklı, demokratik ilişkiler olmasını savunan bütün güçlerin aktif eylemleri, savaşımı için bir program hizmeti görecektir.

İstikrarlık, Eşit Haklılık ve Geleceği Önceden Görebilmek

70'li ve 80'li yılların deneyimi çok-yanlı ekonomik faaliyetlerin geliştirilmesinin büyük bir zorunluluk olduğuna, buna yeni bir hız kazandırmak gerektiğine tanıklık ediyor. Ne var ki bu faaliyetler, devletlerin yalnız ayrı değil, aynı zamanda birbirinin karşıtı çıkarlara sahip olduğu koşullarda nasıl ve hangi ilkeler temelinde örgütlenebilir?

Ernest Obminski'nin kanısına göre, uluslararası ekonomik güvenlik, herşeyden önce bütün devletlerin dış-ekonomik ilişkilerin normalleşmesinde, sağlamlaşmasında ekonomik ve politik çıkarı olmasını gerektiriyor. Burada global açıdan yaklaşım, somut yaklaşımın yerini almıyor. Örneğin, "Üçüncü Dünya" ülkeleri ve halklarının çıkar ve istemleri sözkonusu olduğunda uluslararası ekonomik güvenlik, yeni uluslararası ekonomik düzen programının yaşama geçirilmesi için en iyi koşulları yaratmakla yükümlüdür. Öte yandan, yeni uluslararası ekonomik düzen ise dünya çapında uluslararası ekonomik güvenliğin şu ilkelerinin pekişmesi sonucu gerçekleşebilir:

- İstikrarlılık (burada sözkonusu olan, her ülkenin ekonomik gelişmesinin optimal biçimde olması, ülke nüfusunun genlik düzeyinin sürekli yükselmesi için gerekli dış koşulların yaratılmasıdır);

- sağlamlık, güvenilirlilik (burada sözkonusu olan, karşılıklı yükümlülüklerin dürüst biçimde yerine getirilmesi, devletler hukuku normlarına, Birleşmiş Milletler Tüzüğü'ne ve ekonomik işbirliğinin herkesçe kabul edilen kurallarına uymaktır);

- geleceği önceden görebilmek (bundan anlaşılan, her devletin kendi ekonomi politikasında, dünya ekonomisindeki eğilimleri ve gelişme perspektiflerini göz önünde bulundurması, bunlardan kendi gelişmesi için yararlanması, ama bunu genel olarak uluslararası topluluğun çıkarlarına zarar vermeden yapmasıdır);

- eşit haklılık (partnerinin yasal haklarına saygı göstermek ve ilişkilerin karşılıklı yarar temelinde olmasını sağlamak);

- Gerçek işbirliğine hazır olmak ve uluslararası ve devletler arası ekonomik sorunların çözümü için ortak çaba harcamak.

Uluslararası ekonomik güvenlik konseptinin ilke ve kuralları belirlenirken bütün dünya topluluğu üyelerinin çıkarlarının göz önünde bulundurulması çok önemlidir. Bu konsept, sosyo-ekonomik gelişme düzeyine bakmaksızın bütün kıtalardan çeşitli ülkelerin yasal istek ve niyetlerinin, karşılıklı ödünler verme temelinde hesaba katılmasını öngörüyor.

Brezilya Komünist Partisi temsilcisi **Antonio Ribeiru Granja** uluslararası ekonomik güvenliğin global ilkelerine ağırlık verilmesinin, şu ya da bu bölge halklarının somut olarak karşılaştıkları gerçek ekonomik güvenlik sorunlarını gölgede bıraktığını ileri sürdü . Öteki konuşmacılar da, tartışılan konunun dışında ya da bunun çeperlerinde kaldıkları izlenimi doğduğunu belirttiler.

Semou Pathe Gueye dünya topluluğuna katılanların çıkarlarının ortak olduğu görüşünün çok fazla vurgulanmasının, dünya ekonomisinde beliren bunalım durumundan, bundan emperyalizm sorumlu olmasına karşın, bir tür kollektif sorumlu olunduğu yolunda yanlış bir izlenim doğabileceğini belirtti. **Ummi Krishnan**(Hindistan Komünist Partisi) Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinin yeni ekonomik düzenin amaçlarına ulaşması ve kendi ekonomik güvenliklerini sağlama savaşımında karşılaştıkları sorunların, ekolojik dengenin bozulması, bilimsel-teknik ilerlemenin çok hızlı adımlarla olması sonucu doğan global sorunlardan ilkesel bakımdan farklı olduğunu söyledi. Kurtulmuş devletler yoksulluğu, açlığı, salgın hastalıkları, sosyo-ekonomik geri kalmışlığı sömürgecilik döneminden miras almışlardır. Birçok yakıcı sorunun bugüne dek çözülememiş olmasının sorumlusu emperyalizmdir.

70'li yılların ortalarında yeni uluslararası ekonomik düzen programını ileri sürerek, bağlantısız ülkeler ve diğer gelişmekte olan ülkeler eşit haklı olmayan ekonomik ilişkilere son verilmesini istediler. Ekonomik güvenlik konseptinin temelinde bu program yer almaktadır, onunla kopmaz biçimde bağlıdır. Uluslararası ekonomik güvenlik konsepti, Ekonomik Yardımlaşma Konseyi üyesi ülkelerin kanısına göre, dünya topluluğunun uluslararası ekonomik ilişkiler sorunlarını yeniden düzenleme yönündeki başlıca karar ve belgelerinin yerini almamaktadır.

Antonio Diaz Ruiz (Küba Komünist Partisi) şunu belirtti: Yeni uluslararası ekonomik düzen konsepti ile uluslararası ekonomik güvenlik konsepti birbirini tamamlamakta ve zenginleştirmektedir. Bağlantısızlar Hareketi, "77'ler Grubu"(4) bir zamanlar, azgelişmiş ülkelerin hak eşitliğine dayanmayan ekonomik ilişkilerine, bu bağımlılık ilişkilerine, aynı değerde olmayan mal mübadelesine, sömürüye son verilmesi gerektiğini vurgulayarak, uluslararası ekonomik işbirliği sorunlarının derinlemesine ve her yanıyla incelenmesi için büyük çaba harcadılar. Öte yandan Latin Amerika, Asya ve Afrika halkları barışın korunması, devletler arası ilişiklerin normalleştirilmesi, askersel harcamaların azaltılması ve bundan sağlanacak kaynakların ekonomik gelişme yönünde harcanması için savaşım veriyorlar. Uluslararası planda bu, uluslarararası ekonomik güvenlik konseptinde belirleyici rol oynayan güvenliğin genel yanlarının hesaba katılması anlamına gelmektedir.

Toplantıda değişik bölgelerden ülkelerin ekonomik güvenlik fikirlerine genellikle olumlu yaklaştıkları, ancak kendi gelişmeleri açısından en önemli saydıkları sorunlara özel bir dikkat ayırdıkları belirtildi.

Sully Saneauks (Dominik Komünist Partisi) Latin Amerika'da bu sorunların artık yıllardan beri egemen çevrelerin ve geniş kamuoyunun dikkatini çektiğini belirtti. Bu bölgedeki devletlerin ekonomik güvenliğinin garanti altına alınması gerektiğini belirten çok sayıda belge kabul edildi. Birçok Latin Amerika hükümetinin kanısına göre, bu kavramı daha açık, daha tam olarak belirlemek gerekmektedir. Bu, bölgesel

(4) Bugün Asya, Afrika ve Latin Amerika'dan 125 ülkeyi kapsamına almaktadır.

ve alt-bölgesel işbirliği planları hazırlanmasını kolaylaştıracaktır. Latin Amerika Komünist ve işçi partileri temsilcileri, bölgelerinde ekonomik güvenliğe götüren yolun ekonomik bütünleşmeyle, "ilerleme sürecinin korunması" için gerekli koşulların yaratılmasıyla açılacağını vurguladılar. Bu alanda başlıca engeli, bölge ülkelerinin uluslarötesi bankalara olan 400 milyarlık borcunun oluşturduğunu belirttiler.

Diğer konuşmacılar, Ortadoğu ülkelerinin ekonomik güvenlik sorununa kapsamlı yaklaştıklarını, sorunun hem global yanını (genel güvenliğin bileşen bir parçası olarak), hem de bölgesel yanını (yeraltı zenginliklerinin ve diğer kaynakların ortaklaşa kullanılması, ortak işletmeler kurulması, vb.) göz önünde bulundurduklarını belirttiler. Pasifik Okyanusu bölgesinde ekonomik gelişmenin istikrarlı olması ve önceden belirlenebilmesi için uluslararası ekonomik faaliyetlerin düzenlenmesi gerektiği görüşü ileri sürüldü.

Tartışmalar gösterdi ki, uluslararası ekonomik güvenliğin gerçekleştirilmesinde çeşitli ülkelerin ortak çıkarları olduğu gibi, özgül çıkarları da vardır. Bu, birbirine karşıt iki toplumsal sisteme bağlı ülkelerin yanyana bulunduğu Avrupa kıtasında açık olarak görülmektedir. "Avrupa evi"nde yaşayanlar arasında ekonomik güvenlik kavramının istikrarlılık, devletler arası ilişkilerin daha da geliştirilmesi, aktifleştirilmesi anlamına geldiği görüşü yaygındır. Batı'da birçok insan bunun, Avrupa'da kapitalist ülkelerin ciddi ekonomik sarsıntılardan kaçınmasına ya da bunların olumsuz etkilerinin azaltılmasına yardım edeceği görüşünü savunuyor.

Ernest Obminski şunları söyledi: Gelişmekte olan ülkelerin yakıcı ve karmaşık sorunlarına çözüm bulmak ancak yeni uluslararası ekonomik düzenin kurulması yoluyla olanaklıdır. Ekonomik güvenlik ise, ekonomik ilişkilerde köklü değişiklik yapılmasının koşulu ve aracı hizmeti görecektir.

İki programa da aynı ya da birbirine yakın yaklaşım gösteriliyor.Örneğin,Bağlantısızlar Hareketi'nin son Harare Konferansı'nda kabul edilen Ekonomik Bildiri'de "Üçüncü Dünya" ülkelerinin gelişmesiyle ilgili sorunlar, karşılıklı bağımlılık içinde olan dünya ekonomisinin bir öğesi olarak ele alınmaktadır. Bu bildiride, eğer bu sorunlar gözardı edilirse (emperyalist devletler bu sorunları görmezlikten geliyorlar) kalıcı, istikrarlı bir ekonomik gelişme olamayacağı vurgulanıyor. Biz de şu görüşteyiz: Gelişmekte olan ülkelerin son derece ağır durumuna son verecek ve geri kalmışlığı ortadan kaldıracak köklü önlemler almadan dünyada (hem ekonomik, hem de politik bakımdan) istikrar sağlanamaz. Varşova Antlaşması Örgütü üyesi devletlerin 1987'de kabul ettikleri, "Azgelişmişliğin Giderilmesi ve Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen Kurulması Üzerine" adlı belgede, adil bir uluslararası işbölümünün, yeraltı zenginlikleri üzerinde ulusal egemenliğin önemi vurgulanıyor. Böyle bir tutum, onlarca kurtulmuş ülkenin tutumuna çok yakındır.

Sam Moeti (Lesoto Komünist Partisi) ve **Mustafa Azzaui**'nin (Fas İlerleme ve Sosyalizm Partisi) kanısına göre, ekonomik güvenlik fikirlerinin oynadığı rol, emperyalizm şimdi var olan adaletsiz uluslararası ekonomik ilişkiler sisteminin değiştirilmesini önleyen yeni yeni engeller çıkardığı için daha da artacaktır. Gelişmekte olan ülkelerin bu alanda kabul ettikleri programlar, bunların zaman zaman gerçek bir temele dayanmaması nedeniyle gerçekleşmemiştir. Emperyalistler, aslında yeni uluslararası ekonomik düzen programının gerçekleşmesini engellemeye çalışıyorlar. Bun-

ların amacı, ekonomik ve mali araçlardan, uluslarötesi fonlardan, banka ve şirketlerden yararlanarak yeni-sömürgeciliği ebedileştirmektir.

Gelişmekte olan ülkelerdeki bunalım durumunun sorumlusu, emperyalist devletlerdir. Bu ülkelerin geri kalmışlığı, önce sömürgecilerin çapulculuğunun, daha sonra da yeni-sömürgecilerin soygunculuğun sonucudur.**Ummi Krishnan**şunları belirtti:80'li yıllarda bu soygun daha da arttı. Eşdeğerde olmayan mal mübadelesiyle, öte yandan uluslarötesi tekellerin sağladıkları kârı bu ülkelerden çıkarması ve dış borçların ödenmesi için yapılan baskı ve kesintilerle kapitalizmin çeperlerinden merkezine kaynak akını artmaktadır. "Üçüncü Dünya"da durum kötüleşti. Bu, bütün dünya ekonomisini (Batılı kapitalist ülkelerin ekonomik süreçleri de dahil) ciddi şekilde, olumsuz yönde etkileyecektir. Bütün bu gelişmelere karşın, emperyalist çevreler, şimdilik politikalarında herhangi bir bir değişiklik yapmak niyetinde değildirler.

Oluşan bu durum karşısında, belirtilen sorunların çözümünde çıkarı olan bütün güçlerin uyumlu şekilde eylem göstermeleri gerekmektedir. Bu eylemlerin etkili olabilmesi için, bunların elbette anti-emperyalist yönelimli olmasının büyük önemi vardır. Gelişmekte olan ülkeler aralarındaki ekonomik işbirliğini ve karşılıklı ticareti artıracaklar, sosyalist ülkelerle bağlarını güçlendireceklerdir. Şöyle bir durum daha var: Uluslarötesi tekeller ülkelerimize en yeni teknolojiyi getirmeye, bunu bize vermeye kesinlikle yanaşmadıkları için (öte yandan bu teknoloji bu ülkelere her zaman gerekli de değildir), bu alanda azgelişmiş ülkeler kendi aralarında işbirliğini geliştirerek, sosyalist ülkelerle bağları güçlendirerek, gerekli teknolojiyi yaratmak için adımlar atmalıdır. Eğer bu politika ardıcıl olarak uygulanırsa, kapitalist ülkelerle daha adil ekonomik ilişkiler kurma olanağı da doğacaktır. Biz, bütün dünyadan koparak, kendi içine kapanma yanlısı değiliz.

"Üçüncü Dünya"nın yakıcı sorunlarını çözebilmek için çeşitli güçlerin uyumlu eylemlerde bulunması gerektiği görüşü, toplantıya katılan diğer temsilciler tarafından da belirtildi. Özellikle bütün dünya topluluğunun uyumlu eylemlerinin büyük önem taşıdığı vurgulandı. Gelişmekte olan ülkelerin yoksulluğu sorunu, en önemli global sorunlardan biridir. Bu acıklı duruma son vermek için yapılacak çalışmaların boyutları da gerçekten global çapta olmalıdır.

Jose Lava (Filipinler Komünist Partisi) sorunun ilkesel bakımdan böyle ele alınmasının doğru olduğunu belirtti. Ancak bazı notların açıklığa kavuşturulmasını istedi. Örneğin, eğer "Kuzey-Güney" adı verilen ilişkiler çerçevesinde ortak eylemler sözkonusu ise, kapitalist Kuzey'in "Üçüncü Dünya" ile ilişkileri geri kalmışlığın ortadan kaldırılmasına yardım etmiyor ve bunlar gerçek partnerler arasındaki ilişkiler niteliği taşımıyor; sosyalist ülkelerin gelişmekte olan ülkelerle ilişkilerinde ise işbirliği ve dostluk havası egemendir. Ve genellikle gelişmiş kapitalist ülkeler egemen çevrelerinin Asya, Afrika ve Latin Amerika halklarının geri kalmışlığı giderme, açlığı, salgın hastalıkları ortadan kaldırmak için yaptığı çalışmalara yardım etme yönünde, dünyadaki öteki toplumsal güçlerle uyumlu adımlar atması beklenebilir mi?

Ernest Obminski şöyle dedi: Bu sorun, özel ile genel arasındaki diyalektiği bir kez daha ortaya koyuyor. Burada uluslararası ekonomik güvenliğin bölgesel ve global yanları arasında karşılıklı bağıntı sözkonusudur. Diyelim ki, eğer silahsızlanma yönünde, özellikle nükleer silahların ortadan kaldırılması yönünde büyük adımlar atılırsa, silahların denetimi, "Üçüncü Dünya"nın yakıcı yorunlarına gerçekten global bir çö-

züm yolu arama olanağı verecektir. Batılı kapitalist ülkelerdeki etkili, uzak görüşlü politik güçler de bu görüşü paylaşıyor. Şu olgu da çok ilginçtir: Sovyetler Birliği Komünist Partisi ve Almanya Sosyal Demokrat Partisi geçenlerde şu sonuca vardılar: Gerçek denetim altında Silahlı kuvvetlerde ve silahlarda indirim yapılması için anlaşmaya varılır varılmaz, gelişmekte olan ülkelere yardım etmek için uluslararası dayanışma fonu oluşturulmalıdır. Demek ki, bu güçlerle, ilkesel planda bile olsa, anlaşmaya varmak olanaklıdır.

Bundan başka şu durum da göz önünde bulundurulmalıdır: Birçok burjuva hükümeti (İskandinavya ülkelerinin ya da başka ülkelerin hükümetleri) bu tür yardıma yıllardır büyük önem veriyorlar. Hatta uluslarötesi sermaye ile bile karşılıklı yarara dayanan işbirliğinin örnekleri vardır. Elbette, kurtulmuş ülkeler kendi çıkarlarını ustaca savunurlarsa, bağımsız ekonomik gelişme politikası uygulanırsa bu mümkün oluyor. Angola'daki Amerikan petrol tekellerinin çalışması, Mozambik'te kapitalist şirketlerin katılımıyla Beira ulaşım yolunun yeniden işletmeye açılması buna örnek olabilir. Sosyalist ülkeler, kurtulmuş devletler ve etkili uluslarötesi şirketler arasında, belirli ödünler verilerek, ekonomik gelişmeye yardım edecek eşit haklı ilişkiler kurulmasına olanak verecek üçlü işbirliği de gözardı edilmemelidir.

Toplantıya katılanlar şu görüşlerde birleştiler: İnsanlığın yaşamını, doğayı korumak, vb. gibi global sorunların yanısıra, ekonomik güvenlik sorunlarının, azgelişmişliğin ve bununla bağlı bütün öteki sorunların çözümü çok büyük önem taşımaktadır. Bu; Asya, Afrika ve Latin Amerika halklarının yoksul durumunu gösteren muazzam dış borç yükü, açlık, yoksulluk, işsizlik, okuma yazma bilmezlik, salgın hastalıklar gibi son derece yakıcı biçimde ortaya çıkan olgulardan ileri gelmektedir. Bu sorunlara ivedi çözüm yolu bulmak gereklidir. Gelişmekte olan ülkelerin kendi yaratıcı çalışmalarına ek olarak, dünya topluluğunun da gecikmeksizin destek göstermesi gereklidir.

Çetin Savaşım Bekliyor

Toplantıda uluslararası ekonomik ilişkilerin değiştirilmesi ve uluslararası ekonomik güvenliğin sağlanması hareketine, çok geniş ve çeşitli toplumsal güçlerin çekilmesinin olanaklı olduğu belirtildi. Öte yandan toplantıya katılanlar, birbirine bağlı bu kadar çeşitli çıkarlar yelpazesinde, uluslararası ekonomik güvenlikten yararlanacak olan güçler arasındaki savaşımın sınıfsal niteliğinin nasıl olacağı sorunu üzerinde durdular.

Ummi Krishnan'ın kanısına göre, sınıf savaşımıyla ilgili dar bir çerçevede ele alınan, hele de basitleştirilmiş görüşler, sözkonusu bu soruna uygulanamaz. Çünkü burada, bütün dünya ölçüsünde meydana gelen olgular, bütün insanlığı ilgilendiren sorunlar, yani insanlığın kendi varlığını koruması, sosyal-ekonomik ilerlemenin yazgısı, "Üçüncü Dünya"nın geleceği sözkonusudur. Bu bağlamda sınıf savaşımı üzerine konuşurken, her şeyden önce olumlu gelişmeleri gerçekten kimin (hangi toplumsal güçlerin) sağladığını görmek, aynı zamanda bunu engelleyenlerin içyüzünü sergilemek gerekiyor. O zaman göreceğiz ki, yeni uluslararası ekonomik düzenin ve uluslararası ekonomik güvenliğin sağlanması yönünde somut eylemler uluslararası arenada genellikle nesnel olarak, genel sınıfsal çatışmanın yolundan gitmektedir.

Francisco Gamboa'nın kanısınca, bu tür sorunların ele alınmasında, işbirliği ile çatışmanın diyalektiği, eğer yeni ekonomik düzen kurulması hareketinin deneyimine başvurulursa, daha açık olarak görülecektir. Bu harekete katılanlardan sadece birkaçı, kapitalist ekonominin temel sorunlarına, onun eksikliklerine Marksist anlamda sınıfsal yaklaşım gösteriyor. Harekette,"fakir" ülkeleri "zengin" ülkelerle karşılaştırma yaygınlık kazandı. Ne ki, sorunun özü şudur: Yeni ekonomik düzen yaşamda bir belgi olarak değil, uluslararası ekonomik ilişkilerin gerçekten adil şekilde örgütlenmesi için verilen savaşım güçlendikçe sınıfsal içerikle dolan bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır. "Üçüncü Dünya"nın sömürülen halkları ile emperyalizm arasındaki derin çelişkiler o zaman iyice belirginleşmektedir.

Ekonomik güvenlik konseptine de bu açıdan yaklaşmak gerekmektedir. Toplantıya katılanlar bu fikri desteklediler. Ekonomik güvenliğin sınıfsal, anti-emperyalist içeriği pratik uygulamalar aşamasında, devletler arasında sağlam, eşit haklı ve önceden belirlenebilir ilişkiler kurulmasına engel olan bütün olumsuz etkenlerin ortadan kaldırılması sırasında, giderek daha tam olarak ortaya çıkacaktır.

Görüş değiştokuşu sırasında şunlar belirtildi: Uluslararası ekonomik güvenlik fikri emperyalist çevreler tarafından, özellikle Amerikan emperyalistleri tarafından sert bir direnişle karşılandı. Onlar 10 yıl önce yeni uluslararası ekonomik düzen kurulması istemine de aynı şekilde karşı çıkmışlardı. Birbiriyle bağıntılı iki programın gerçekleştirilmesi için uzun ve çetin bir savaşım vermek gerekecektir. Ve bu savaşım,var olan ekonomik düzenin değiştirilmesi hareketine katılan toplumsal güçler yelpazesi ne kadar daha geniş olursa, o kadar daha başarılı olacaktır.

Ekonomik güvenliği, yeni uluslararası ekonomik düzen kurulmasını, özellikle Birleşmiş Milletler'de, öteki uluslararası forumlarda birlikte hareket eden sosyalist ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler sağlamaya çalışıyorlar. Her iki program da sendikaların, yığın örgütlerinin dikkat merkezinde yer alıyor.**Georg Kwiatowski**,eğer her ülkede işçi sınıfına, demokratik çevrelere, ilerici kamuoyuna dayanırsa bu hareketin kapitalist dünyada gerçekten güç kazanabileceğini belirtti. Devletlerin egemenlik hakkına saygı gösterilmesi, tekellerin ekonomik hegeemonyasının sınırlandırılması, dış borç yükünün, az gelişmişliğin, "Üçüncü Dünya"da açlığın ortadan kaldırılması için köklü önlemler alınması istemleri bugün yeryüzünün çeşitli bölgelerinde yükseltiliyor. Bu istemleri komünistler ve sosyal demokratlar, çevrenin korunması hareketine katılanlar ve kilise temsilcileri, çok çeşitli ideolojik yönelimli politik ve toplumsal akım temsilcileri yükseltiyor. Konuşmacılar, bu istemleri egemen burjuva sınıfının bir kesiminin bile göz önünde bulundurduğunu belirttiler.

Jose Lava, emperyalist devletlerin yeni uluslararası ekonomik düzen ve uluslararası ekonomik güvenlik programlarına karşı tutumu üzerine konuşurken tekelci burjuvaziye de ayırımlı yaklaşım göstermemiz, onun askersel-sanayi kompleksini temsil eden ve doğrudan silah üretimi ve ticaretiyle bağlı olan kesimi ile sivil alanları kontrol eden kapitalist sektörü iyi ayırmamız gerektiğini belirtti. **Ali İleri**, eğer kimi işadamları, onları destekleyen politikacılar ve nükleer üstünlük sağlama fikrini savunanlar, muazzam bir kâr kaynağı olarak silahlanma yarışının sürmesini istiyorlarsa, bunun, sınıf düşmanımızın gerçekçilik duygusunu tamamen yitirdiği, her tür maceraya, kendini yok edecek adımlar atmaya hazır olduğu anlamına gelmediğini belirtti.

Bugün tekelci sınıf içinde, işbirliğinin yalnız güçlünün haklı olduğu kuralına göre değil, belirli uluslararası kurallara ve ahlak normlarına göre olması gerektiğini kav-

rayarak, barışçıl işbirliğini yeğleyen işverenler grubu da vardır. İşbirliği istikrarlı olmalıdır, ekonomik temaslarda bulunanlar için çekici olmalıdır. Toplantıda, böyle bir yaklaşımın ışığında şunlar belirtildi: Kapitalist dünyada uluslararası ekonomik güvenlik fikirleri bütün toplum tarafından ve hatta bütün tekelci sınıf tarafından değil, askersel-sanayi kompleksiyle bağlı olan, ileride de bu tehlikeli işin sürmesini isteyen, milyonlarca insanın beynini yıkayan, uluslararası ilişkiler sisteminin demokratikleştirilmesinin önüne her türlü engeli yığan küçük bir grup tekel, silah tüccarı tarafından reddedilmektedir.

Konuşmacılar, silahsızlanmaya karşı çıkanların, silahsızlanma ile gelişme arasında sıkı bağ kurma gibi, günümüzün temel bir görevini yerine getirmeyi engellemeye çalıştıklarını belirttiler. Ne ki, "gelişme için silahsızlanma" ilkesi, bugün dünyada giderek daha çok yandaş kazanıyor. Birleşmiş Milletler'in yakın geçmişte (Ağustos-Eylül 1987) bu konuyla ilgili olarak yaptığı toplantı geniş bir yankı uyandırdı. Washington'dan ve kimi öteki kapitalist ülke başkentlerinden yapılan silahlanma propagandasına karşın, toplumsal bilinçte, askersel harcamaların azaltılması ve bundan sağlanacak kaynakların az gelişmiş ülkelerin gelişmesi, insanların genliği için kullanılması fikrinin etkisi artıyor. Kuşkusuz, bu tür çalışmaların başarıya ulaşması için bütün halkların uyumlu eylemleri gereklidir.

Toplantıya katılanlar şu görüşte birleştiler: Yakın bir tarihsel aşamada devlet ve hükümetlerin, ilerici ve demokratik güçlerin, Batılı kapitalist ülkelerin gerçekçi düşünen etkili çevrelerinin yeni uluslararası ekonomik düzen ve uluslararası ekonomik güvenlik programlarının gerçekleştirilmesine yönelik kollektif eylem ve adımları özel bir önem kazanacaktır. SBKP'nin 27.Kongresi'nde ileri sürülen uluslararası bir ekonomi kongresi yapılması fikri ve Bağlantısızlar Hareketi'nin uluslararası bir maliye-döviz konferansı yapılması önerisi güncelliğini koruyor. Kapitalist dünyadaki yeni sarsıntı, her iki girişimin de çok yerinde olduğunu ve zamanında yapıldığını bir kez daha ortaya koyuyor. Sosyalizm dünyası, Ekonomik Yardımlaşma Konseyi üyesi devletler dünyada ekonomik iklimin düzelmesinde önemli rol oynayacaklardır. Sosyalist ülkelerde, özellikle Sovyetler Birliği'nde gerçekleştirilen yenilenme, ekonominin yeniden yapılandırılması süreçleri, uluslararası alanda meydana gelecek değişikliklerin bir habercisidir.

PARTİ ÖĞRETİSİ ÜSTÜNE DÜŞÜNCELER

Dimitr Ananiev
Bulgaristan Komünist Partisi (BKP)
Merkez Komitesi'ne bağlı
Toplumbilimleri Akademisi Rektör Yardımcısı

Bulgaristan'da partinin yönetim çalışmalarında yönetsel yöntemlerin etkinliği tükenmiştir. Önceleri genişlemesine (ekstansif) gelişme aşamasında nesnel koşullar (savaş sonrası yıkım, alaşağı edilen burjuvazinin karşı koyuşu, vb.) BKP'ni toplum yaşamının değişik alanlarında -ekonomi, askeri işler, dış ilişkiler-yönetimi doğrudan ele almak zorunda bırakmışlardı, onun doğrudan direktifleri, yönetmelikleri de maddi ve tinsel kaynakların sosyalizm kuruculuğu için seferber edilmesine yardımcı olmuşlardı. Ama şimdi durum değişmiştir, görevler başkadır. Parti çalışmalarının içeriği, biçimi ve yöntemleri, partinin içinde bulunduğu koşullarla, çözdüğü sorunlarla ve kendi içindeki değişikliklerle birlikte dönüşümlere uğruyor.

Bulgar toplumu, toplumsal ilişkilerin demokratikleşmesi, sosyalist özyönetimin yaygınlaştırılması, ekonomik, bilimsel-teknik ilerleme temelinde her yerde ve her yönde aktifleştirilmesi için artık olgunlaşmıştır. O, komünist partinin yönetici rolünün gerçekleştirilmesi için artık başka yöntemlere ihtiyaç duyuyor. Artık ön plana direktif verme değil, doğrudan etkileme yöntemleri çıkıyor. Bu, partinin yönetici rolünü maskelemek anlamına gelmiyor. Sosyalizmde, komünistlerin gizli-kapaklı eylemler yürütmesinden çıkarı olan toplumsal güçlerin varlığından söz edilemez. Tersine, onlar öncülük rolünü halk karşısında, daha çok açıklık ortamında gerçekleştirme zorunluluğunu öne koymuşlardır.

Bugün, Bulgaristan'da sosyalist toplum, artık özyönetim de içinde, sosyalizme özgü nesnel görevleri gerçekleştirmeye olanak veren gelişmiş bir maddi ve tinsel potansiyele, olumlu veya olumsuz güçlü bir deneyime sahiptir. Artık halk için erk döneminden, giderek halkın kendisi için erk dönemine geçiş başlamış bulunuyor. Toplumun kazanımları ve günümüzdeki durumu, onda meydana gelen süreçler, komünist partinin yöneticilik rolünün özünü değiştirmiyor, ama onu gerçekleştirmenin araç ve yöntemlerine etkide bulunuyor. Ve burada da V.I.Lenin'in şu görüşü önemlidir: "Eğer durum değişmişse ve biz de başka türden sorunları çözmek zorundaysak, böylesi bir ortamda geriye bakmamak, sorunları dünkü yöntemlerle çözmeye kalkışmamak gerekir. Uğraşmayın, çözemezsiniz!"(1) Sosyalist toplumun yüksek ol-

(1) V.I.Lenin, **Toplu Yapıtlar**, C.33, s.173 (İng.)

gunluğu, birliği ve uyumluluğu sayesinde yönetsel yöntemler, direktif verme biçimleri giderek daralıyor. Bunların yerini, stratejik amaçların belirlenmesi, daha uzun süre canlı kalan istemlerin, norm ve kriterlerin hazırlanması, görüşme ve tartışma pratiği alıyor. Kısacası monolog, diyalog yöntemleriyle yer değiştiriliyor.

Değişen ortamda BKP'nin 13. Kongresi'nin (1986), BKP MK Temmuz (1987) Plenumu'nun ve SBKP'nin 27. Kongresi'nin (1986) partilerin yönetici rolünün gerçekleştirilmesinin çağdaş yöntemleri konusunda vardığı sonuçların olağanüstü bir önemi vardır. Burada, şu üç öğeyi vurgulamak istiyorum.

Birincisi. Parti'nin yeni görevleri başarıyla çözebilmesi için sürekli gelişmesi, "hatasızlık" kompleksinden kurtulması, elde edilen başarıları eleştirel bir biçimde değerlendirmesi ve yapılması gereken işleri açıkça görebilmesi gerekiyor. Parti çalışmasının çağdaş istemleri; partinin ve aygıtının son birimine varana dek güya gerçeği simgeleştirdiği, onun tüm ülkülerinin, tutum ve önerilerinin toplumsal gereksinim ve sorunları eşit biçimde yansıttığı, geleceğin tüm anahtarlarının yalnızca onda bulunduğuna ilişkin önerilerle ya da peşin fikirlerle yanyana yaşayamaz. Şaşkınlık, bocalama, kuşku, kararsızlık ve hayalperestlik, diğer örgütler gibi partilere de özgüdür. Onun gerçekleri önsel değildir. Bunlar pratikten alınmıştır ve sürekli yaşamda kıyaslanıyor, ölçülüyor ve karşılaştırılıyorlar. Ve burada yalnızca ağır sınavlara dayanabilen sonuç ve kararların evrensellik ve bütünsellik iddia etme hakları vardır.

İkincisi. Komünist parti'nin, onun örnek olmasının, model oluşturmasının, her şeyde ve her değişiklik için en geniş anlamda örnek olmasının önemi artıyor. Bugünkü dönüşümler döneminde parti her zamankinden daha çok, yeni ülkülerin jeneratörü ve katalizatörü olmakla, yenilikçilik eylemlerinde örnek vermekle, ilkesellik, beceriklilik ve özverililik göstermekle, partinin çalışma tarzına, biçimlerine ve niteliğine ilişkin olarak kadrolardan yüksek istemlerde bulunmakla görevlidir.

Üçüncüsü. Bulgaristan'da partilerin yönetici rolünün gerçekleştirilmesinin çağdaş yöntemleri, onun temel örgütlerine öncelik tanıyor. T.Jivkov, BKP'nin 13.Kongre'sindeki konuşmasında bugün bu rolün yükseltilmesinin, "direktif verme yöntemlerinin genişletilmesi ve hızlandırılmasıyla değil, merkez parti organlarının bilimsel olarak temellendirilmiş ve stratejik biçimde nitelendirilmiş çalışmalarının hızlandırılması, parti organları ve örgütlerinde girişimciliğin ve özgirişimciliğin yaygınlaştırılması, emekçilerin görüşlerine dikkatli bir biçimde kulak verilmesi yoluyla"(2) sağlanması gerektiğini belirtti.

Kuşkusuz, böylesi ilkesel bir yönelim, özyönetimin gelişmesini ve Bulgar komünistlerinin, temel parti örgütlerinin girişkenliğini teşvik edecek, bunların aktifliğini ve yaratıcılığını her yerde yaygınlaştıracaktır. Bu uygulamaların pratikte gerçekleştirilmesi birçok örgütün iç yaşamındaki tutukluluk ve sıkıntı, gösteriş, yapmacık kendini beğenmişlik, kendinden hoşnutluk, şeflik taslamak ve küçük düzenlemeler yapmak tutkularından kurtulmasına yardım edecektir.

Sonuçta sözkonusu olan, partilerin eylemlerinde çağdaş içeriğin ve bugünkü toplumsal gereksinimlere, bunların karşılıklı ilişkisi içinde uygun olan ve merkeziyetçiliğin demokrasi, demokrasinin ise merkeziyetçilik tarafından garantilenmiş olarak kendisi gösterdiği demokratik merkeziyetçiliğin yeni yöntemlerinin hazırlanması ve uygulanmasıdır.

---

(2) T.Jivkov, BKP'nin 13.Kongresi'nde yaptığı konuşma, Sofya, Nisan 1986, s.33

Partiler üstüne öğretinin gelişmesi, bu yöntemlerin benimsenmesi için önemli bir önkoşuludur. Bunlar, her şeyden önce K.Marks, F.Engels ve V.I.Lenin'in o dönemdeki uzun yıllar süren araştırmaları ve genelleştirmeleri üzerinde kurulmuş ve kurulmaktadır. Yeni tipten partiler konsepti, zamanın sınavından geçmiştir. Aynı zamanda komünist partiler uzun, karmaşık, iç çelişkilerle dolu bir yol aşmışlardır, ama ne yazık ki bu, toplumbilimleri çalışanlarının teorik araştırmalarında eşit bir yansımasını henüz daha bulamamıştır. Kuşkusuz, değişik türden tamamlamalar, vurgu ve öncelik-verme değişiklikleri olmuştur, hem de yoğun bir biçimde. Ancak, bilinenlerin tekrarlanması, var olanın tanımlanması, güncel politikanın savunulması burada en göze çarpan öğedir.

Bazen gerçek bilimsel araştırmanın politikayla değiştirilmesi, parti yaşamı postulalarının yerine bunun konması, parti yönetim ilkeleri ve normlarının dogmatikçe ya da konjonktürel yorumlanması, tüm bunlar, parti öğretisinin gelişmesini frenliyor. Kanıma göre, bugün parti kuruculuğu teorilerinde yansımasını bulan bilgilerin içeriği, biçimi ve derinliği çağdaş konumlardan yeniden değerlendirmeye ve tanımlamaya ihtiyaç gösteriyor.

Deneyimin de gösterdiği gibi, önceki araştırmaların başta gelen eksikliği bunların gerçek parti pratiğinden ve bütünsel politik süreçten kopuk olmasında düğümleniyor. Partilerin yasallıkları, ilkeleri ve yaşam normları soyut idealizasyonlar biçiminde, bunların iç çelişkilerini göz önünde bulundurmadan ele alınıyorlardı. Böylece, bir tür "iç" tüketim için uyarlanmış, öznel bir mantık ortaya çıkıyordu. Şu veya bu partide olumsuz olaylar, her zaman "yasallıklardan, ilke ve normlardan uzaklaşma" olarak görülüyordu. Ve oluşan durumdan çıkış olarak da, bunların "yeniden oluşturulması" öneriliyordu. Ancak bu yasallıklar ve normlar neden şekil değişikliğine uğruyor? Burada sınır var mıdır ve eğer varsa, bu ilke ve normların sınırlarının ciddi ve tam olarak çizilmesini kim belirliyor sorusu yanıtsız kalıyordu.

Kanımca -bu da ele alınan sorunun bir başka öğesidir- bu tür bir araştırma, yalnızca gerçek yaşamdan değil, aynı zamanda genel olarak parti kuruculuğunun altyapısından, ülkede olduğu gibi, bölge ya da dünya ölçüsündeki politika ve partiler sisteminden de yapay bir biçimde koparılmıştır. Örneğin, burjuva bilim adamlarının patoloji diye koskoca yeni bir yönelim geliştirdikleri bir zamanda, bizim parti kuruculuğu sorunlarıyla uğraşan araştırmacılarımız politik düşüncenin yenilenme eğilimlerine neredeyse sağır kaldılar. Biz yeni tipten politik partilerle ilgili incelemeleri genel olarak dar, ulusal çerçeveye sıkıştırdık. Bu sorunları hazırlayan bilim adamları, bunları genellikle örgütsel nitelikte parti-içi yapılandırma ve ilişkisorunlarına, indirgediler. Klasik kalıtlar ve elde edilen deneyimler temelinde komünist partiler üstüne bütünsel Marksist-Leninist öğretinin, ya da politik partiler üstüne genel Marksist-Leninist teorinin kollektifçe geliştirilmesinden vazgeçilmişti.

Yakın gelecekte çözümlenmesi gereken politik, ekonomik, sosyal ve kültürel kuruculuğun yeni görevleri, partinin rolünün, yaşam ve eylemlerinin incelenmesine yönelik yeni yaklaşımların daha derinlemesine ve eşit biçimde öğrenilmesinin ertelenmez zorunluluğunu doğuruyor.Süregiden partisel-politik olaylar ve süreçler üstüne bilgiler çok yetersizdir. Bu eksikliklerin üstesinden gelinmesi parti teorisi üstüne bilimsel araştırmaların kalitesinin ve etkinliğinin kesin bir biçimde yükselmesine yardım edecektir. Koordinasyonun, birliğin ve yardımlaşmanın hızlandırılması, parti kuruculuğunun metodolojik, metodik ve pratik sorunlarının bütünsel öğrenimine yönelik uzun

erimli araştırmaların geniş bir stratejisinin hazırlanması için ortaya çıkan koşullar, bugün her zamankinden çok daha elverişlidir. Böylesi araştırmalar, partilerin gelişmesiyle ilgili politikanın oluşmasında ve uygun kararların hazırlanmasında kullanılabilecek olan yedek teorik görüşleri yaratacaktır.

HERKES İÇİN GÜNCELDİR

Bulgar bilim adamının mektubu, dergimizin parti çalışmaları üstüne deney değiştokuşu komisyonu tarafından incelendi. Aşağıda, yapılan bu değiştokuştan bir özet sunuyoruz.

Mektubun yazarı, görüşlerinde, Bulgaristan Partisi'nin zengin deneyimine dayanıyor. Tartışmaya katılanlar onun ortaya koyduğu sorunların ilginç, önemli, yerinde ve herkes için güncel olduğunu belirttiler. Tartışmalarda özellikle şu sorunlar dikkati çekmiştir:

- *Komünist ve işçi partilerinin çağdaş toplumda yönetici, öncü rolü konsepti ve pratiği nasıl değişiyor? Marksist-Leninist partilerin toplumsal gelişmenin bilimsel yönlendirilmesinde, emekçi yığınlarının yaşamsal çıkarlarının öğrenilmesi, dile getirilmesi ve korunmasında; teori ve pratiğin sınanmasındaki rolü;*

- *toplumdaki sosyo-ekonomik ve politik dönüşümlerin, komünist partisinin kendi içeriğinde ve çalışmalarının biçim ve yöntemlerindeki değişikliklere etkisi. Komünist partilerinin yaşam ve eylemlerinde temel ilke olan demokratik merkeziyetçilikte, demokrasi ve merkeziyetçilik arasındaki orantı;*

- *açıklık ve demokrasi sosyalist ülkelerde partilerin öncü rolünün gerçekleşmesinin zorunlu bir koşuludur. Sosyalist toplum yaşamının tüm alanlarında demokrasinin genişletilmesi ve derinleştirilmesinde partilerin girişimciliği, halk için erkten, halkın kendisi için erke geçiş;*

- *yeni ülkülerin ve yaratıcı eylemlerin jeneratörü ve katalizatörü olarak partilerin oluşturduğu örneğin, toplumsal gelişme açısından önemi;*

- *partilerin yönetici, öncü rolünün gerçekleşmesinde temel örgütlerin önceliği;*

- *parti yaşamı ve eylemlerinin ilke ve normlarında ortaya çıkan bozuklukların nedenleri, toplum ve parti yönetiminde yönetsel yöntemlerin bedeli;*

- *parti kuruculuğu deneyinin bütünsel öğrenilmesinin ve uygun araştırmaların koordinasyonunun önemi.*

Tartışmalarda, partilerin genç üyeleri ve sempatizanlarıyla çalışmaların biçimleri; parti saflarının genişletilmesi ve güçlendirilmesi; partilerin gençlik, kadın örgütleri, sendikalar, vb. genel demokratik yığın hareketleriyle bağları gibi sorunlar üzerinde de duruldu. Bu arada konuşmacılar şunları belirttiler:

***Jose Arizala** (Kolombiya Komünist Partisi): Kanıma göre, mektubun parti öğretisinin gelişmesindeki durgunluğu ele alan bölümü en önemli bölümdür. Gerçekten de, birçok kardeş parti, çatışmalar döneminde ciddi iç güçlükler yaşadı. Bilim adamları bu tür sorunları ele almaktan korkarcasına, bunlara dikkatlice eğilmediler.*

Partilerin yaşamında yer alan birçok olayın yeniden değerlendirilmesi gerekiyor. Örneğin, Latin Amerika'nın birçok ülkesinde ve diğer bölgelerde, komünistlerin sı-

nıf savaşımına ortak katılımı onları devrimci güçlerin şu veya bu kollarıyla yakınlaştırmış, hatta bazı durumlarda, bunların bir partide birleşmesine yol açmıştır. Bu güçler de halk yığınlarının öncüsü olma rolüne adaydır. Birleşme süreçleri partilerin eylemlerine, bunların iç yaşamlarına derin, ciddi etkilerde bulunuyor. Bu bağlamda şöyle bir soru ortaya çıkıyor: Marksist-Leninist partilerin diğer öncü, devrimci güçlerle birleşmesi amaca uygun mudur? Bu durumda, bunların birleşmesinin ideolojik ve örgütsel temeli ne olmalıdır? Yeni partilerin demokratik merkeziyetçilik ilkelerini yaşamda nasıl uygulayacaklarının tanımlanmasına ihtiyaç vardır. Bu arada, onun yönetimi çoğunluğun iradesine göre mi hareket edecek, yoksa uzlaşmaya mı bağlı kalacaktır?

***Donald Ramotar** (Guyana İlerici Halk Partisi): Bulgar bilim adamının mektubu, yaratıcı tartışma için iyi bir temel oluşturuyor. Sosyalist kuruculuğun parti tarafından yönetiminin yönetsel yöntemleriyle ilgili bölüm üstüne birkaç söz söylemek istiyorum. Bende, bunların sosyalizmin belli bir aşamasında (başlangıçta) uygulanmasının gerekli ve zorunlu olduğu izlenimi doğuyor. Dahası, bunlar 30'lu yıllarda SSCB'nde ve savaş sonrası dönemde Bulgaristan'da, ekonomik alanda gerçekten de olumlu sonuçlar bile vermiştir. Ama gene de, yönetsel yönetim biçimlerinin bilimsel sosyalizmle ilkesel olarak bağdaşmadığını düşünüyorum.*

***Antonio Ribeiru Granja** (Brezilya Komünist Partisi): Kanımca, Bulgar yoldaş olağanüstü öneme sahip bir soru ortaya atmış bulunuyor. Demokratik merkeziyetçilik sözkonusu oluyor. Biz Brezilya'da, geride kalan yılların deneyimini somut bir biçimde analiz etmeden, geçmişin derslerini öğrenmeden parti kuruculuğunun geliştirilemiyeceği görüşünü savunuyoruz. Brezilya Komünist Partisi uzun yıllar boyunca illegal çalışmak zorunda kaldı. Bu dönemden miras kalan belli kimi olumsuz alışkanlıklar vardır ki, partinin bunlardan arınması gerekiyor. İnanıyoruz ki, mektupta yer alan sorunların ortaya konuş biçimi, partimizin geçmiş hatalarının üstesinden gelmesine ve parti çalışmalarının doğru yöntemlerinin hazırlanmasına yardım edecektir.*

***Badamyn Lhamsuren** (Moğolistan Devrimci Halk Partisi): Bilindiği gibi, partinin ideolojik-politik yönetiminin önemi sosyalizm kuruculuğunun her yeni aşamasında artıyor. Erkteki komünist partilerinin çalışmalarının içeriği, biçimi ve yöntemleri değişiyor. Burada yeni tipten parti konseptinin, parti-içi yaşamın ilke ve normlarının zamanın sınavından geçtiğini gözönünde bulundurarak, Marksist-Leninist parti öğretisinin gelişmesiyle ilgili gereksinimin varlığı ortaya çıkıyor. Teorimizi nasıl geliştirebiliriz?*

Birçok sosyalist topluluk ülkesinden bilim adamları parti öğretisine, parti kuruculuğu bilimine dikkat çevirmekten geri durmamıştır. Örneğin, Moğolistan Devrimci Halk Partisi'nin eylemlerinin pratiği ve bunun yetkinleştirilmesi, Marksist-Leninist ilke ve normlara dayanıyordu ve bu bugün de böyledir. Yani burada, partinin güncel pratiğinde bunların derinlemesine benimsenmesi ve uygulanması sözkonusudur. Birçok durumda ise, parti-içi yaşamın Leninci ilkelerinin yeniden kurulması gerekmiştir.

Bugünkü aşamada halkın politik öncüsü olarak partinin rolünün anlamının yeniden gözden geçirilip kavranması, onun eylemlerinin çağdaş istemlere uygun olmasını sağlamak için yeni biçim ve araçların hazırlanması süreci gelişiyor. Parti yönetiminin toplumsal gelişmenin tüm alanlarında yetenekliliği artıyor. Öncülük rolünün yerine getirilmesi parti çalışmalarında yöntemlerin yenilenmesini, somut tarihsel du-

rumun tam olarak gözönünde bulundurulmasını, yeni görevlerin kavranmasını ve bunların çözüm yollarının bulunmasını öngörüyor.

Lenin, yaşamın olaylarına karşı anti-dogmatik bir yaklaşım gösterilmesini, bunların yaratıcı bir biçimde, derinlemesine öğrenilmesini, toplum yaşamına çelişkilerin çatıştığı ve bunların halk yararına çözümlenmesine çalışıldığı karmaşık bir süreç olark bakılmasını öğretti.

***Deung Ngok Ki** (Vietnam Komünist Partisi): Mektubun yazarı şöyle bir soru soruyor: Komünist partisi en son birimine varana kadar gerçeğin taşıyıcısı olabilir mi? İnanıyorum ki, bunu amaçlamak zorundadır. Kardeş partiler eylemlerini, özü bakımından nesnel gerçeğin aranmasına yönelik olan Marksist-Leninist bilimin sağlam temelleri üzerinde kuruyorlar. Bu, büyük olanaklara sahip olan erkteki komünist partilerin program ve politik çizgilerini kesin olarak bilimsel temel üzerinde hazırlamakla yükümlü olmalarını öngörüyor.*

***Ummi Krishan** (Hindistan Komünist Partisi): Sosyalist ülkelerdeki parti kuruculuğu deneyiminin, sosyalist olmayan dünyadaki komünistler için de büyük önemi vardır.*

Bu deneyimi irdelerken biz, yönetsel yönetim biçimine hangi koşulların yol açtığı ve bu yöntemlerin kullanılmasının nedenleri sorusuna yanıt arıyoruz. Açıktır ki, demokratik merkeziyetçilik ilkelerinden uzaklaşma, her türlü bedelleriyle ve yançizmeleriyle birlikte buradan güç alan bürokratikleşme pratiğine yol açıyor.

Bugüne kadar yapılan parti kuruculuğuyla ilgili araştırmalar ulusal düzeyde yürütülüyordu. Sosyalist ve sosyalist olmayan ülkelerden partilerin katılımıyla, bu alandaki bilimsel araştırmalarda daha büyük bir koordinasyonun sağlanması gerekiyor.

***Refik Samhun** (Lübnan Komünist Partisi): Biz, proletaryanın sayıca henüz az olduğu "Üçüncü Dünya"da komünist partilerin ilke ve normlarının aydınlatılmasına büyük bir ilgi duyuyoruz. Görülüyor ki, burada, partilerin rolünün geniş sosyal ve politik birlikler içinde ele alınması gerekiyor.*

Parti kuruculuğunun Leninist ilkeleriyle ilişki sorusu ayrı bir sorudur. Kanımca, sorun bunların kabulü değil, ülkelerimizin ve partilerimizin somut yaşam koşullarını göz önünde bulundurarak, bunların eylemde nasıl simgeleneceğidir.

***Mustafa Azzaoui** (Fas İlericilik ve Sosyalizm Partisi): Bana göre, politik birlik deneyimi pratiğinin geniş olarak tartışılması çok önemlidir. Tarihin bugünkü aşamasında, her partinin kendi ülkesinin özelliklerini gözönünde bulundurarak, politikasını bağımsız bir biçimde hazırlaması gerekiyor.*

***Jose Lava** (Filipinler Komünist Partisi): Eğer, demokratik merkeziyetçilik ilkeleri doğru bir biçimde kavranıyor ve ardıcıl bir biçimde uygulanıyorsa, inanıyorum ki, bu bizi parti yaşamında ciddi hatalardan koruyacaktır. Kanıma göre, bugün bile demokratik merkeziyetçilik kavramına yeni bir içerik verilmesine gerek yoktur. Bunun temelinde hem demokratizm, hem de merkeziyetçilik ve bunların somut koşullara uygun doğru bir sentezi yer alıyor.*

Şimdi de eleştiri ve özeleştiriyi ele alalım. Eğer demokratik merkeziyetçilik ilkelerinin yaşamda uygulanması eleştiri ve özeleştirinin geniş olarak yaygınlaştırılmasıyla birlikte oluyorsa, bu hatalara ve sapmalara karşı en iyi bir araçtır. İnanıyorum

ki, her türlü kişiye-tapma eğiliminin üstesinden gelinmesi, onun doğuş anının saptanması, gelişme ve yerleşmesine karşı konulması yalnızca böylesi araçlarla olanaklıdır.

***Halid Hammami** (Suriye Komünist Partisi): Bana öyle geliyor ki, işçi sınıfının öncüsü olarak komünist partilerin rolünün ele alınmasında yalnızca onun eylemlerinin, değişik biçim ve araçlarının öğrenilmesi yetersizdir. Partilerin gelişmesinin ve bu arada parti kadrolarının seçimi, eğitimi ve dağılımının nesnel ve öznel faktörleriyle ilgili sorunlar da önemlidir. Lenin, iyi düşünülmemiş kadro değişiklikleri karşısında boşuna uyarılarda bulunmuyor.*

***Georg Kwiatowski** (Alman Komünist Partisi): Parti dünyada ve ülke içindeki savaş koşullarında süregiden değişiklikleri, (bilimsel-teknik devrimin etkisi altında) işçi sınıfının yapısındaki dönüşümleri görmek zorundadır. Çalışma koşulları, yaşam biçimi, insanların alışkanlıkları değişiyor. Bu bağlamda, partilerin örgütsel eylemlerinin ilkeselliği sorunları öne çıkıyor. Eski geleneksel yöntemlerin yeni koşullarda nasıl çalıştıklarının denetlenmesi gerekiyor. Pratikte yeni çalışma yöntemlerinin bulunması ve uygulanması önemlidir. Ancak, sözkonusu olan yalnızca yeninin yaratılması değildir; deneyimimizin, pratiğin sınavından geçen her şeyinin korunmasıdır sözkonusu olan.*

Belirtelim ki, parti-içi yaşamın demokratikleşmesi süreci değişik biçimlerde süregidiyor. Ve burada, her parti örgütsel, ideolojik ve politik çalışmalarını hangi yeni yöntemlerle etkinleştireceğini kendisi belirliyor. Bir kez daha vurgulayalım, yeni tipten partilerin yaşam ve eylemlerinde zamanın sınadığı Marksist-Leninist ilkeler bir kenara atılmamalıdır.

Tartışmalara katılanlar, derginin parti kuruculuğu ile ilgili teorik ve pratik sorunlara bundan böyle de yer vermesinin yararlı olacağı, kökleri geçmişe uzanan hatalardan kurtulunmasına yardım edeceği sonucunu çıkardılar.

Bu yazıyla ilgili görüşlerinizi ve bilim adamlarından, parti çalışanlarından ve tüm okuyuculardan yanıtlar bekliyoruz.

ÇEKOSLOVAKYA'DAKİ ŞUBAT 1948 DEVRİMİNİN DİYALEKTİĞİ

Alais Indra

Çekoslovakya Komünist Partisi (ÇKP) Merkez Komitesi Prezidyum üyesi, Çekoslovakya Sosyalist Cumhuriyeti (ÇSC) Meclis Başkanı

Halkımız 1948 yılının Şubat'ında, sosyalizm lehine kesin seçimini yaptı. Bu önemli olayın 40.yıldönümü Lenin'in sosyalist devrim teorisini, demokratik devrimin sosyalist devrime dönüşmesi ve bunun Çekoslovakya topraklarında yaratıcılıkla uygulanmasını yeniden ele almamıza olanak veriyor.

Çekoslovakya Komünist Partisi'nin (ÇKP) yeni düzenin yolunu açan strateji ve taktiğinin hangi tarihsel koşullarda hazırlandığının anımsatılması da yararlı olacaktır. Bilindiği gibi, Çekoslovakya, ulusal büyük burjuvazinin ihaneti ve Batılı devletlerin Hitler faşizminin saldırganlığına göz yumması sonucu, 1939'da bağımsız bir devlet olarak varlığını yitirmişti.

Nazi işgalinin Çek ve Slovak halklarının varlığını tehdit ettiği bir ortamda faşizm ile, devlet bağımsızlığını ve ulusal kurtuluşunu yeniden elde etmeye çalışan halkımız arasındaki çelişki temel çelişkiydi. Bundan dolayı o dönemde gündemde sosyalist devrim değil, işçi sınıfının yönetiminde ulusal demokratik devrim sorunu yer alıyordu. Ulusaldı, çünkü amacı, tüm politik ve ekonomik erkin Hitler işgalcilerinin elinden alınmasında ifadesini buluyordu. Demokratikti, çünkü erki emekçi halka teslim etmesi gerekiyordu ve işgalcilerle işbirliğine, giderek ulusal çıkarları satan gerici büyük burjuvaziye karşıydı.

Parti yönetimi, doğru sonuçlar çıkarmıştı: o dönemde "doğrudan" sosyalist devrime yönelinmesi için zaman henüz erkendi, işçi sınıfının kendi dışındaki kesimlerden yalıtlanması, bozguna uğraması anlamına geliyordu. Ulusal demokratik devrimden giderek sosyalist devrime geçilmesi görüşü gerçekçi bir görüştü. ÇKP strateji ve taktiği hazırlarken, Leninist teoriye ve aynı zamanda Çekoslovakya proletaryasının 1918-1920 yıllarındaki savaşlarından çıkarılan derslere dayanıyordu (o dönemde işçiler kendiliğinden gelme kimi başarılar elde ediyordu, ama ulusal devrimin yönetimi burjuvazinin elindeydi ve bu durum sermaye tarafından kendi sınıfsal egemenliğini güçlendirmek için kullanılmıştı).

Devrimin geleceği üstüne yapılan bu doğru değerlendirme partiye, işgalcilere karşı koyacak geniş ulusal cepheyi oluşturma olanağı sağladı. İşçi sınıfını, köylülüğü, orta katmanları ve antifaşist, demokratik burjuvaziyi birleştirdi. Bu birlik ya da blok, Çek ve Slovak'ların Ulusal Cephe'sinde politik ifadesini buldu. Komünist Partisi ve komünist olmayan diğer partiler, bu birlik temelinde kurtuluşuna kavuşan Cumhuriyet'in yenilenmesi ve giderek yeniden kurulması ortak programı (Nisan 1945 Koshitsa hükümet programı ve 1946 Temmuz'unda kabul edilen yenilenme programı) etrafında birleştiler. Ulusal Cephe, bu aşamada geniş birliği gerçekleştiriyordu. Aynı zamanda onun sosyalizm savaşı için bir "atlama tahtasına" dönüşmesinin koşulları da oluşuyordu.

Birinci aşamada silahlı savaş biçimi alan (Ağustos 1944'teki Slovak Ulusal ayaklanması ve Mayıs 1945'teki Çek ayaklanması) ulusal demokratik devriminin başarısında, işçi sınıfının hegemonyası belirleyici bir rol oynadı. Onun devrim amaçlarının ardıcıl bir biçimde gerçekleştirilmesinde yaşamsal çıkarı vardı ve bu,ÇKP'nin saygınlığının artmasına çok yardım etti.

Sovyetler Birliği'nin Hitler faşizminin bozguna uğratılmasındaki evrensel-tarihsel katkısı ve Kızıl Ordu'nun Çekoslovakya'daki kurtarıcı misyonu, eşsiz değere sahip faktörlerdir. Komünistlerin faşizme karşı verdikleri kahramanca savaşlar ve onların, ülkede ve dışarda oluşan mukavemet hareketlerindeki rolü ÇKP'nin ulusal çıkarların en ardıcıl savunucusu olduğunu, yeniden doğan Cumhuriyet'in komünist parti olmadan yönetilemiyeceğini kesin bir biçimde kanıtlamıştır. Büyük burjuvazinin çıkarlarını savunan sağcı partiler ise, Hitler faşizmi önünde sahte yurtseverliklerinin tüm acizliklerini açığa vurdular, tamamıyla gözden düştüler.

Çek ve Slovak halklarının devlet bağımsızlığının yeniden doğuşu, ulusal demokratik devrimden çıkarılan belli başlı sonuç oldu.

Derin politik ve ekonomik değişiklikler, doğmakta olan halk demokrasisini, Münih öncesi burjuva Cumhuriyetin'den ilkesel bir biçimde ayırıyordu. Parlamenter demokrasi mekanizmasının kurulmuş olmasına karşın,demokratik halkçıdevlet aygıtı önemli ölçüde yeniden oluştu. Ulusal Kurtuluş savaşı yıllarında ortaya çıkan ulusal komiteler, o dönemde erkin temelini oluşturuyorlardı. Emekçi halk, yerel düzeydeki devlet işlerini bu komiteler sayesinde çözüyordu. Komünist partisi ilk defa erki eline almış ve devlet aygıtının tüm kesimlerine kendi temsilcilerini göndermişti. Artık yalnızca Ulusal Cephe programı çerçevesinde birleşen partiler eylemlerini sürdürüyorlardı. Politik yaşamda sendikalar, gençlik gibi, komünistlerin büyük etkisinin bulunduğu bazı birleşik toplumsal örgütler, önemli rol oynamaya başladılar.

Çek ve Slovak halklarının "eşit haklılar arasında eşitlik" ilkesine göre kurulan karşılıklı ilişkilerinde de önemli değişiklikler olmuştur. Bu, Slovak'ların özgürlüğünü reddeden burjuvazinin "Çekleştirme" konseptinden vazgeçilmesi anlamına geliyordu.

Burjuvazinin bir kesiminin devlet işlerinin yönetimine hala katılmasına (örneğin, mahkemelerde onun oldukça büyük rolü vardı) ve politik yaşamda belirli konumlara sahip olmasına karşın, belirleyici oy kent ve köy emekçilerine aitti.

İşgalcilerin ve hainlerin mallarına el konulması, 1919'dan kalma toprak reformunun gözden geçirilmesi, maden ocaklarının, büyük işletmelerin, banka ve sigorta şirketlerinin devletleştirilmesi yoluyla, büyük burjuvazinin gücü kırıldı. (Sosyalist po-

tansiyele sahip) devlet sektörü, kapitalist ve küçük-mülk sahipliği olmak üzere, üç sektör oluştu. Buna karşın, burjuvazi ekonomide henüz belli bir güce sahipti.

Ulusal demokratik devrimin başarısı, bizim için temel olan faşizm ile demokrasi arasındaki çelişkiyi çözüme bağladıktan sonra, emek ile sermaye, işçi sınıf ve burjuvazi arasındaki çelişki kendini daha fazla göstermeye başladı.

Gericiliğin temsilcileri, kendilerinin de katılımıyla tartışılıp kabul edilmiş olan hükümet programının ardıcıl bir biçimde uygulanmasına karşı koymaya başladılar; ulusal demokratik devrimi yok etmeye, kapitalizmi geri getirmeye çalışıyorlardı.

Buna karşılık, stratejik amacının sosyalizmi kurmak olduğunu hiçbir zaman gizlemeyen Komünist Partisi ise, çabalarını ulusal demokratik devrimin geliştirilmesinde yoğunlaştırdı. ÇKP, devrimci-demokratik hareketi sosyalizm savaşıyla birleştirdi ve ulusal demokratik devrimin sosyalist devrimin arifesi olması anlayışıyla eylem yürütmeye çalıştı. Burjuvaziyle sınıf çatışmalarında geniş emekçi yığınlar devrimcileşmeye ve kendi istem ve özlemlerinin tam karşılığını yalnızca yeni düzenin verebileceği gerçeğini kavramaya başlamışlardı. Bu da, sosyalist içerikli istemleri giderek açık bir biçimde ileri sürmemize olanak sağladı.

Komünist Partisi, ulusal demokratik devriminin barışçıl yoldan sosyalist devrime büyümesine yöneldi. Bunun gerçekleşmesi işçi sınıfının ulusal demokratik devrimde hegemonyası gibi iç koşullar ve aynı zamanda, Sovyetler Birliği'nin, emperyalist güçlerin devrimci süreci geri döndürmelerine izin vermeyen ekonomik ve savunma gücü gibi, dış koşullar tarafından sağlanıyordu. Tarihsel olanağın gerçeğe dönüştürülmesi için, iç koşullar açısından, sosyalist istemlerin halkın çoğunluğu tarafından desteklenmesinin sağlanması gerekiyordu.

Bu çizginin gerçekleşmesinde, birçok faktör olumlu rol oynadı. Herşeyden önce, ÇKP kendi stratejik ve taktik yönelimlerini uygularken, devrimin "tavanda" olduğu gibi, "tabanda" da gelişmesi olanağını kullandı. Yığınlar arasında, komünistlerin çizgisinin desteklenmesine yönelik özverili ve çok zengin politik çalışma biçimleri burada temel oluşturdu. ÇKP üyeleri, fabrika konseyleri ve köylü komisyonları gibi birleşik toplum örgütleri aracılığıyla, emekçilerin bilincini etkilemişlerdir. Komünistlerin bu çizgisinin doğruluğu, bunun yığınlar için çekiciliği Parti sıralarının yeni üyelerle güçlenmesine yansımıştır; Parti gerçekten yığınsal bir temele sahipti.

Emekçilerin çoğunluğunun bizden yana kazanılmasında, komünist olmayan partilerin, kendi istemleriyle kabul ettikleri ve onayladıkları hükümet programlarıyla ilgili yükümlülüklerini yerine getirmeyen bellibaşlı yöneticilerinin haince tutumlarının açığa vurulması da önemli bir rol oynadı. Bu tutum sözkonusu yöneticileri, Ulusal Cephe'den yana güçlü bir tavır alan parti çoğunluğundan yalıtlıyordu.

Dahası, komünistlerin hükümette, bakanlıklarda, ulusal komitelerdeki konumlarından yararlanıldı. Bu ise, erkteki ÇKP'ne, acil istemleri ileri sürmesi ve yığınların devrimciliğini "yukarıdan" destekleyerek, bu istemlerin devlet erki yardımıyla gerçekleşmesi için savaşma olanağı sağladı.

Komünistler, yığınlar arasında etkinliklerinin gelişmesinde, temsili organlardaki seçimleri önemli bir araç olarak görüyorlardı. ÇKP 1946'da, kurucu Ulusal Meclis için yapılan seçimlerde oyların % 38'ini alarak, Çekoslovakya'daki en güçlü politik parti durumuna geldi. Daha sonraları, gericiliğin Ulusal Cephe'de, hükümette ve parlamentoda yeni güçlükler yaratmaya başladığı bir dönemde, Parti Merkez Komitesi

1948'de yapılması kararlaştırılan gelecek seçimlerde oyların ezici çoğunluğunu elde etme amacını öne koydu. Böylesi bir çoğunluğun elde edilmesi, diğer partileri erkin yürütülmesinden uzaklaştırmadan, komünistlere Ulusal Cephe'de belirleyici bir etki sağlayacaktı.

Çok ilginçtir ki, Ulusal-Sosyalist, Halk ve Slovak Demokratik partilerinin bakanları, halkın kendi iradesini dile getireceği seçimleri beklemeden, Klement Gottwald hükümetini düşürmek amacıyla, 20 Şubat'ta istifa ettiler.

Emekçiler, birçok bakanın istifa manevrasının nedenini kavradılar. Gericilik toplumsal gelişmeyi geriye, kapitalizme çevirecek bir hükümetin işbaşına getirilmesi gibi,çok ilerilere uzanan amaçlar peşindeydi. Halk, bakanların istifasında ayak direyen komünist partisinin konumlarını kesin bir biçimde destekledi. Emekçilerin gösteri yürüyüşleri, bir saatlik genel grev gibi doğrudan eylemleri, belli organ ve örgütleri gericilerden temizlemekle görevli olan Ulusal Cephe'nin eylem komitelerinin kurulması, işçi sınıfının silahlı gücü olan halk milisinin ortaya çıkması da buna yol hazırladı. Halkın birleşik iradesi, önde gelen burjuva politikacısı, Cumhurbaşkanı E.Beneş tarafından da görmezlikten gelinemezdi. 25 Şubat 1948'de o, bakanların istifasını kabul etti ve K.Gottwald'ın önerisiyle, yeniden kurulan ve Devrimci Sendikal Hareket'inde içinde yer aldığı Ulusal Cephe'den yeni hükümet üyelerini tayin etti.

Bir şeyi daha vurgulayalım. Bunalımdan çıkış, 1920 yılında kabul edilen ve o dönemde yürürlükte olan burjuva Anayasasına uygun bir biçimde sağlanmıştır. Gottwald, parlamentoda hükümet programını açıkladı ve tartışmalar sırasında 230[(1)] milletvekili ona güvenoyu verdi. Oylamaya 106 komünist ve diğer partilerden de 124 milletvekili katıldı.

Böylece, Şubat ayında Çekoslovakya'da,ulusal demokratik devrimden sosyalist devrime barışçıl yoldan geçiş süreci başarıyla tamamlanmış, işçi sınıfının erki kesin olarak ele alması sorunu çözülmüş ve ülkede yaratıcı bir çalışmanın yaygınlaştırılmasına olanak sağlanmıştır. Partinin akıllı taktiği, halkın ezici çoğunluğunun Ulusal Cephe temelinde sosyalizm konumlarına geçmesini gerçekleştirmiştir. Bunun, dünya emperyalizminin "soğuk savaş"ı yaygınlaştırdığı bir dönemde büyük bir önemi vardı.

Çekoslovakya'daki devrimci süreç ve Şubat 1948, demokratik devrimin, sanayice gelişmiş ve geniş burjuva-demokratik geleneklere sahip bir ülkede sosyalist devrime geçişiyle ilgili Leninist teorinin yaşamsallığını kanıtlamıştır. Çekoslovakya koşullarında genelin, tikelin ve bireyselin diyalektiğini benimseyen partinin yaratıcı politikası bunun önkoşuluydu.

Şubat öncesi dönemdeki gelişmeler ve Şubat olayları, demokratik devrimin sosyalist devrime dönüşmesinde biçim ve yöntemlerin çeşitliliğini kanıtladılar. Parlamentonun, barışçıl geçişin tek yolu olmasa bile, aracı olduğu yeniden kanıtlandı.Ancak, Çekoslovakya deneyi açısından "sosyalizme barışçıl geçiş" kavramının "sosyalizme parlamenter geçiş yolu"ndan farklı olarak, daha geniş bir anlamı vardır.

Biz, Şubat 1948'i yalnızca Çekoslovakya topraklarında sosyalizm kuruculuğu yolunu kesin bir biçimde açan tarihsel bir olay olarak değil, aynı zamanda bugün için de güncelliğini koruyan bir deneyim kaynağı olarak ele alıyoruz ve almaya devam

---

(1) Parlamento'nun 300 üyesi vardı. Oylamaya 230 milletvekili katılmıştır. (Derginin notu)

edeceğiz. Burada; sosyalizmin niteliksel bakımdan yeni bir aşamaya yükseltilmesi gibi, tarihsel bir görevin önümüzde durduğu ve kapitalizmle barışçıl yarışmada ekonominin, politikanın ve tinsel alanın, kişi hak ve özgürlüklerinin geliştirilmesindeki üstünlüklerimizi kanıtlamamızın gerektiği günümüzde, bir eylem kılavuzu olarak ortaya çıkan dersler sözkonusudur.

Yukarıda da belirttiğim gibi, ÇKP'nin ulusal demokratik devrimin sosyalist devrime büyümesine yönelik politikası genel, tikel ve bireyselin diyalektiğini gözönünde bulunduran devrimci teorinin gelişmesi ve uygulanması temeline dayanıyordu. Bugün ÇKP'nin 17. Kongresi'nin toplumun sosyo-ekonomik gelişmesinın hızlandırılmasını öngören stratejik çizgisinin yaşama geçirildiği bir dönemde, teorinin pratik politika açısından önemi olağanüstü artıyor. Önümüzde devrimci karaktere sahip görevler duruyor; bunların çözümü, bugünkü ve gelecekteki görevlere yanıt veren ve alışılagelen, ama eskiyen tezleri ve biçimleri ortadan kaldıran yenilenmenin, amaca yönelik teorik konseptlerinden çıkacaktır.

Yenilenme teorisini hazırlarken biz, kardeş partilerin ve en başta da bunun teorik ve pratik alanda ilk uygulayıcısı olan Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin deneyimlerine dayanıyoruz. Bu arada, birçok sosyalist ülkede gerçekleşmekte olan derin toplumsal süreçlerin (buna ister yenilenme, isterse başka bir şey densin) yalnız bir ülke için genel olanda değil, aynı zamanda somut koşullarda, ulusal ekonomik, politik, sosyal ve kültürel özelliklerde de yansımasını bulduğunu göz önünde bulunduruyoruz. Buradan hareketle, dostlarımızın deneyimini benimserken, neyin özgül olup, bizim koşullarımıza uygun olmadığını da hesaba katmamız gerekiyor.

Açıktır ki, yenilenme sürecinde eylemlerimizin daima somut duruma, çağdaş toplumun durumuna ve gelişmesinin özgüllüğüne göre olması gerekiyor. Ben burada, ülkede eski geleneklere sahip olan gerçeklikleri, örneğin Çekoslovakya'da Ulusal Cephe'nin ve komünist olmayan partilerin varlığını, politik sistemde sosyalist tarımın ulaştığı düzeyi, kooperatiflerin rolünü, vb. göz önünde bulunduruyorum. Ancak bu ve diğer koşulların, özgüllüklerin hesaba katılması, (özü sosyalizmi niteliksel bakımdan yeni bir aşamaya yükseltmek olan) yenilenme genelinin küçümsenmesine ya da reddedilmesine yol açmamalıdır.

Tüm Şubat öncesi dönem, Çekoslovakya'da demokrasinin niteliği üstüne ilericiler ile gerici güçler arasında verilen savaşımlarla doluydu. Kurtuluşuna kavuşan Cumhuriyet'te gerçek demokratik bir düzen mi yerleşecektir, erk gerçek anlamda halkın elinde mi olacaktır, yoksa biçimsel bir demokrasi mi kurulacaktır soruları çözüme bağlanıyordu. Komünist partisi, onbinlerce yurttaşın ulusal komiteler sayesinde devlet yönetimine katılabilmesini ve Ulusal Cephe temelinde toplumsal çalışmalar yürütebilmesini sağlamak için yeni koşulların yaratılmasına çalışıyordu. Eskiden var olan demokratik kurumların kullanılması, yenilerinin (ulusal komiteler, fabrika konseyleri, birleşik toplumsal örgütler) kurulması ve güçlendirilmesi, tüm bunlar, halk yığınlarında görülmemiş bir politik aktiflik doğurdu.

Şubat öncesi ve onu izleyen dönemin tarihsel deneyimi, sosyalist demokrasinin sosyalizmin ilerlemesinin koşulu olduğunu kanıtladı. Ve biz hiç abartmadan diyebiliriz ki, bu onun doğrudan önkoşuludur. Böylesi bir sonucun yaşamsal gücü günümüzde toplumumuzdaki derin değişikliklerin sosyalist demokrasinin giderek gelişmesine, özyönetim ilkelerinin devlet sisteminde ve aynı zamanda Ulusal Cephe organlarında,

ona katılan örgütlerde, ekonomik ve toplumsal alanların yönetimlerinde uygulanmasına bağlı olduğu bir dönemde, çok açık olarak kendini gösteriyor.

Devletimizin halkçı temelini oluşturan ulusal komiteler, Çekoslovakya'da sosyalist demokrasinin derinleşmesinde ana öğe olarak kalıyorlar. Bunların özyönetim nitelikli demokratik kurumlar olarak rolünün güçlenmesi, büyük ölçüde, hak ve yükümlülüklerinin genişliğine, milletvekillerinin ve tüm yurttaşların köylerin, kentlerin, bölgelerin acil sorunlarının çözümüne, saptanan önlemlerin gerçekleşmesine ne ölçüde katıldıklarına bağlıdır. Bunların herhangi bir yanının küçümsenmesi komitelerin özyönetim niteliğini zayıflatıyor. Eğer bunların yetkileri sınırlıysa, demokratik biçimler (toplantılar, komisyonlar, milletvekillerinin çalışmaları) verimsiz kalıyor. Halkın seçimle saptadığı temsilcilerinden oluşan ulusal komiteler kanalıyla değil de, yönetici kadro tarafından gereğinden fazla iş yapılırsa da benzer sonuçlar ortaya çıkıyor. Deneyimin de kanıtladığı gibi, ulusal komitelerin eylemleri, ancak, bunların çalışmalarının ve demokratik biçimlerinin içeriği bir bütün oluşturuyorsa başarılı olabilir.

Biz, ileride de temsili organlar ile, bunlara bağlı yürütme kolları arasında karşılıklı ilişkilerin doğru bir biçimde gerçekleşmesi için kaygı gösterilmesini önemli sayıyoruz. Ulusal komitelerin profesyonel kadrosu, temsili kollektif yönetimin iradesini yansıtarak ve bürokratizmden kesinlikle uzaklaşarak kendi görevini yerine getirmekle yükümlüdür. K.Gottwald'ın, "kurumlar için halk değil, halk için kurumlar gerekiyor"(2) biçimindeki sözleri günümüzde de geçerlidir.

Eğer biz, tüm ağırlığı temsili demokrasiye veriyorsak, bu doğrudan ve dolaylı demokrasi kurumlarını küçümsememiz anlamına gelmiyor. Tersine, Şubat öncesi ve sonrası olayların da gösterdiği gibi, bu biçimlerin kullanılması, genel olarak, toplumsal yaşamda demokrasiyi derinleştiriyor. Kuşkusuz, doğrudan demokrasi kurumları kararların doğrudan alınması ya da danışma önlemleri (örneğin yasa tasarılarının kamuoyunda tartışılması) sözkonusu olsun ya da olmasın, genel devlet ölçüsünde ve yerel temelde, giderek daha çok genişleyecektir.

Demokratikleşmeyi çok kapsamlı bir süreç olarak ele alıyoruz. O, yalnızca politik alanda sınırlı kalamaz, toplum yaşamının tüm alanlarını ve en başta da ekonomiyi tam olarak kapsaması gerek. Buradaki çabaların ana yönelimi, emekçilerin sosyalist özyönetim ilkeleri temelinde devlet işletmelerinin ve kooperatiflerin yönetimine katılımının genişletilmesi ve derinleştirilmesine yöneliktir. Ve böylece devlet işletmelerinde, bu yıl kabul edilmesi gereken yasa tasarısına uygun olarak, emekçi kollektifleri toplantısı ve bunun seçtiği konseyler gibi özyönetim organları eylem yürütecektir. Bunlar eylemlerinin temel sorunlarını yalnızca tartışmakla değil, aynı zamanda çözüme bağlamakla da yükümlüdürler. İşletmelerde özyönetimin ağırlıkta olabilmesi için, ekonominin yönetim sisteminin değiştirilmesi oldukça önemlidir. Bağımsızlığı sınırlayan gereksiz merkeziyetçiliğin yıkılması, emekçi kollektiflerinin maddi ilgisini ekonomik eylemlerinin sonuçlarıyla doğrudan bağlayacak olan ekonomik muhasebe, kendi kendini finanse etme ve kendi masraflarını karşılama yöntemlerine geçilmesi gerekiyor. Üretimde özyönetimin, yeni ekonomik mekanizma koşullarında nesnel bir zorunluluk olduğu açıktır. Bu demokratik sistem, emekçilere fabrikasının gerçek sahibi olma olanağı sağlıyor.

---

(2) Bak. K.Gottwald. Spi sy, s.23, Prag. 1957, s.50

Toplumsal yaşamımızın sosyalizm yolunda politik bir biçimi olarak,Şubat olaylarından sonra da varlığını koruyan Ulusal Cephe, partili ve partisiz tüm yurttaşların sosyalist devletin ve toplumun yönetim işlerine katılması için geniş olanaklar sağlıyor. Ulusal Cephe politikası ÇKP için ilkesel bir çizgidir, çünkü bizim geleneklerimizi ve koşullarımızı göz önünde bulunduran ÇKP, halk yığınlarının yaratıcılığı olan sosyalizmi garantiliyor. Ve biz, bu birliğin rolünün küçümsenmesini, komünistlerin diğer parti örgütlerine ve partisizlere karşı kibirlilik taslamasını yanlış bir tutum olarak değerlendiriyoruz.

Ulusal Cephe'nin ülküleriyle yaşayan komünist-olmayan partilerden en iyi kişilerin emekçi halkın başarısına yardım ettiklerini ve daha sonra da, sosyalizm kuruculuğunun sorumluluğunu ÇKP ile paylaştıklarını anımsatmak yerinde olur. Bunların Ulusal Cephe temelinde daha büyük aktiflik göstermesi ve sık sıkyapıcı öneriler ileri sürmesi gerekiyordu. Partinin, işbirliğine çekmek için özel çabalar harcadığı partisizlerin katkısı üstüne de aynı şeyler söylenebilir. V.I.Lenin'in partisizlerin partiden yana çekilerek, komünistlerin çalışmalarının partisizler yardımıyla sınanmasını çok yararlı saydığı bilinmektedir.(3) Bu Leninci öğüdün yığınlarla sıkı ilişkilerde bulunulması, onların görüşlerinin ve durumlarının bilinmesi açısından anlamı vardır. Parti bu sese dikkatle kulak vermek, onu hesaba katmak zorundadır.

Toplum yaşamının giderek demokratikleşmesine geçtiğimiz bir dönemde Ulusal Cephe'nin rolü önemli ölçüde artmıştır. Burada herşeyden önce, onun organlarının ve birleştirdiğiörgütlerin,politika oluşturulmasına daha önemli katkılarda bulunması sözkonusudur. Bu; ilgili kurumların genel devlet çapındaki ve yerel önemdeki sorunların çözümü üstüne girişimci önerilerde bulunması, hükümetin, bakanlıkların ve ulusal komitelerin hazırladıkları ve sosyalist toplum yaşamının kilit sorunlarını, yurttaşların gereksinimlerini ve önlemlerini kapsayan kararların kabul edilmesinden önce bunların tartışılmasına aktif biçimde katılması anlamına geliyor. Görevi, halkın özgül çıkarlarının karşılanması olan toplumsal örgütler, burada önemli bir rol oynamakla yükümlüdürler. Onlar, güncel sorunların ortaya konmasına, görüş ve tutumların çeşitliliğinin açığa vurulmasına daha etkin bir biçimde katkılarda bulunabilirler ki bu da gerekli organların doğru ve optimal sonuçlar elde etmelerine yardımcı olabilir. Sosyalist demokrasinin derinleşme yollarının araştırılması sorunu, toplumumuzda var olan değişik çıkar ve hatta çelişkilerle bağlıdır ve bu da, görüşlerin çeşitliliğini yansıtıyor. Bu sonucun, politik çoğulculukla ortak hiçbir yanı yoktur. Erk sorunu, bizde bundan 40 yıl önce çözüme bağlanmıştır.

Şubat olaylarının da kanıtladığı gibi, ÇKP halkın güvenini kazanmış ve onları kendi konumlarının doğruluğuna inandırmayı başarmıştır. Bizim açıklık politikamız bunda önemli bir rol oynadı. Parti, emekçileri ileri sürdüğü önerilerle tanıştırmak için değişik yöntemler bulmuştur, örneğin tarım reformunu gerçekleştirme, vergi ve ücretler gibi sorunlarda, kamuoyunu, bunların gerçekleştirilmesi için savaşta seferber etmiştir. Bugünkü koşullarda biz tüm devlet, ekonomi, toplum organları ve örgütlerinde açıklık ilkesinin, merkezde olduğu gibi, yerel temelde de daha geniş bir biçimde simgeleşmesine çalışıyoruz. Bu süreç henüz gelişme içindedir. Yurttaşlar, çoğu zaman konut ve çalışma kurumlarının yönetimlerine kıyasla, yüksek parti ve devlet organlarının çalışmaları üstüne çok daha geniş bilgiye sahip oluyorlar. Çok kez açıklık ilkesi dar anlamda ele alınıyor, yalnızca yığınsal iletişim araçlarının çalışmalarıyla

(3) V.I.Lenin, **Toplu Yapıtlar,** C.32, s.508

bağlanıyor. Kuşkusuz bunlar son zamanlarda yararlı çok şey yapmışlardır. Ama emekçilerle doğrudan sohbet, yurttaşların katıldıkları toplantılarda yönetici kişilerin devlet ve diğer organların çalışmaları üstüne döküm yapması, vb. gibi politik yığın çalışması biçimleri de çok önemlidir. Tüm bunlar hiç de eskimiş değildir.

Bugün Sosyalist Çekoslovakya ekonomik ve sosyal bakımdan gelişmiş, oldukça yüksek maddi ve kültürel yaşam düzeyine sahip bir ülkedir. Halk ekonomisinde yeni sorunlar ortaya çıkıyor ve bunlar çözüm için gerekli araştırmaların yapılmasını gerektiriyor. Genişlemesine (ekstansif) gelişme olanaklarının tükendiği günümüzde, parti görevlerini ekonominin yoğunlaştırılmasında (entansifleştirilmesinde) görüyor. ÇKP'nin 17.Kongresi, bunun için, ekonominin eski yönetsel yönetim sisteminden vazgeçilmesi ve ekonomik mekanizmanın yenilenmesi gereğine dikkat çekti. Onun kabul ettiği bütünsel belgede öngörülen yeni ilkeler ÇKP MK'nin Aralık 1987 Plenumu'nda ele alındı ve onaylandı. Bunlar, örneğin, üstünlüğe sahip biçimler uygulanarak ekonominin yönetilmesi, mal-para ilişkilerinin ve plânın kullanılması, merkezi yönetiminin yetkinleştirilmesi ve işletmelerin bağımsızlığının hızlandırılması, ekonomik örgütlerde demokrasinin derinleştirilmesi gibi ülküler temeline dayanıyor.

Geçmiş yıllarda oluşan ve derin kökler salan pratik alışkanlıklar ve ülkülerden vazgeçilmesi anlamına gelen değişiklikler getirdiği için, yeni ekonomik mekanizmaya geçişin çatışmasız ve kolay olmayacağını iyi biliyoruz. Örneğin, dağılım ilişkilerinde sosyal adaletin korunması sorununu ele alalım. Bizde emeğin niteliğini ve niceliğini göz önünde bulundurmayan denkleştirme önemli bir yaygınlığa sahiptir. Ekonomik muhasebenin uygulanmasına geçilmesi, burada kaçınılmazlıkla köklü değişikliklere, gelirlerin farklılandırılmasına neden olacaktır. Kendi kendini finanse etme ilkesinin uygulanması, değişik işletmelerin elde ettikleri sonuçlarla ilgili farklılıklar ortaya çıkaracak ve eskiden olduğu gibi, kimi işletmelerin zararlarının, öbürlerinin bilinçli emeğiyle karşılanması durumlarına son verilecektir. Kuşkusuz, Partiden, eski üstünkörü anlayışların ortadan kaldırılması için de politik-örgütsel ve ideolojik-moral çalışmalarda da çok çaba harcanması isteniyor. Örneğin kimileri, yurttaşların sosyal garantilerini, sözde sosyal eşitliliği ilgilendirmemesi gereken mutlak bir hak gibi, tek-yanlı olarak ele alıyorlar. Kanımıza göre, yeni ekonomik mekanizma ilkelerinin yaşamda tam olarak gerçekleştirilmesi gerekiyor.

Geçilen yol ve günümüz, biz Çekoslovakya komünistlerine, Şubat'ın öğütlerinin kalıcı bir önemi olduğunu gösteriyor. Biz bu kalıta dayanıyoruz ve bundan 40 yıl önce işçi sınıfının ve bağlaşıklarının başarısının bunu nasıl koşullandırdığını unutmadan, yaşamın tüm alanlarında bunu geliştiriyoruz. Komünist partisi, Marksist-Leninist teoriyi, devrimin diyalektiğini yaratıcı bir biçimde geliştirmiş ve uygulamış, toplumun yönetim işlerine emekçilerin görülmemiş bir biçimde katılımını sağlamış, güçleri kilit politik, ekonomik, ideolojik görevlere seferber etmiştir.

Bu deneyimin bizim için büyük değeri vardır ve bunun önemi, aslında sosyalist devrimin bir devamı olan yenilenme sorunlarını çözme savaşımı verdiğimiz günümüzde, daha da artmaktadır.

DERSLER ÇIKARMAK VE HATALARI DÜZELTMEK

Francisco Frutos
İspanya Komünist Partisi Yürütme Komitesi ve Sekreterlik Üyesi

□ **İspanya Komünist Partisi (İKP) geçen on yılda üye sayısında ve oy oranında hızlı bir düşüş, parlamentoda etkisinin azalması, iç çatışmalar ve bölünmeler gibi birçok sınavdan geçti. Geçtiğimiz bu yol üzerindeki önemli kilometre taşları ve bunların öznel ve nesnel temellerini bulmak için partinin yaptığı özeleştiriyi anlatır mısınız?**

□ Ülkenin Franco diktatörlüğünden demokratik bir rejime geçmesi uzun bir süre aldı ve bu dönem komünist partisi için zor bir dönem oldu. İspanyol komünistlerinin bugünkü kuşakları yaşamlarının nerdeyse tümünü illegalitede geçirdiler. Bu da onların parti-içi faaliyetleri üzerinde izler bıraktı. Çoğu kez, yaptıkları analizler ve vardıkları pratik sonuçlar, güncel gerçekleri dikkate almadığı için havada kalıyordu.

Örneğin, parti İspanya'da diktatörlüğün sosyal ve politik bir mücadele ile yıkılacağına ve bunun köklü değişiklikler ve demokratik bir patlama -o zamanlar böyle diyorduk- doğuracağına inanmıştı. Anayasal bir parlamento oluşturacak ve halka ileriye dönük bir program sunacak bir ara-hükümete umut bağlamıştık. Ancak Franco iktidardan düşürülmedi, egemen çevreler onun yerini alacak birini ararken Franco barış içinde toprağa verildi.

Halk üzerindeki politik, sosyal ve kültürel etkimizi nasıl sağlayacağımızı düşünecek yerde (bunun seçime katılmaktan başka boyutları da vardı-1977'deki ilk seçimlerde komünist partisi oyların sadece yüzde 9.2'sini aldı), "tepeden" bakan bir politikaya ağırlık verildi. "Güçlerin yoğunlaşması" biçiminde bir hükümet önerisinde de görüldüğü gibi, İspanya Komünist Partisi kendini ılımlı ve kavgacı olmayan bir parti olarak göstermek için çok çaba harcadı. Bu ise, birçok komünisti ve sola sempati duyan emekçileri tümüyle silahsız bıraktı. Bu arada erk yapısı iki partili bir

---

Francisco Frutos, İKP'nin Şubat 1988'de yapılcak 12. Kongresi'nden kısa bir süre, önce WMR redaksiyonundan ve Yunanistan Komünist Partisi üyesi Arias Papantimos'la İspanya'da komünist hareketin geçmişi, bugünü ve geleceği üzerine konuştu.

sistem haline getirilmeye çalışılıyordu. Bunun için başlangıçta sağ hedeflenirken, daha sonra İspanyol Sosyalist İşçi Partisi üzerinde de duruldu. Çünkü bu partinin kapitalist sistem içinde kalarak mücadele edeceği iyi biliniyordu.

Yönetimin bu politikası İspanya Komünist Partisi içinde ilk ciddi çatışmalara yol açtı ve bu, 1978 Nisan'ındaki partinin 9. Kongresi'nde kendini hissettirdi. Daha sonra bunu Katalonya Birleşik Sosyalist Partisi içinde bölünmeler izledi. Devam eden parti içi mücadele 1983 yılı Aralık ayındaki 11. Kongre'ye kadar yatışmadı. Ancak daha önce biz, Ignacio Gallego(1) ile ilişkimizi kesmiştik.

Tüm bu olanların öznel ve nesnel nedenleri şöyle özetlenebilir: İspanya'da sınıf savaşının yanlış bir yönelimle incelenmesi, halk arasında örgütlenmiş öğelerin abartılması ve kendilerini demokrasi şampiyonu olarak gösteren sağ çevrelerle bağlaşıklığa çok fazla güvenilmesi. O zamanki görüş, bu güçlerin komünist partisinin öncülüğünde yürümeye hazır olduklarını zannederek, bunları olduğu gibi yanımıza almaktı.

Parti özeleştiri yaparak durumu kavramak, politikamızı çizmek, tartışmak ve saptamak için yeni yollar bulmaya çalıştı. Bu, İKP eski Genel Sekreteri Santiago Carrillo'nun tepkilerine yolaçtı ve Carrillo partiden ayrıldı. Biz şimdi herşeyin biraz daha netleştiğine inanıyoruz, ama hala bunalımdan geriye kalan, gerek örgütsel, gerekse seçimlere ilişkin eksikliklerimizin de üstesinden gelmek zorundayız.

☐ **İspanya'da komünist hareket için perspektif nedir? Halkın kaybetmiş olduğu güvenini yeniden kazanabilecek mi, parti içi konularda demokratik merkeziyetçilik ilkelerini yeniden uygulayabilecek midir?**

☐ Biz geleceğe gerçekçi ve belli bir iyimserlikle bakıyoruz. Olağanüstü bir atılım umut etmiyoruz, ama partinin giderek güç kazanacağına inanıyoruz. Kendi ilerlememizin solun birliğinin pekişmesine bağlı olduğunu düşünüyoruz. Buna katkıda bulunacak bir etmen de İspanya Komünist Partisi, İspanya Halkları Komünist Partisi ve sosyalist yönelimli iki küçük partiyi içeren Birleşik Sol koalisyondur.

Biz aynı zamanda, partinin ancak yığın hareketleriyle paralellik içinde güçlenebileceğini düşünüyoruz. Bu hareketler içindeki çalışmalarımız iyi örgütlenmedikçe ve politik olarak bağlı olmadıkça, en iyi niyetlerimizi ilan etmek hiçbir yarar getirmeyecektir. İspanya Komünist Partisi geçen üç yıl içinde bu gerçeğe dikkat çevirdi. Şimdi barış ve silahsızlanma kampanyasında öne çıkıyor ve hükümetin ekonomik ve sosyal politikasına karşı tüm işçi eylemlerinde aktif bir rol oynuyor. Şili, Nikaragua, Güney Afrika ve Ortadoğu başta olmak üzere, ulusal ve toplumsal kurtuluş için savaşanlarla uluslararası dayanışmamızı güçlendirmek için çaba harcıyoruz.

İspanya Komünist Partisi ve Birleşik Sol emekçi seçmenler arasında giderek artan bir güven kazanıyor. 12. Kongre'nin dikkatine sunulan belgelerde tutucuların saldırılarına karşı direnmek ve yeni mevziler kazanmak için komünistlerin birliğinin sağlanmasının gereği vurgulanmaktadır.

Şimdi birbuçuk yıldır Birleşik Sol koalisyon içinde çalışıyoruz ve programların, politikaların çizilmesinde hiçbir büyük engelle karşılaşmıyoruz. Birleşmenin örgütsel ve ideolojik ilkelerini hazırlayacak merkezi bir komisyonun yanısıra, belli konu-

---

(1) 1984-1987 yılları arasında İspanya Halkları Komünist Partisi Genel Sekreteriydi, şimdi başkanıdır. (Derginin Notu)

ları açıklığa kavuşturmak üzere tüm bölge ve illerle ilişki kuracak bir komisyon oluşturmayı planlıyoruz. Tipiktir, illerde birçok komünist örgüt dostça birlikte çalışıyor.

Bizim demokratik merkeziyetçilik görüşümüz, herhangi bir konu ya da sorunun geniş bir şekilde ve özgürce tartışılmasıdır. Kararlar, eğer mümkünse tam bir görüş birliğiyle, ya da oy çoğunluğuyla ve buna uygun eylemin kesinlikle desteklenmesi kaydıyla alınır.

☐ Eğer yeniden birleşme olursa, partinin farklı ideolojik görüşlere sahip üyeleri olacağı düşünülürse, demokratik merkeziyetçilik ilkeleri sizce pratikte nasıl işleyecektir?

☐ Fikirlerin mutlak özgürlüğü demokratik ilkesine bağlı kaldığımız, tüm komünistlerin toplumda bir parti çatısı altında uyumlu çalışmaları gerektiğini ve geçmişin zayıf düşürücü bölünmelerini de gözönünde tuttuğumuz sürece birlikte çalışabileceğimizi sanıyorum. İnsanlardan oluşan herhangi bir örgütte sorunların çıkabileceğini elbette kabul ediyoruz. Bu, ideolojik farklılıklar için de söz konusudur.

Sadece bir örnek vereyim. 1986 yılında partiye yeni katılanlar arasında İspanyol komünist hareketinin emektarlarından ve iç savaştaki ünlü ordu lideri Enrique Lister ve yandaşları da vardı. Enrique Lister'in teorik görüşleri parti yönetimindeki birçok kimseden çok daha radikaldi. E.Lister hala İKP Merkez Komitesi'ndedir ve çok sayıda insan onun dediklerine kulak vermektedir.

"Ben Leninistim, sen değilsin" gibi sözlerle tartışmaların aşırı uçlara götürülmesinin anlamsız olduğunu düşünüyorum. Öte yandan kılı kırk yararcasına ince ayrıntılara girmekten de kaçınmalıyız. Proleter enternasyonalizmi ve uluslararası dayanışma kavramlarından hangisinin daha doğru olduğunu tartışmak gereksizdir. Burada gerçekten önemli olan, bu iki kavramın içeriğini oluşturan pratik mesajdır.

Komünist partilerin ve uluslararası işçi sınıfı hareketinin amacına ulaşmasında Marksizm-Leninizm'in rolü konusunda kimsenin şüphesi yok. Biz artık karşılıklı gösterişli laflar söylemek istemiyoruz. İdeolojik farklılıklarımızın olup olmadığını, sadece gerçek bir komünist politika izlerken harcayacağımız pratik çabalar gösterecektir. İspanya Komünist Partisi yönetimi içinde de birbiri ile çatışan görüşlerin olabileceği yadsınamaz. Ancak önemli olan, tartışmalarımızın açık olması ve kararlarımızın demokratik bir biçimde alınmasıdır.

☐ Hareketimizde kimileri sosyal demokrasinin güçlü olduğu her ülkede komünistlerin çalışmasının iyi olmadığını söylüyorlar. Bu bağlamda İspanya'da ve Yunanistan'da durum hemen hemen aynıdır. Her iki ülkede de sosyalistler yönetimde ve sosyal reform politikası izliyorlar. İspanyol komünistlerine göre İspanyol Sosyalist İşçi Partisi'nin önemi nedir?

☐ Gerçekten de, nerede güçlü bir sosyal demokrat parti varsa, bu parti erkte olsa da, olmasa da, komünistlerin durumları daha kötü. Onların izlediği politikaların kazanımlarına bir başkası sahip çıkıyor. Öyle görülüyor ki, emekçi halk yığınları sosyalistlerin daha "yararlı" bir parti olduğunu, sağa karşı daha iyi mücadele verdiğini düşünüyorlar; reform politikasının da emperyalizm, özellikle ABD emperyalizmi tarafından sert bir tepki ile karşılanmayacağına inanıyorlar.

İspanyol Sosyalist İşçi Partisi her zaman komünistlerin etkisini en aza indirmeye

çalıştı. İllegal çalışmada kendini ispat etmiş, kamu yaşamının çeşitli alanlarında geniş deneyim sahibi olan çok sayıda eski komünist parti üyesini sorumlu görevlere kazanmayı başardılar. Bunlar arasında İSİP üyeliğinin, emekçi halkın çıkarlarını savunmaya yardımcı olacağına inanan namuslu insanların da olduğu kesindir. Ama avantaj ve sosyal prestij arayışı içinde hükümet partisi yanında yeralan basit çıkarcılar da var.

İspanya Sosyalist İşçi Partisi özellikle seçim kampanyalarında Komünist Partisi'ni eleştiriyor. İSİP yöneticileri politik ve kişisel sataşmalara başvurmaktan çekinmiyorlar. Biz komünistler yığınsal iletişim araçlarına ulaşmakta zorluk çekerken, bunlara geniş yer veriliyor. Böylece, benim izlenimim şudur ki, arada bir herhangi bir sorunun ne denli iyi bir şekilde köküne inmiş olursak olalım, sola oy veren insanlara ulaşmada zorluk çekiyoruz. Geçen parlamento seçimlerinde bize oy veren bazı seçmenlerin, 8.8 milyon oy alan sosyalistlerin yanında yer almasının nedeni de budur sanıyorum.

İşte bu nedenle, eğer mümkünse, Sosyalist Parti ile büyük polemikler şeklindeki çatışmalardan kaçınmanın yararlı olacağı kanısındayım. Biz öncelikle sosyalistlerin gerçekten kusurlu olduğu yerlerde onların somut eylemlerini onaylamamalı ve halka, böylesi eylemlerin bütünsel olarak sosyal demokrat politikadan kaynaklandığını göstermeliyiz.

Biz İspanyollar ve siz Yunanlılar için eşit derecede keskin olan bir başka sorun daha var. Sözkonusu olan, iki-partili sistem. İSİP, sürekli olarak, kendilerine tek alternatifin sağ bir rejim olduğunu söylüyor. Doğal olarak da bu, halkta kendiliğinden sosyalistlere doğru bir kayışa neden oluyor.

□ Sosyalistlerin politikası seçimlerde verdikleri sözlerin dışına çıkınca, etkileri de zayıflamaya başlıyor. Muhafazakâr bir yükseliş gerçek bir tehlike olarak ortaya çıkıyor. Sosyalistlerin bıraktığı yeri sağın işgal etmesini nasıl önleyebiliriz?

□ Yapmamız gereken şey, sıradan insanları ekonomik, sosyal ve kültürel konularda doğru ve zamanında bilgilendirmektir. Gençlerle çalışmalıyız ve tüm büyük yığınsal eylemlere katılmalıyız. Ve bunu hergün yapmalıyız. Üç-beş haftalık seçim kampanyası sırasında bunu yapmak, kaybetmiş olduğumuz ve umudumuz olan seçmenleri yeniden bize kazandırmayacaktır.

Sosyalistlerin kaybedecekleri seçmenlerin bizim tarafımıza geçeceklerini çok iyi biliyoruz. Bu nedenle, komünist, sosyalist ve genel olarak ilerici görüşlere sahip, farklı politik görüşlerden insanlara açık Birleşik Sol koalisyon fikri gelişti. Bu koalisyon eylem birliği için stratejik bir programın ortaya çıkmasına yardımcı oluyor. Koalisyon, ulusal parlamento ve yerel yönetimler için seçimlere katılma ile başladı. Bunun yanısıra, koalisyonun amacı, sol güçlerin pekişmesine ve eskiden olduğu gibi bir çekim merkezi olmasına yardımcı olmaktır. Bu bağlaşıklığa İSİP'in ayrılan Sosyalist Eylem Partisi de katıldı.

□ İKP'nin ve yöneticilerinin Avrupa komünizmine sarıldığı dönemde Santiago Carrillo sık sık sosyalist ülkeleri ve kimi komünist partileri eleştiren konuşmalar yapıyordu. Bunlar burjuva basın tarafından büyütüldü. Yunanlı komünistlerin ideolojik savaşımında da bu saldırıların kimi zorluklar çıkardığını belirtmek gerekir. Sanırım, öteki ülkelerdeki partiler de aynı zorluklarla karşılaşmak durumunda kaldılar. Şimdi İKP bu gibi şeyleri nasıl değerlendiriyor? Şimdi ve gelecekte, komünist ve işçi par-

tileriyle ilişkilerini hangi ilkeler doğrultusunda sürdürmeyi düşünüyor?

□ Santiago Carrillo Yunanistan, FAC, Fransa ve öteki ülkelerde yaptığı konuşmalarda, politikanın "yukarıdan" çizilebileceğine olan inancını dile getiriyordu. Onun görüşüne göre, sadece sınırlı bir ilerleme kaydetmek için yıllar harcayan ve hatta kimi yerlerde gerileme kaydeden öteki komünist partilerinden farklı olarak, İspanya'da komünistler kısa zamanda büyük kazanımlar elde edecekti. Ve kendi evini düzene sokmaya çalışmadan önce, ötekilere hangi politikanın kendileri için daha iyi olduğunu öğretiyordu.

Bir dizi gerilemeyle karşılaştık. 1979 seçimlerinde komünistler yüzde 10.8 oy alırken, 1982'de oyları yüzde 4'e kadar düştü. Parti derin bir bunalımla darbe yedi, üye sayısı 200 binden bugünkü sayıya, 70 bine düştü. Şimdi biz Carrillo'nun politikasının, sosyalist ülkelere ve kardeş partilere yönelik özellikle subjektivist saldırıların, ülke içinde komünistlerin konumlarına da çok zarar vermiş olduğunu düşünüyoruz. Soyut bir liberalizmle başkalarına ders verecek ve onları eleştirecek yerde kendi ülkemizde daha iyi çalışma yürütebilirdik.

Bu acı deneyden uluslararası ilişkiler konusunda da dersler çıkardık. Yeni tutumumuza tipik bir örnek vereyim. Yakın bir zamana kadar Portekiz'li yoldaşlarımızla hiçbir ilişkimiz yoktu. Sonradan, Alvaro Cunhal'ın liderliğinde bir delegasyon çeşitli toplantılar düzenlemek ve Madrid'deki, Barselona'daki yığınsal mitinglere katılmak için İspanya'ya geldi. Hemen ardından Gerardo Iglesias liderliğinde bir İspanyol delegasyonu Portekiz'e gitti ve Lizbon'da Porto'daki mitinglerde selamlandı. İlişkileri yeniden kurmada, birbirimize yönelmek etkili oluyor.

İspanya Komünist Partisi'nin 11. Kongresi'nden sonra, öteki komünist ve işçi partileriyle karşılıklı saygı ve bağımsızlık temelinde yakın ve dostça ilişkiler kurulması yönünde oldukça yol alındı. Ortak bir tarihsel amaca sahip -sosyalizmi ve komünizmi kurmak- halklar arasında böylesi ilişkiler olmalıdır. Aramızda nasıl bir sürtüşme olursa olsun, bu bir düşmanlık kaynağı olmamalıdır. Hiçbir parti gerçeğin tekeline sahip değildir. Bizim birçok sorun üstüne kendi görüşlerimiz var ve bunları başkalarının görüşleriyle karşılaştırmak istiyoruz.

İspanya Komünist Partisi Sovyetler Birliği'ndeki bugünkü köklü değişiklikler konusunda da olumlu düşünüyor. Başka şeylerin yanısıra, kapitalist ülkelerde emekçi halk yığınları arasında sosyalizmin saygınlığını azaltan belli bir durgunluğun aşılması için bunlar yapılıyor. SBKP iç ve dış politikasında çok zorlu bir mücadele ile karşı karşıya. Perestroyka'nın kapitalizmi geri getireceği yolundaki iddialar kasıtlı bir propagandadan ibarettir. Tersine, sosyalizm daha da güçleniyor; ekonomik, sosyal ve politik ilerlemeyi engelleyen eksiklikleri gidermek için yeni olanaklar kullanıyor.

□ **Moskova'da birçok parti ve hareketi bir araya getiren Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nin 70. yıldönümü kutlamalarından sonra bizim ülkemizde ve öteki ülkelerde tabandaki komünistler, komünist partilerin çabalarını daha iyi koordine edebilmeleri, barış kampanyası ve öteki güncel sorunları ortaklaşa ele alabilmeleri için girişimlerde bulunulmasını istediler. Bu konuda İKP ne düşünüyor?**

□ Biz çok-yanlı konferanslardan korkulmaması gerektiğini düşünüyoruz. Böylesi temsili toplantılar hazırlanırken somut konuların ele alınmasına ağırlık verilmeli. El-

bette, silahsızlanma, Üçüncü Dünya ülkelerindeki yoksulluk, emekçi halkın sosyal ve ekonomik haklarına saldırı, vb. konularda aynı görüşlere sahip olmak koşuluyla, genel bir politika çizilebilir.

Hristiyan Demokrat Enternasyonal, Sosyalist Enternasyonal ve Muhafazakâr Enternasyonal gibi, birçok politik güç bir araya geliyor ve örgütleniyor. Neden biz komünistler bir forum oluşturacak tam bir eşitlik ve karşılıklı saygı atmosferi içinde kendi sorunlarımızı tartışmayalım? Böylesi bir toplantının tek talihsiz yanı Çin Komünist Partisi gibi büyük partilerin katılmaması olabilirdi.

İŞGAL ALTINDAKİ TOPRAKLARDA AYAKLANMA

Naim Ashhab
Filistin Komünist Partisi Merkez Komitesi Politik Büro üyesi

1987'nin Aralık ayında, 20 yıldır işgal altında bulunan Filistin topraklarında en güçlü halk ayaklanması patlak verdi. İç ve dış basın olayı duyurmak zorunda kaldı. İsrail basını, gerçek bir sivil başkaldırıdan söz etti.

Ayaklanmanın ilk günlerinde 50'den fazla yurtsever öldürüldü, yüzlercesi yaralandı ve binlercesi tutuklandı. Durum netleştikçe, baskıların yol açtığı bedelin dramatik bir biçimde yükseleceği kesindir.(1) İngiliz **Guardian** gazetesi, yetkililerin, tıpkı gazetecileri ve kameramanları önemli olayların merkezlerine ulaşmaktan alıkoyan Güney Afrikalı ırkçıların yaptıkları gibi, ayaklanma hakkındaki haberleri baskı altına almak suretiyle gerçeği gizlemeye çalıştıklarını yazdı.

Yaralananların birçoğu, hastanelerden uzak durmayı tercih ettiler. İşgal kuvvetleri sağlık merkezlerini bastılar, hastaları tutuklayıp dövdüler. Gazze'deki Ash-Shifa Hastanesinde askerler, baskın sırasında çatıya kaçan iki Filistinliye ateş açtılar. İkisi de oracıkta öldürüldü. Devriyeler ambulansları durdurdu ve içindeki yaralıları gözaltına aldı. İşgalciler, İsrail hastanelerindeki yaralı Filistinlileri öldürdüler.

Ayaklanma, 8 Aralık 1987'de bir askeri kamyonun bir grup genç Filistinli üzerine sürüldüğü korkunç cinayetten sonra patlak verdi. Dört kişi öldürüldü, kimileri ağır olmak üzere 11 kişi yaralandı. Halkın, tepkisini ortaya koymak, İsrail barbarlığını ve işgal politikasını reddetmek istediği andaki durum, buydu. Ne ki, barışçıl gösteri ve grevler hunharca baskılara ve daha fazla cinayetlere yol açtı. Bütün bunlar halkımızın haklı öfkesine yol açmış, siyonist yöneticilerin topraklarımız üzerinde işledikleri suçlara karşı nefretini kamçılamıştır.

Hiçbir ayrım yapmadan kadınları, çocukları ve yaşlıları öldürüyorlar. Batı Yakası'ndaki ve Gazze Şeridi'ndeki ayaklanmanın gösterdiği gibi, İsrail politikası, ger-

(1) **WMR, bu makaleyi 1987 Aralık sonunda almıştır.**

çekte sivillere ateş açmak olarak özetlenebilir. Provokasyon yöntemleri de yaygın olarak kullanılmaktadır. İsrail Başbakanı Şamir'in de onayıyla, ayaklanmanın doruk noktasında, kabinede Likud blokunu temsil eden devlet bakanı Şaron, işgal altındaki Kudüs'ün merkezinde el koyduğu bir eve taşındı ve orada,"yeni evini ıslatmak" üzere bir davet verdi. Bu arada İsrail ordusu Güney Lübnan'da Filistinlilere ve Lübnanlılara darbeler vurmaktaydı.

İnsanı isyan ettirecek ölçüde sadist olan siyonist yöneticiler silahsız insanlara ateş açılması emrini verdiler. Olay bölgelerinde görev yapmakta olan Birleşmiş Milletler Örgütü personeli, İsrail askerlerinin Gazze'deki Khan-Yunis Filistin göçmen kampına su veren deponun içine işediklerini gördüklerini anlatıyorlar. İsrail Savunma Bakanı Rabin'in Amerikalı dostları ona dünya kamuoyunu yanıltmama ve göstericilere ateş açmama öğüdü verirlerken başka "yöntem"leri, özel kontr-gerilla birliklerinin kurulmasını önermişlerdi. Savunma bakanı bunu kabul etmedi. Özel birliklerin kurulmasının çok pahalı olacağını söyledi. Anlaşılıyor ki, halka ateş açmak çok ucuzdur.

İsrail şefleri ile onlarla aynı komplonun takipçileri olan kimi Batılı kapitalist çevreler, Filistin topraklarındaki yiğit direnişi çarpıtılmış bir biçimde yansıtarak,kamuoyunu yanıltmaya kalkıştılar. Bu yiğit direniş, neredeyse dışardan kışkırtılan bir başıbozuklukla ya da dinsel fanatizmle eşitlendi.Hattâ, İsrail basını "yıkıcı örgütler"in faaliyetlerinden söz etti.

İşgal birliklerinin hunharca eylemlerini onaylamadığını sözle belirtmesine karşın, ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Richard Murphy olayları yine de geleneksel emperyalist tarzda yorumladı. Ona göre olaylar, işgal yılları boyunca "İsrail"in bu topraklardaki "yaşam düzeyini yükseltmeyi" başaramamasından çıkmıştı. Halkın eylemi doruk noktasına ulaştığında askerlerin silahsız sivillere karşı baskıları doludizgin giderken, Washington İsrail ile yeni bir anlaşma imzaladı. Amerika İsrail askersel sanayiine destek verilmesi ve en yeni materyallerin teslim edilmesi de içinde olmak üzere, askersel işbirliği alanında İsrail'e, NATO bağlaşıklarıyla eşit bir statü tanıdı.

Kanlı kırıma ve halkımızın ayaklanma sırasındaki sayısız kayıplarına karşın, 1987 sonlarındaki olaylar siyonist yöneticilerin, onların ABD'li destekçilerinin ve bunların komplosuna ortak olanların Filistinlilerin haklı davasını iflas ettirmek yolundaki planlarının boşa çıkmaya mahkum olduğuna yeni bir kanıttır. Son yıllarda birçok komployu boşa çıkaran halkımız, İsrail-Ürdün "işlev bölüşümü"ne, "özerklik"'e ve benzer planlara direnecek kadar güçlüdür. Filistinliler, Birleşmiş Milletler tarafından tanınmış olan, kendi yazgılarını belirleme haklarından hiçbir zaman vazgeçmeyeceklerdir.

Ortadoğu'daki son olaylar, cesaretleri ve kahramanlıklarıyla derin ve evrensel bir saygınlık kazanmış olan Filistin halkının haklı mücadelesiyle dünya çapında bir dayanışma dalgasına yol açtı. Uluslararası topluluk ve bizzat İsrail'deki demokratik çevreler siyonist yöneticilerin işledikleri suçları mahkum etmede hiç bu kadar kararlı olmamışlardı.

"HALK KAPİTALİZMİ" OLABİLİR Mİ?

Ben Fine
İngiltere Komünist Partisi Yürütme Komitesi'ne bağlı Ekonomi Komisyonu üyesi, Londra Üniversitesi doçenti

Uzun zamandır, kapitalizmin bunalımlı gelişmesinin yasallıkları giderek daha sancılı bir şekilde ortaya çıktıkça, burjuva bilim adamları ve iktisatçıları bu toplumsal sistem için yaşamsal önem taşıyacak formüller arayıp bulmaya çalışıyorlar. Son yıllarda muhafazakâr çevrelerin monetarizm politikasına ağırlık vermeleri nedeniyle "halk kapitalizmi" teorisi yeniden canlılık kazandı.

Bilimsel sosyalizm açısından bu terim, ateş ile buz gibi, birbirine tamamen zıt iki öğeden oluşmaktadır. Elde olmadan Amerikalı bir öğrencinin hayat hikayesini anımsıyor insan: Kolejde eğitime başlayan öğrenci "büyük sermayenin ahlak ölçüleri" üzerine konferans dinlemek istemiş. Konuşmak isteyen çok sayıda öğrenci olduğundan, ayrıntılı yanıt vermeye vakit bulamayan hoca öğrenciye şöyle demiş: "Hemen yanıt ver: Senin için ahlak üzerine konferans mı, yoksa büyük sermaye üzerine konferans mı daha önemli?" "Halk kapitalizmi"nde de durum böyle. Bunun yandaşları kimden yana? Halktan mı yana, yoksa kapitalizmden mi?

Daha K.Marks ve F.Engels, **Komünist Partisi Manifestosu**'nun "Muhafazakâr ya da burjuva sosyalizmi" başlıklı bölümünde, kapitalizmi değiştirme ve iyileştirme denemeleri yapıldığını yazmışlardır; "Burjuvazinin belirli bir kesimi, burjuva toplumunun varlığını sürdürmek için onu sosyal hastalıklardan kurtarmak istiyor.

"Burjuva sosyalistleri, çağdaş toplumun var olması için gerekli koşulları korumaya bakıyor, ama bu koşullardan kaçınılmaz olarak doğan savaşım ve tehlikelerin de olmamasını istiyorlar. Onlar çağdaş toplumu korumak istiyorlar, ama onu devrimcileştiren ve değiştiren öğeleri istemiyorlar."(1)

Bu niteleme "halk kapitalizmi" ideolojisi ve pratiği için de uygulanabilir. "Halk kapitalizmi"nin en çok yaygınlık kazanan konsepti, aslında Keynesçilik oldu. Bu teorinin temelinde şu görüş yatmaktadır: Devletlerin ekonomi politiği yüksek düzeyde yatırım yapılmasını ve toplumun taleplerini karşılamayı güvence altına almalıdır ki

---

(1) K.Marks ve F.Engels, **Yapıtlar**, C.4, s.453-454.

bu da sözde kapitalist işletmeciliğin gelişmesine ve halkın temel gereksinimlerinin karşılanmasına olanak verecektir.

Kapitalizmin reformlar yoluyla yenilenmesini, onun kritik durumlarının yumuşatılmasını öngören bu tür projeler çelişkili öğelerden oluşan karmaşık birer kombinezondur. Bunlar şu öğeleri içine almaktadır: Kapitalist sistemin birçok eksikliğine eleştirel yaklaşım (işsizliği ve piyasa mekanizmasının iyi çalışmamasını eleştirme); onun muhtemel ileri yanları (devlet aracılığıyla ekonomik düzenleme yöntemiyle tam istihdam sağlanması) üzerine ütopik hayaller kurmak; sermayenin yeni biçimlerinin doğacağı üzerine yapılan hesaplar ve belirlenen reformlar (devlet tekel kapitalizminin geliştirilmesi); işçi sınıfının istemlerine yanıt veren olumlu adımlar (Keynesci "genel genlik devleti" modeli); ideolojik statükoyu korumak (kapitalist devletin tarafsız kaldığı koşullarda işletmeciliğin "maneviyatını yükseltme" umutları) ve işçi sınıfına pasif bir rol vermek.

Turnusol kağıdına işlenmiş bu tür projeleri komünistlerin görüş açısından değerlendirirken, üretimin denetiminin kimin elinde kaldığı ve emek ile sermaye arasındaki sınıfsal çelişkinin nasıl düzenlendiği gibi sorunların çözümü belirleyici rol oynamaktadır. Bunun kilit noktaları üretim araçlarının kimin mülkiyetinde olduğu ve üretilen mallara kimin el koyduğudur. Bunların içeriği her zaman tek bir anlam taşımaz. Hatta, ekonominin devletleştirilmiş olan sektörü, zararına çalışsa dahi, kapitalist yasalara göre faaliyet gösterebilir,özel sektöre yardım edebilir. Örneğin, özel sektöre elektrik sağlayabilir. "Halk kapitalizmi" ideolojisinin, Reagan ve Thatcher'in aşırı sağcı hükümetlerinin politikasını yansıtan şimdiki varyantları bu tür sorunları, elbette her zaman kapitalizmin yararına çözüyor. Burada sözkonusu olan, toplumsal mülkiyetin genişletilip geliştirilmesi değil, işçi sınıfına yapılan baskının artırılmasıdır.

Ne ki, sürdürülen demagojiyle, "halk kapitalizmi" ideolojisinin sosyalizmin kimi ilkelerine yakın olduğu görünümü yaratılmaya çalışılıyor. Politika alanında, bu ideolojinin demokrasi ve özgürlüklerin korunmasını istediği, ancak "sendikaların egemenliği"nin buna engel olduğu; ekonomi alanında, "sermaye sahibi olma" yoluyla, işçilerin sınıfsal işbirliği ruhunda üretimin denetlenmesine ve özel işletmelerin kârının paylaşılmasına katıldığı ileri sürülüyor. Sonuncu tezi, özellikle İngiltere İşçi Partisi ideologları çok kullanıyorlar.

Bu tür reçeteleri hangi yol ve yöntemlerle gerçekleştirmeyi düşünüyorlar? Mülkiyet alanında, çoğu kez, şimdiki sendikaların yerini alacağı ileri sürülen işçi kooperatifleri kurulmasına yardım edileceği belirtiliyor. İngiltere'de bu tez İşçi Partisi'nin sağ kanadı tarafından "toplumsal mülkiyetin yeni biçimi", yerel yönetimler düzeyinde yapılan plânlama sayesinde doğan yerel ekonomik girişimler olarak gösteriliyor. Bunları, üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyetin bir alternatifi olarak bile öneriyorlar.

İdeolojik bakımdan, küçük işletme sahiplerine ve bağımsız çalışanlara daha büyük önem veriliyor. Bu tez yeni değildir. Yaklaşık 20 yıl önce "küçük mülkiyet biçimlerinin güzelliği"[2] ve işletmecilik üzerine çok konuşuldu. Kendisi için çalışan, girişimcilik ve becerisinin ürününü toplayan emekçi insanlar tabloları çiziliyor. Thatcher'in işbaşına gelmesinden sonra bu tür bağımsız çalışanların sayısı üçte bir oranın-

(2) Bkz. E.Schumacher, Small is Beautiful, Londra [illegible]

da arttı ve bütün çalışanların yaklaşık yüzde 10'una ulaştı. Ancak bu kişilerin durumu, işleri tıkırında giden sermaye sahiplerinin durumundan çok farklıdır.

Şimdiki yığınsal işsizlik koşullarında "bağımsız çalışma", uzun süre ücretli çalışma olanağının bulunmadığı koşullarda zorunlu adım oluyor. Bu kategoriye giren kişiler arasında iflaslar artıyor, geleceğe güvensizlikle bakma hüküm sürüyor ve bunların gelirleri sürekli azalıyor. Bu tür faaliyetlerde çalışma koşullarıyla ilgili yasalara uyulduğundan, sağlığın korunduğundan, güvenlik önlemleri alındığından, iş günü süresinden söz etmek zordur. Bunların varlığını sürdürmesi, çok sayıdaki küçük firmanın çıkarlarının birbiriyle çatışmasından yararlanan büyük şirketlerin şubelerinin verdiği siparişlere bağlıdır. Kısacası, iş bulanların "bağımsız çalışması", "halk kapitalizmi"nin önemli bir öğesi olarak gösterilen bu olgu, aslında kendi kendini sömürme biçiminden başka bir şey değildir.

Şu durum da göz önünde bulundurulmalıdır: Çalışma yasalarına son derece az uyulduğu küçük işletmelerde çoğu kez işçiyi aşırı derecede çalıştırma sisteminin yeniden canlandığı görülüyor. İşletme sahibi,devleti, ücretleri düzenleyerek, çalışma süresini saptayarak, ücretle çalışma koşullarını belirleyerek kendisine zarar veren bir kötülük kaynağı olarak görmektedir. "Halk kapitalizmi" ideolojisi, bu alanda da devletin rolünün sınırlandırılmasını önererek, sözümona bir çıkış yolu gösteriyor. Thatcher hükümeti, emekçilerin keyfi olarak işten atılmasını engelleyen önlemleri kırpıyor; daha Winston Churcill zamanında yapılan ücret saptamalarını, örgütlü olmayan işçileri aşırı sömürüden korumak amacıyla belirlenen çalışma normlarını çiğniyor. Devlet müdahalesinin artırılmasının sözde iş borsasında esnekliği artırmayı öngördüğü ileri sürülüyor. Genellikle her zaman olduğu gibi bundan da emekçiler zarar görüyor, sermaye çevreleri kazançlı çıkıyor. "Küçük mülkiyet biçimlerinin güzelliği"nin gerçek durumu işte böyledir.

"Halk kapitalizmi"nin önemli öğelerinden biri de emekçilere hisse senedi satmaktır. Bunun, emekçileri işletmenin sözde ortağı yapacağı, onların işletmenin kârına ortak olacağı ileri sürülüyor. İngiltere'de mülkiyetin bu tür dağılımı, genellikle devletleştirilmiş şirketlerin hisse senetlerini satma biçiminde yapılmaktadır. "British Telecom", "Trustes Savings Banks", "British Airways" ve "British Gas Corporation" şirketlerinin hisse senetleri böyle satıldı. Küçük hisse senedi sahiplerinin sayısı son yıllarda iki kat arttı ve 8 milyona ulaştı. Ancak bunlar henüz nüfusun azınlığını oluşturmaktadır.

Ana sermaye, eskiden olduğu gibi, var olan mali kurumların elinde toplanmıştır ve zenginlerin bileşiminde aslında hiçbir değişiklik olmamaktadır. Bizdeki istatistiklere göre, hisse senedi sahiplerinin yüzde 1'ini oluşturan büyük ortaklar hisse senetlerinin yüzde 54'ünü, yüzde 5'i ise toplam hisse senetlerinin yüzde 80'ini elinde tutmaktadır. Küçük hisse senedi sahiplerinin sayısının artması yoluyla ekonominin gerçek sahipleriyle ilgili istatistikler örtülmeye çalışılsa da, hisse senetlerinin yarısından çoğu hisse senedi sahiplerinin sadece yüzde 1'inin elinde toplanmıştır. Thatcher hükümeti, İngiltere Krallığı'ndaki zenginliklerin ve mülkiyetin dağılımını inceleme daimi komisyonunu çabucak dağıtmıştır ve artık bu tür istatistikleri elde etmek pek kolay değildir. Görülüyor ki, "halk kapitalizmi" üzerine halk yığınlarına gerçek bilgi vermek istemiyorlar.

Öteki kapitalist ülkelerde de hisse senetleri "demokrasisi"yle ilgili durum İngiltere'dekinden çok farklı değildir. Amerika Birleşik Devletleri'nde 1980'den başlaya-

rak, kâra katılma programlarında yer alan emekçilerin sayısı yüzde 1'den yüzde 10'a yükseldi. Bu programların 10 milyon işçiyi daha kapsamına alması öngörülüyor.[3] Öte yandan, bütün hisse senedi sahiplerinin yüzde 1'ini oluşturan büyük hisse senedi sahipleri toplam hisse senetlerinin yüzde 50'sini, hisse senedi sahiplerinin yüzde 6'sı ise hisse senetlerinin yüzde 80'ini elinde tutmaktadır.

ABD için ilginç olan bir olgu da şudur: Şirketler iflas tehlikesiyle karşı karşıya geldikleri zaman emekçilere hisse senedi satma önerisinde bulunuluyor. "Chrysler", "Eastern", "Pan American", "Republic Airlines" şirketleri böyle yaptı. Sağlanan kaynaklar bu şirketlerin kurtarılması için harcanmaktadır.

Başka karakteristik bir çizgi de şudur: İşçi ve memurların hisse senedi satın alarak şirkete katılmalarına, ücretlerin dondurulması ya da düşürülmesi eşlik etmektedir. "Pan American" şirketinin 35 milyon dolarlık hisse senedi için 23 bin sendika üyesi ücretlerinin yüzde 10 oranında düşürülmesine ve 15 ay süreyle düşük ücret almaya razı olmak zorunda kaldılar. "Eastern" şirketinin hisse senetlerinin yüzde 25'inin emekçilere verilmesi, ücretlerde toplam 290 milyon dolar kesinti yapılmasına yol açtı. Şirketin safi kârı 190 milyon dolar iken, bundan emekçilerin payına düşen miktar 50 milyon dolardan daha az oldu.[4] Dolayısıyla, emekçilerin kaybı 210 milyon doları aşıyordu. ABD hükümeti iflasın eşiğine gelen "Chrysler" şirketine 1,5 milyar dolar kredi vermeyi garanti etti. Bununla son çözümde emekçilerin hisse senedi alarak, şirketin sermayesine katılma programının gerçekleştirilmesini gözönünde bulunduruyordu. Emekçiler 165 milyon dolarlık hisse senedi satın aldılar, ama buna karşılık, üç yıl içinde ücretler artışı yoluyla sağlanacak 585 milyon dolardan yoksun kaldılar.

"Halk kapitalizmi"nin bu tür uygulamaları, kapitalistlerin yalnız kârı paylaşmaya yanaşmadıklarını göstermekle kalmıyor, emeğin sermayeye bağımlı olduğunu da ortaya koyuyor. İşçi değişik biçimlerde, parça başına ya da saat başına ücret alıyor. Ama bunun karşılanması, kâra katılma biçiminde de olabilir. Özel işletmeci için önemli olan ücreti kârla sıkı şekilde bağlamaktır. 19.yüzyılın sonlarında İngiltere'de, ücretlerin sanayinin değişik kollarındaki fiyatların düzeyine göre yükseldiği ya da azaldığı bir yürüyen merdiven sistemi uygulanıyordu. Böylece emekçilerin yazgısı şirketin yazgısıyla bağlanıyordu. Ama işçilerin mülkiyete ya da gelirlere katılımından kimse söz etmiyordu. Hisse senedi sermayesinin doğuşuyla (ki bu, büyük ölçüde bireysel sermaye sahiplerinin yerini aldı), özel mülkiyet, biçimsel olarak toplumsal mülkiyet biçimi almıştı. Önceleri özel mülkiyet ve özel denetim, işletmecilik ideolojisinin kutsal ilkeleri sayılıyordu. Şimdi hisse senetleri biçimindeki "toplumsal mülkiyet"in, sözde yeni "halk kapitalizmi" demokrasinin temelini oluşturduğu ileri sürülüyor. Ne var ki, şu açık olarak görülüyor: Bunun eski biçimleri de, yeni biçimleri de ücretlerin kâra kurban edilmesini istiyor.

Yeni ücret biçimleri uygulamasının ana gerekçesi, kâr sağlamayı sürdürmek amacıyla sermayenin işgücü için yaptığı doğrudan harcamaları azaltmaktır. Öte yandan, şöyle bir uzun erimli amaç da güdülmektedir: Emekçilerin çıkarlarını şirketin çıkarlarıyla özdeşleştirmeye çalışmak, emekçilerin çıkarlarını şirketin çıkarlarına bağımlı kılmak. Dolayısıyla bu, işçilerin kârın küçük bir bölümü için daha çok çalışmasını sağlamayı, "biz" ve "onlar" arasındaki çelişkileri yumuşatmayı, yani emek ile ser-

---

(3) Bak. M.Brodley ve A.Gelb, **Share Ownership for Employees**, Londra, 1986.
(4) **Agy.**, s.43.

mayenin aslında birbirine "karşı olmadığını" göstermeyi ve hatta hisse senedi sahibi olmayı ve kârın paylaşılmasına katılmayı sendikaların alternatifi olarak göstermeyi amaçlıyor. Çok ilerilere giden bu tür hesapların "halk kapitalizmi"yle nasıl bağlandığını R.Reagan'ın şu sözleri ortaya koyuyor: "Milyonlarca emekçinin üretim araçları üzerindeki mülkiyete bireysel katılımı,K.Marks'ın saçmalamalarına en iyi yanıt olmaz mı?" Buna, şöyle bir yanıt verilebilir: "Sosyalizmde milyonlarca emekçi tarafından üretim araçlarının kollektif kullanımı ve bunların planlanması Başkan R.Reagan'ın saçmalamalarına en iyi yanıt olmaz mı?"

Yeniden İngiltere'ye dönerek, şunu belirtebiliriz: Hisse senetlerini satışa çıkararak işletmelerin özelleştirilmesi, "hür teşebbüs" sisteminin güçlendirilmesi yönündeki ideolojik çabaların yanısıra başka amaçlar da gütmektedir. Hükümet kısa bir süre içinde, bütçe açığını kapatmak ya da gelir vergilerinin azalmasını telafi etmek için kullanılabilecek kaynaklara sahip olmaktadır. Bu, Thatcher'in seçim kampanyalarında en çok başvurduğu aldatmacalardan biridir.

Devlet işletmelerinin özel sektöre devredilmesine, birikimi artırmak için tüketimi kısmaya emekçileri teşvik etme, onları hisse senedi satın almaya seferber etme çabaları eşlik etmektedir. Daha da önemlisi, devlet işletmelerinin özel sektöre devredilmesi kaynakların, hisse senedi satın alabilecek olanlar ile alamayacak durumda olanlar arasında yeniden paylaşılmasına, yani zenginler ile yoksullar arasındaki uçurumun büyümesine yol açıyor. İngiltere'deki Thatcher hükümetinin ücretler alanında uyguladığı politika böyledir. Yüksek geliri olanlar ve bir işte çalışanlar kazançlı çıkıyorlar, düşük ücretliler ve işsizlik parasıyla ya da başka sosyal yardımlarla geçinmek zorunda olanlar zararlı çıkıyorlar. Muhafazakârlar, "British Telecom" şirketinin hisse senetlerinin satışını desteklemek amacıyla hisse senedi almış olanların bir listesini çıkartarak; her birine, eğer İşçi Partisi iktidara gelirse, hisse senetlerine el koyacağını belirten mektuplar göndermişler ve bu nedenle Muhafazakâr Parti'nin Fonu'na bağış yapmalarını istemişlerdir.

"British Telecom" şirketinin başlangıçta elverişli fiyatla satılan hisse senetlerinin değerinin, satışın sonuna doğru iki kat artmış olmasını, "halk kapitalizmi"nin savunucuları özel işletmeciliğin reklamını yapmak, devletleştirilmiş toplumsal mülkiyeti karalamak için kullanıyorlar.(5) Eski muhafazakâr bakan John Moore şöyle diyor: "Özel sektöre devredilen devlet şirketlerinin hisse sanatlerinin borsa fiyatını belirleme, en azından, bunların özel sektöre verilmesiyle etkinliğinin ve kârlı çalışmasının hızla arttığını göstermektedir."(6) İngiltereli iktisatçı S.C.Littlechild, "British Telecom" şirketinin özel sektöre devriyle ilgili olarak,Sanayii Yönetme Kurumu için hazırladığı raporda aynı görüşe yer veriyor ve şöyle diyor: "Devletleştirilmiş şirketlerin özel sektöre verilmesinin, hemen özel sektörde yapılan büyük bir operasyon kadar etkili olacağı beklenmemelidir. Ne ki bu, normal ticareti teşvik etme etmenlerine yanıt vererek, iyi sonuç vermeyen biçimde çalışmadan kurtulacak ve ücretlerle ilgili

---

(5) Ekim 1987'de borsalarda meydana gelen panik, "British Telecom" şirketinin hisse senetlerinin değerlerinin hızla düşmesine yol açtı. "British Petroleum" şirketinin özel sektöre satılışıyla ilgili çıkarılan hisse senetlerinin büyük bölümü, hükümet tarafından önceden belirlenen fiyat üzerinden satılamadı. Uğranılan kaybı karşılamak için şirket, hisse senetlerinin dağıtımını üstlenen bankalara yüzlerce milyon sterlin ödemek zorunda kaldı. Olayların bu yönde gelişmesi, kuşkusuz, "halk kapitalizmi" demagojilerine ağır darbe indiriyor.

(6) John Moore, **Privatisation in the United Kingdom**, Londra, 1986. s.5.

görüşmelerde gerçekçi bir tutum izleyecektir."[7] Burada belirtilen sonuncu fikir, işçi ve memurların gelirlerinin azaltılacağı anlamına gelmektedir. Halk kapitalizmi" ideolojisi, burada en kaba biçimde özel tekelci sermayenin destekçisi görünümünde önümüze çıkmaktadır.[8] İngilizlerin, toplumsal mülk olarak kendilerinin sahip oldukları ve şimdi özel sektöre devredilen işletmelerin hisse senetlerini satın alarak kapitalizme katılmaya çağrıldığı çok ilginç bir durum oluşmaktadır. Emekçilerin belini büken işsizliği, bu sosyal hastalığı ortadan kaldırma olanağı vereceği ileri sürülerek, "Halk kapitalizmi" ideolojisini yaymaya çalışıyorlar. Burjuva basının Keynes zamanından bu yana ekonomik görüşlerin geliştirilmesine "en büyük katkıda bulunduğunu" ileri sürdüğü Amerikalı iktisatçı M.Weitzman bu fikri geliştirmeye çalışıyor. **Katılım Ekonomisi** adlı kitabında M.Wietzman, işçilerin kârın paylaşılmasına katılımının işsizliğin azalmasına yardım edeceği görüşünü savunuyor. Burada karşılıklı etkileşme mekanizması şöyle: Ücretler kâr oranıyla sıkı biçimde bağlandığı için, ekonomik düşüş dönemlerinde ücretler kâr oranıyla sıkı biçimde bağlandığı için, ekonomik düşüş dönemlerinde ücretler kâra paralel olarak azalacaktır. Bu da sözde işverenleri, başka ücret sistemlerine başvurmaktan çok, yeni işçi almaya yöneltecek.[9]

M.Wietzman'ın görüşlerini İngiltere'de de destekleyenler var. Nobel Ödülü sahibi iktisatçı James Meade şöyle diyor: "Açık olarak söylüyorum ki, M.Wietzman'ın işlediği modellerin değişik uygulama yöntemleri üzerine kitap yazmaya aslında onun iki yazısı beni teşvik etti." Yazar, işçilerin kârın paylaşılmasına katılımının, "sermaye ile emek arasındaki doğrudan çatışmayı ortadan kaldıran önemli bir etmen"[10] olduğunu belirtiyor. Ama yazar, emekçilerin çıkarlarının birbiriyle çelişmesine karşı değil.O, yeni işçilerin kârın paylaşılmasına katılmadığı bir varyantı tercih ediyor, aksi halde "bizimkiler" ile "yabancılar" arasında bir çelişki doğmasının olanaklı olduğunu söylüyor... Artık işi olanlar, işe yeni alınanların şirketin yararlı çalışmasına katıldığı koşullarda, ücretlerin azalmasıyla karşı karşıya geleceklerdir."[11] Böyle bir durum istihdamın artmasını engellediği için,J.E.Meade'in kanısına göre, yeni işçilerin eski işçilerden daha az ücret alması daha iyi bir uygulama olacaktır. Aslında bu, sendikaların savunduğu eşit işe eşit ücret verilmesi ilkesinin temelini baltalama anlamına gelmektedir.

Muhafazakâr hükümet bu tür tavsiyelerde bulunarak, ücretleri kâr oranına bağımlı kılma önerisini getirmiştir. (Devlet kurumlarında çalışanlar buna dahil değil.) İş borsasına böyle bir yaklaşım, hükümetin "Yeşil Kitap"ında da yansımasını bulmuştur.[12]

Ekonomik durgunluk dönemlerinde ücretlerin düşürülmesi uygulamasını savunan Maliye Bakanı Avam Kamarası'nda şunları söyledi: "Ülkemiz koşullarında sorun yalnız ücretlerin düzeyini belirlemeyle değil, aynı zamanda ücret sisteminin esnekliğiyle de ilintilidir. Eğer biricik değişen öğe çalışan işçi sayısı ise, işten çıkarmalar kaçınılmaz olarak artacaktır. Sorunun çözüme kavuşturulmasının yollarından biri, işçilerin ücretlerinin önemli bir kısmının doğrudan işletmenin kârı ile bağlı hâle getiril-

(7) S.C.Littlechild, **Regulation of British Telecommunications Profitability**, Londra, 1983, s.28.
(8) S.C.Littlechild'in konsepti üzerine ayrıntılı bilgi için bkz. B.Fine ve L.Harris, **The Economics of the New Right, Socialist Register**, Londra, 1987.
(9) Bkz. M.Wietzman, **The Share Economy**, Cambridge, Harvard University Press 1984.
(10) J.E.Meade, **Alternative Systems of Business Organization and of Workers Remuneration**, Londra, 1986, s.114.
(11) **Agy.**, s.140.
(12) Bkz. **Profit Related Pay: A Consultative Document**, Londra, 1986.

mesi olabilir. Böyle bir uygulama, işletmenin iyi çalışması için işçileri teşvik etmekle kalmayacak, ... aynı zamanda ekonomik durgunluk dönemlerinde şirketlerin daha az işçi çıkarmaya gitmesi anlamına da gelecektir. Şirketlerin yeni işçi almada çıkarı vardır."(13)

Thatcher hükümeti ücretlerin esnek olması gerektiği görüşünü sık sık tekrarlamaktadır. Muhafazakârlara göre bu, ücretlerin yüksek, sendikal hareketin etkisinin büyük olması anlamına gelmektedir. İşçi düşmanı önlemleri, yani grev hakkını kısıtlama, grev yapabilmek için zorunlu izin almak, grevcilerin ücretlerini düşürme, işsizlere yapılan sosyal yardımın azaltılması, istihdam düzeyinin korunması önlemlerinin kırpılması,vb. yöntemlerini haklı göstermek için de aynı yola başvuruyorlar. Şimdi, işsizliğe karşı savaşım verme gerekçesiyle egemen çevreler, emekçilerin daha az ücretle çalışmayı kabul etmesini, emek ile sermaye arasında işbirliği yapılmasını sağlamaya çalışıyorlar.

Görülüyor ki, işçilerin kârın paylaşılmasına katılması fikri etrafından monetarist hükümet ile burjuva "halk kapitalizmi" teorisyenleri bir birlik oluşturmuşlardır. Bilim adamlarının, iktisatçıların ve bakanların birbirlerinin zihnini ne kadar karıştıracakları, işçi hareketi için önemli değildir. Kapitalistler, özellikle başarılı olanlar, emekçilerin kârın paylaşılmasına katılımının büyük yarar sağlamayacağını savunuyorlar. Hükümetin "Yeşil Kitap"ı bu çevrelerde çok soğuk karşılandı; bu, muhafazakârların işsizliğe karşı bir şeyler yaptığı izlenimi yaratmak amacıyla yapılmış bir aldatmaca olarak kabul ediliyor.

İşçi hareketinin "halk kapitalizmi" ideolojisinin etkisi altında değişmemesi, stratejik amacına ulaşmak için toplumsal mülkiyete ve sınıf savaşımına yönelmesi çok önemlidir. İngiltere İşçi Partisi'nin sağ kanadının, sosyalist çizgiyi "halk kapitalizmi" politikasıyla değiştirmek istediğini ortaya koyan kanıtlar vardır. Bu çevreler, toplumsal mülkiyetin zararına özel mülkiyetin genişletilmesini savunmayı kabul etmişlerdir. Bu kanadın, hükümetin aldığı kararları etkilemek gerektiği gerekçesiyle, emekçilerin kârın paylaşılmasına katılımını devletleştirmeden daha önemli sayması olanaklıdır.

Sorunun bu şekilde ortaya konmasına, hem ayrı ayrı işletmelerde çalışan işçilerin çıkarları açısından, hem de sosyalizm fikirlerinin savunulması için sert bir şekilde karşı çıkılmalıdır.

---

(13) Agy.

MALİ KÖLELİK
Latin Amerika ile Emperyalizm Arasındaki Çelişkiler Keskinleşiyor

Julio Silva Colmenares
Kolombiya Komünist Partisi Merkez Komitesi üyesi

Gelişmekte olan ülkelerin büyük bir dış borç yükü altında bulunması, günümüz dünyasının birçok çelişkisini keskinleştiriyor. Güney Amerika Komünist ve İşçi Partileri Toplantısında (Buenos Aires, 1984) "mali kölelik" olarak tanımlanan dış borçlar, 70'li yılların ortalarından beri yeni-sömürgeci sömürünün "kutsal üç hal yasası"nda (hak eşitliğine dayanmayan ticaret, doğrudan sermaye yatırımı, krediler) önemli bir yer almaktadır.

Verilen kredilere karşılık alınan faizlerle sağlanan gelir, en etkili soygun aracı haline geldi. Kredi olarak verilen sermaye ulusal niteliğini yitirdiği, uluslarötesi nitelik kazandığı için de bu sistem giderek daha karmaşık hale geliyor. SBKP 27.Kongresi'ne sunulan Politik Rapor'da haklı olarak şu belirtiliyor: "Emperyalizm ile gelişmekte olan ülkeler ve halklar arasında yeni, karmaşık, hareketli ve birbirine örülü çelişkiler kompleksi oluştu."(1)

Bağımlılık, Marksist-Leninist açıdan kapitalist gelişmenin bir aşaması değil, onun özgül bir biçimidir. Kimi çağdaş araştırmacıların kanısına göre, dış borç yükü altına girmek, görece gelişmiş, ama bağımlılık ve geri kalmışlık koşullarında gelişen kapitalist toplumun karakteristik bir çizgisidir. 70'li yıllarda kısa bir süre ekonomik gelişme sağlayan kredi ve diğer borçlar, çeper kapitalizmini vaktinden önce zayıf düşürdü. Çeper kapitalizmi, serbest rekabetten tekellere geçiş aşamasında kapitalist merkezler için tipik olan "hızlı gelişme" aşamasını atladı.

Dış borçların baş döndürücü bir hızla büyümesi, uluslarötesi özel bankaların baskısının artması, dış borçların ödenmesiyle ilgili hizmetlerin pahalılaşması ekonomik sorunu, politik sorun haline getirdi. Çeşitli kaynakların verdiği istatistikler her zaman birbirini tutmasa da, "Üçüncü Dünya"nın dış borçları 1955'de 6-8 milyar dolardan, 80'li yılların başlarında 600 milyar dolara ulaşmış, 1987'de ise 1 trilyon doları bulmuştur. Başka bir deyişle, 30 yıl içinde dış borçlar 110-160 kat artmıştır. 60'lı yıllarda dış borçların artış hızı yavaştı, 70'li yıllarda bu artış hızlandı, 80'li yıllarda

(1) **SBKP 27.Kongre Belgeleri,** Moskova, 1986, s.16.

ise, ödeme yeteneğinin bunalım içine girmesi nedeniyle yeniden düştü. Ne ki, son dönemde dış borçlar bileşiminde kısa ve orta vadeli kredilerin payı arttı. Bu dış borçların yaklaşık yarısı Latin Amerika ve Karaip ülkelerine, yüzde 15-20'si Afrika ülkelerine, geri kalanı da Asya ve öteki bölgelerdeki ülkelere düşmektedir. Kredilerin yüzde 90'ı gelişmiş kapitalist ülkelerden (bunların kontrolündeki mali örgütlerden), özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nden alınmıştır. Latin Amerika ülkelerinin dış borcu 60'lı yılların başlarında yaklaşık 6 milyar dolar kadar iken, 1987'de 400 milyar dolara ulaştı. Bunun yüzde 85'i bölgedeki yedi en büyük devlete, yarısı ise Brezilya ve Meksika'ya düşmektedir.

Latin Amerika ülkelerinin şimdi içinde bulunduğu dış borç bunalımı onların yaşadığı dördüncü bunalımdır. Birinci bunalım bağımsızlık savaşlarından (1810-1826) hemen sonra patlak vermişti. İkincisi, 19. yüzyılın ortalarında yaşandı. Üçüncüsü, 30'lu yıllardaki "büyük çöküş" dönemine rastladı. Başka bir deyişle, her yarım yüzyılda bir bunalım yaşandığı bir gerçektir ve özel bir araştırma yapmaya değecektir. Ne ki, bugün tarihsel koşullar nitel bakımdan farklıdır. Kıtamızdaki ülkelerin ekonomileri uluslararasılaştı, kapitalizmin yapısal bunalımının "Üçüncü Dünya"ya etkisi arttı, uluslararası maliye sisteminde anarşi ve kaos hüküm sürmeye başladı. Bunlar Amerikan dolarının uluslararası döviz haline gelmesinin sonuçlarıdır. Bütün bunlar şimdiki dış borçlar sorununu, kapitalizmin genel bunalımının dördüncü aşamasının başlangıcıyla sıkı bir bağıntı içinde ele almayı gerektiriyor.

Latin Amerika ülkelerinin dış borçları sorununun temelinde yatan dış etmenleri sayacak olursak, bu oldukça uzun bir liste oluşturacaktır. Bunlardan sadece en önemlilerine değinelim.

Verilen kredilerin önemli bir bölümünü, daha önce bölgemizden çıkarılan paralar oluşturmaktadır. Bu, emperyalist banka sermayesinin fiktif bir nitelik taşıdığını gösteriyor. New York döviz borsasındaki elverişli koşullar da çeperlerden merkeze döviz akınını teşvik ediyordu. Bu, ABD'nin akıl almaz biçimde sürdürdüğü silahlanma yarışı nedeniyle artan bütçe açığını bu yoldan kapatmayı amaçlıyordu. Washington'un doların borsa fiyatındaki dalgalanmalardan yararlanarak, özellikle Pentagon'un çıkarına çeşitli spekülasyonlara başvurması da bunda belirli rol oynadı. Bu, Latin Amerika ülkelerinin öteki ülkelerle mali ilişkilerini olumsuz yönde etkiledi.

Latin Amerika ülkelerinin dış borç miktarı,bu ülkelere yapılan doğrudan yatırımlardan yaklaşık 4 kat daha fazladır. Borçlar için ödenen faiz, yatırımlardan sağlanan kârı önemli ölçüde aşmaktadır. Bundan başka,uluslarötesi şirketler sağlanan bu paraları kendi konumlarını güçlendirmek için kullandılar. Latin Amerika ekonomisinin özel sektörünün dış borçlarının yaklaşık üçte biri işte bu şirketlerden alınmış kredilerdir.

Uluslararası ticaretin koşulları da dış borçların artmasını hızlandırdı. "77'ler Grubu" bakanlarının 4.Toplantısında Fidel Castro, ülkelerimiz için en elverişsiz üç etkeni şöyle belirtti: "En önemli hammadde fiyatlarının düşmesi, hak eşitliğine dayanmayan mal mübadelesinin genişlemesi ve himayeciliğin artması."(2) Hammadde fiyatlarının düşmesi nedeniyle "Üçüncü Dünya" ülkeleri 1985'de 65 milyar, 1986'da ise 100 milyar dolar kayba uğradılar.(3) Ödeme yeteneğinin iyice düşmesi, "Üçüncü

(2) **Granma**, 21 Nisan 1987.
(3) Agy.

Dünya'' ülkelerini dünya piyasasında dışalımı azaltmak zorunda bıraktı. Örneğin, Latin Amerika ülkelerinin siparişlerinin azalması sonucu ABD'nde 440 bin kişi işinden oldu.

İç etmenler de dış etmenler kadar ciddidir. Kuşkusuz, dış borç sorununun özü, kredi almak için yapılan başvuruda ya da bunların miktarında değildir. Alınan paraların ne için kullanıldığında, bunun ekonomik gelişmenin amaçlarına ulaşmaya yardım edip etmediğindedir. ''Kapitalist yardım''ın zorunlu olduğunu savunanlar var. Bu ''yardım''ın sözde birikim için ek üretim yapabilecek durumda olmayan kıtamız ülkelerinin ekonomik gelişmesini teşvik ettiği ileri sürülüyor. Ne var ki, birikimin düşük düzeyde olmasının gerçek nedeni sermayenin yurtdışına kaçışı, sözümona iyilik severlere, özellikle Sam amcaya aralıksız olarak yapılan büyük ödemelerdir.

Süregenleşen dış ticaret açığı, kabarık bürokratik aygıt için yapılan ödemeler de dış borç yükünün artmasına yol açmaktadır. Alınan paraların büyük bölümünü Latin Amerika büyük burjuvazisi halk hareketlerine karşı baskı uygulamayı finanse etmek ve aynı zamanda hisse senedi spekülasyonları (ki bu, sermayenin daha da merkezileşmesine yol açtı) için kullanılmıştır.

Yeni liberal konsepte göre, dışardan sağlanan krediler, olgunlaşan reformların yerini almaktadır. Çünkü bu reformlar ekonomik ve politik bakımdan çok daha pahalıya mal olmaktadır. Devlete yeni işlevler veriliyor. Onun ekonomik faaliyete doğrudan katılmaktan vazgeçmesi, sömürünün ve bağımlılığın güvencesi olma rolü oynaması isteniyor. Gereksiz olarak ithalatın artmasına yol açan tüketim standartlarının uluslararasılaşması da buna belirli bir etkide bulunmaktadır.

Alınan krediler ne istikrarlı bir ekonomik gelişme, ne de emekçiler yararına sosyal gelişme sağlamıştır. Borçların sonucu olarak hoşnutsuzluk ve bunalımın sonuçlarına karşı savaşımın temeli genişlemiştir. Uluslarötesi tekellerin soyguncu politikası bugün yerli büyük burjuvazinin çıkarlarına bile zarar veriyor, onun kapitalist yeniden üretimini engelliyor. Yerli büyük burjuvazi henüz ''büyük ortağı''yla bu tür çelişkilerinin yeterli ölçüde ölçüde bilincine varamamışlardır. Bütün bu etmenler dış borç sorununun politik yanlarına çok daha ciddi biçimde eğilmeyi gerektiriyor.

Dış borç yükü, şimdi gerçekten dayanılmaz bir hale geldi. Bu ise, geniş yığınların daha da yoksullaşmasına yol açıyor ve sayısız çileler ve onarılmaz kayıplar getirecek sosyal patlamalar tehlikesi gizliyor. Birçok ülkede dış borçlar yeni kredi alımından çok, ertelenmiş eski borçların ödenmesi için ayrılan kaynaklar ve devletin özel kredileri ödemeyi kabul etmesi nedeniyle alınan krediler sonucunda artmaktadır. 1982-1986 yıllarında emperyalist merkezler Latin Amerika ülkelerinden 120 milyar dolar sızdırdılar. 1980-1986 yıllarında bölge ülkelerinin gayrısafi ulusal geliri ise yüzde 8 oranında azaldı. Gayrısafi ulusal gelir içinde yatırımların payı 1981'de yüzde 25 oranındayken, 1980'lerin ortalarında yüzde 16'ya düştü.

Muazzam miktardaki dış borçlar ile gelişme hızının ve birikimin hızla düşmesi arasında sıkı bir bağlantı vardır. Latin Amerika ülkelerinin ihracattan sağladıkları miktarın üçte birinden fazlası her yıl dış borç faizlerini ödemeye ayrılıyor; dış borçların tümü ise, bu ülkelerin dört yıl boyunca yapacakları ihracatın değerine eşittir.

Kredi sağlayanların değişmesi de durumun kötüleşmesinde önemli rol oynadı. Uluslarötesi özel bankalar ön plana geçti. Amerikalılararası Gelişme Bankası'nın verilerine göre, 1975-1981 yıllarında, dış borçlarda bu özel bankalara düşen pay yüzde 69'dan yüzde 82'ye, kısa vadeli krediler ise yüzde 15'ten yüzde 23'e yükselmiştir.

Öteyandan,kredi alanların bileşiminde de değişim olmuştur. Hükümetler, hizmetler alanında faaliyet gösteren ve bankaların baskısına zorlukla karşı koyabilen bazı kurum ve şirketlere kredi alma hakkı tanıdılar. Bu şirketlerin mali durumu, ulusal paranın sürekli değer yitirmesi yüzünden kötüleşmektedir.

Dış borçların hızla artması ve üretimin azalması, geniş yığınların yaşama ve çalışma koşullarını daha da kötüleştirmektedir. Birleşmiş Milletler Ekonomik Komisyonu'nun Latin Amerika'yla ilgili verilerine göre, nüfusun yüzde 35'i "mutlak yoksulluk" içinde yaşamaktadır. Hayat pahalılığı artmakta, reel ücretler giderek azalmaktadır. Ekonomik bakımdan aktif nüfusun yüzde 7'sinin tamamen işsiz olduğu ülkelerin sayısı çoğalmaktadır. Gizli işsizlik artmakta, azgelişmiş kapitalizm için tipik olan "gayrıresmi ekonomi sektörü" genişlemektedir.

Öte yandan Latin Amerika büyük burjuvazisi, alınan kredileri, hiç utanmadan kendi zenginliğini artırmak için kullanıyor. Gelirlerin yoğunlaşması ve yabancı bankalara yapılan milyonlarca dolarlık yatırımların artması bunun kanıtıdır.

Bütün bu etmenler, kuşkusuz, bölgenin ekonomik ve sosyal yapısında, dolayısıyla toplumsal bilinçte ve politik ilişkilerde önemli değişiklere yol açıyor.

Fidel Castro, köklü ekonomik ve sosyal reformlar yapılmadan "Üçüncü Dünya'nın ve özellikle Latin Amerika'nın borçlarının ödenmesinin olanaksız olduğunu gösterdi. Kübalı yöneticinin dediği gibi, "dış borçların ödenmesini rüyada bile göremiyeceğiz."(4) Bu görüşün haklı olduğunu dünya topluluğu da belirtti. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun Kasım 1986'da kabul ettiği kararda, borçların ödenmesinin zor bir iş olduğu, borçların çok ağır bir yük oluşturduğu, birçok gelişmekte olan ülkenin ekonomik ve sosyal ilerlemesinin önünde sürekli bir engel oluşturduğu belirtiliyor. Belgede, eşit-haklılık ve perspektif gelişme için üzerinde mutabık kalınmış kararlar alınması istemi dile getiriliyor.

Dış borçların tümünün ödenmesi olanaksız olduğundan, Latin Amerika ülkelerinin hiç olmazsa bu borcun bir kısmından kurtulması için etkin bir yöntem arayıp bulmak gerekiyor. Öyle görülüyor ki, çıkış yolunu hukuk kurallarına dayanarak aramak gerekecek. Aslında, borçların önemli bir bölümü silinebilir, bunun için gerekli hukuksal, ekonomik ve sosyal önkoşullar vardır. Birçok araştırmada uzmanlar borçların büyük bölümünün yasalara aykırı olarak, sahte yöntemlerle sağlandığını inandırıcı biçimde ortaya koyuyorlar. Gerçekten, son yıllarda tefeci faizleriyle, mal ve hizmet alımıyla, özellikle silah alımı için verilen çeşitli komisyonlarla, hammadde fiyatlarının düşmesi sonucu uğranan kayıplarla, dış borçların toplamına eşit bir meblağ ödenmiş bulunmaktadır.

Borçların fiktif nitelik taşıdığı, kredilerin askersel amaçlarla kullanıldığı ya da yurtdışından lüks eşya satın almak için harcandığı ve spekülatif faaliyetlerde kullanıldığı açık olarak görülmektedir. Kredilerle ilgili birçok anlaşma parlamentolar tarafından onaylanmış ya da yasalara aykırı olarak imzalanmıştır. Yüksek görevde bulunan çok sayıda asker ve sivil kişiye büyük miktarda "komisyonlar" verildiği, belgelerle ortaya konmuştur. Borcun bir bölümü, yeni kredi olarak verilmesine karşın, faizler tefeci türü kapitalistleşmenin bir sonucudur. Bu nedenle devlet borçlarının, yani doğrudan ya da dolaylı yoldan nüfusun çoğunluğunun sırtına binen borç yükünün silinmesini

---

(4) Agy.

istemek yerindedir. Özel dış borçlara gelince, bunların sadece hükümetlerin yükümlendikleri bölümü silinebilir.

Brezilya'da yapılan araştırmalar şunu belirtme olanağı veriyor: Kredi olarak alınan paranın yarısından fazlası (uluslarötesi tekellerin bu ülkedeki kollarının merkeze olan 16 milyar dolar borcunu saymazsak) hiçbir zaman ülkeye girmemiştir. Kanımıza göre, hükümetler, parlamentolar ya da adli merciler 70'li yılların başından bu yana yurtdışından alınan bütün kredileri dikkatle incelemeli, kaynakların aslını ve hangi amaçlar için harcandığını belirlemeli, fiyatları ve tarifeleri dünya piyasasındakilerle kıyaslamalı, Latin Amerikalı aracı yurttaşların rolünü ve gelirlerini saptamalı ve dayatılan koşullarda hangilerinin ulusal egemenliğe aykırı olduğunu belirlemelidir.

Bugün dış borç ulusal bir sorun, bir devlet sorunu haline gelmiştir. Bu nedenle, araştırmaların bazı kişilerin çıkarlarına zarar vereceği yolunda ileri sürülen gerekçeler dikkate alınmamalıdır. Borçları yapay olarak arttırdıkları için şimdi bunun sorumluluğunu da uluslarötesi bankalar taşımalıdırlar.

Alacaklılar klübü uluslarötesi özel bankalardır, uluslarötesi banka tekelidir. Bunlar, yüksek etkinlikte bilgi alma ve kontrol sistemine sahiptir, devletlerin (emperyalist devletler de dahil) egemenliğini hiçe saymaktadır. Lenin'in emperyalizm üzerine yazdığı klasik yapıtında banka sermayesiyle ilgili yaptığı nitelendirmeler bugün, her zamankinden daha günceldir.

World Marxist Review dergisinin sayfalarında da belirtildiği gibi, bütün uluslarötesi bankalar, "halihazırda bir dünya banka tekeli olarak birleşmişlerdir; bunun yasama organı 'Paris Klubü' yürütme organı ile Uluslararası Para Fonu'dur. (IMF)".(5) Alacaklılar klübü her araca başvurarak borçluların birleşmesini önlemeye çalışıyor. Dış borç sorununun çözümüyle ilgili olarak bunların önerdikleri bütün formüller üç temel koşulu içine alıyor: Her ülkeyle ayrı görüşme yapmak, oluşan durumdan özel bankaların herhangi bir sorumluluk taşıdığını kabul etmemek, borç miktarında herhangi bir indirim yapmaya yanaşmamak.

Dış Borç sorunu, sırf bankacılık yöntemleriyle çözüme bağlanamadığı için, teknik-ekonomik bir çözüm varyantı doğdu. Bunun kolayca gerçekleştirilebileceği, hem alacaklılar, hem de borçlular için yararlı olduğu ileri sürülüyor. Burada sözkonusu olan, dış borçların bir bölümünün ya da tümünün Latin Amerika işletmelerinin hisse senetleriyle değiştirilmesi, bunların sermaye yatırımı olarak kullanılmasıdır. Örneğin, "Citicorp" başkanı Latin Amerika gezisinde, "dış borçların ödenmesinin olanaksız olduğunu" kabul etmiş, ama buna herhangi bir çözüm yolu aranmasını reddetmiştir. Biricik olanağın, doğrudan yatırımlar yapmaya geçmek olduğunu (bu tür bir işlem, yine onun sözlerine göre, bütün borçların ancak dörtte biri kadarını içine alacak olmasına karşın), bunun en iyi yolu olduğunu belirtmiştir. ABD Federal Rezervler Sistemi, Amerikan bankalarının yabancı örgüt ve kurumların sermayesinin yüzde 100'ne sahip olmasına izin vererek, bu fikri desteklemiştir. Her derde deva olarak önerilen bu görüş, yanıltıcı ve tehlikelidir. Latin Amerika'da uluslarötesi tekeller için cazip ve satışa çıkarılarak dış borçları kapatacak kadar çok işletme yoktur. Brezilya'nın borcunun sadece yüzde 10'una eşit bir miktarla, dünya ölçütlerine göre bü-

---

(5) SSCB Bilimleri Akademisi aday üyesi Viktor Volski'nin yuvarlak masa toplantısına sunduğu "Kapitalizmin Genel Bunalımı ve Latin Amerika'nın Dış Borç Sorunu" konulu rapor, WMR, 1986, No.4

yük bir şirket sayılan "Petrobras" da dahil, bu ülkenin en büyük 50 işletmesi satın alınabilir. Böylesi bir işlem, döviz dengesinde kısa erimli bir iyileşme yaratabilir, ama son çözümde, devletleştirilmiş işletmelerin özel sektöre devredilmesiyle, ekonomiye, sonuçlarını önceden kestirmek mümkün olmayan büyük zararlar verilecektir.

Latin Amerika hükümetleri borç sorununun çözümü alanında ortak eylemlerde bulunma yönünde henüz çok az çaba harcamışlardır. Eskiden olduğu gibi, sadece kısmen doğru olan, devletler arasındaki kredi alma koşulları arasındaki büyük farklar olması nedeniyle, sorunun ancak ikili görüşmelerle çözülebileceği görüşü halen geçerlidir. Ne var ki, bunalım farkları ortadan kaldırıyor, ortak konum belirlemeye teşvik ediyor. Kartagena Anlaşması(6), aralarında Latin Amerika ülkelerinin eski başkanları da bulunan bir grup politikacı ve iktisatçının bildirisi (Mayıs 1987) bu sürecin yavaş, fakat sürekli bir gelişme gösterdiğini ortaya koyuyor.

Dış borçlar konusunda ABD'yle çatışmanın içeriği ve keskinliği büyük ölçüde emperyalist finans gruplarının tutumuna bağlıdır. Bu gruplar ya borçların bir bölümünü iptal ederek Latin Amerika ülkelerinin iç pazarını genişletmeye gidecekler (bu, sanayi ve ticaret şirketleri için elverişlidir), ya da borçların ödenmesinde ısrar edecekler, çünkü ödemelerin durdurulması uluslarötesi bankaların çıkarlarına zarar veriyor. Nasıl karar vereceklerini kestirmek zor, çünkü emperyalist sermayenin yalnız yakın amaçları değil, aynı zamanda,çoğu kez kâr normundan daha önemli olan stratejik çıkarlarını gözönünde bulundurmak gerekiyor. Gelişmekte olan ülkelerin gereksinimlerine yanıt veren, onların iç pazarının genişletilmesini sağlayan çözüm yoluna gidilmesi, ancak Latin Amerika halklarının örgütlü çıkışları ve hükümetlerin ortak eylemleri sayesinde sağlanabilir.

Borçlu ülkeler uyumlu eylemlerde bulunma, alıcılar klübüne kollektif şekilde karşı koyma hakkına sahiptirler. Biz dış borçlar konusunda bütün dünya devletlerinin bir konferansının (bunun Birleşmiş Milletler Örgütü'nün himayesinde olması tercih edilir) yapılmasını sağlamaya çalışmak gerektiği görüşündeyiz.

Şu görüş artık defalarca kanıtlanmıştır: Askersel harcamalar verimsizdir ve savunma için gerekli olan miktarı aşmaktadır. Biriken nükleer silahlar, yeryüzü nüfusunun 12 kat daha fazlasını yok edecek güçtedir. Döviz kargaşası, mali kaos ve bunların sonucu olan "Üçüncü Dünya" ülkelerinin muazzam dış borcu, önemli ölçüde, ABD'nin askersel programlarını finanse etme yöntemiyle izah edilebilir. İşte bu nedenle, Fidel Castro'nun belirttiği gibi, borç yükü birbirine bağlı iki sorunun, yani bağımlı ve geri kalmış ülkelerin dış borçları ile silahsızlanma sorunlarının çözümüyle ortadan kaldırılmalıdır. Şunu hatırlayalım ki, daha 1973'te Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda Sovyetler Birliği, Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinin askersel harcamalarının yüzde 10 oranında azaltılmasını ve buradan sağlanacak paraların "Üçüncü Dünya" ülkelerine yardım olarak verilmesini önermişti.

Gelişmiş kapitalist devletler hükümetleri önerilen dünya konferansının öneri ve tavsiyelerini kabul ederek, kendi topraklarındaki uluslarötesi bankalara, askersel harcamaların azaltılmasıyla orantılı şekilde tazminat vermelidirler. Bu işlem için gerekli kaynaklar, eğer gerçekten askersel harcamaların azaltılması yoluyla sağlanırsa, bu ülkeler yurttaşları için ek bir yük olmayacak, ek harcama yapmaya ya da dış borçları

---

(6) 11 Latin Amerika ülkesi temsilcilerinin Kolombiya'nın Kartagena kentinde Haziran 1984'te yaptıkları toplantıda kabul edilen belge. (Derginin notu)

artırmaya yol açmayacaktır. Bu hükümetler özel bonolar çıkarabilirler, uluslarötesi bankalarla bunların ödenme koşullarını ve süresini kararlaştırabilirler. Bu, elbette Latin Amerika ülkelerinin herhangi bir yükümlülük almasını gerektirmez, çünkü burada yasal olmayan, genellikle ödenmemesi gereken dış borçlar sözkonusudur.

Böylece, hükümetler bankalara, onların önceleri verdikleri kredilerin geri ödenmesini güvenceleyebilir, borçluların iflas ederek borcunu ödeyememe tehlikesini ortadan kaldırabilirler.

Mali sermaye, olayların bu tür bir gelişme gösterme olasılığına giderek daha çok yatkınlık gösteriyor. Bu nedenle bankalar, Latin Amerika ülkelerinin dış borç yükünü (çoğu kez bu ülkeler hükümetlerinden gizli olarak) büyük indirim, bazen yüzde 50'nin üstünde indirim yaparak satıyorlar, aynı zamanda kendi bilançolarında aktif kredilerin gerçekten değer yitirmesini önlemek için yedek kaynakları arttırıyorlar. Şöyle bir sonuç ortaya çıkıyor: Özel bankalar, dış borçlarda, nominal değerin çok altında bir indirim yapıyorlar. Bu tür adımlar, kapitalistlerin gelirlerinin tümünü kaybetmemek için, bunların bir bölümünü bağışlamaları, hibe etmeleri akıllı bir çözüm yolu olabilir. Bu, aynı zamanda, dolaylı yoldan da olsa, sağlanan kârın, olası kayıpları önemli ölçüde kapatacağını göstermektedir.

Borçların bir bölümünün silinmesi olasılığını, uluslarötesi bankalara yakın olan uzmanlar bile dışlamıyorlar. Birleşmiş Milletler Örgütü'nün Ekonomik ve Sosyal Sorunlar Komisyonu'nun raporunda borçların bir bölümünün silinmesinin ya da faizlerinin düşürülmesinin bütün ilgili tarafların çıkarına olacağı kabul ediliyor.

Şunu da gözönünde bulundurmak gerekiyor: Azgelişmiş ekonomi için dış borçlar, olağanüstü büyük bir yüktür, ama bu, emperyalizmin finans sistemi tarafından sağlanan bütün krediler toplamına kıyasla çok fazla değildir. Sadece ABD'nin mali olmayan şirketlerinin borcu 1,5 trilyon doları bulmaktadır. Bu ise, gelişmekte olan ülkelerin dış borçlarından 1,5 kat daha fazladır. Bu şirketler kendileri likidite zorluğu çekiyorlar, borçlarını ödeyemiyorlar. Ve özel bankaların "Üçüncü Dünya"nın, özellikle Latin Amerika ülkelerinin bu tür sorunlarını duymak bile istememelerinin nedeni bizim borcumuzun ana bölümünün aktif olması değildir. Bu bankalar "iç cephe"de yedikleri bir darbeye yeni bir darbe daha eklenmesini önlemeye çalışıyorlar.

Dış borçların bir bölümünün silinmesi bile soruna kesin çözüm getirmeyecektir. Borcun, ekonomide gerçekten kullanılan bölümünü ne yapmak gerektiği sorunu doğacaktır. Kanımıza göre, bu konuyla ilgili görüşmelerde, en az 5 yıl boyunca faiz ödemeden genel moratoryum uygulanması, faizlerin düşürülmesi ve ödeme süresinin uzatılması üzerinde durulmalı, aynı zamanda ödemeler, ihracattan elde edilen gelirlerin ya da ulusal gelirlerin bir bölümüyle sınırlandırılmalıdır. Bu, ihracattan sağlanan gelirin yüzde 20'sini ya da ulusal gelirin yüzde 2'sini aşmamalıdır.

Dış borçlar sorunun çözümü, "Üçüncü Dünya" ülkelerinde ekonomik gelişmenin yeniden başlamasının ve dolayısıyla önde gelen emperyalist devletlerde istihdamın iyileştirilmesinin önkoşuludur. Ne var ki, dengeli ve istikrarlı gelişme sağlanması için bu yeterli değildir. Genellikle bütün uluslararası ekonomik ilişkileri sağlamlaştırmak gerekmektedir. Finans sisteminin demokratik temeller üzerinde yenilenmesi, doların en güçlü dünya dövizi olması durumuna ve Washington'un dünya finans merkezlerindeki hegemonyasına son verilmesi bu süreçte önemli yer almalıdır. Öte yandan, gelişmekte olan ülkelerin bağımlı sanayiinin biçimini değiştirmek, onu ülkenin ge-

reksinimlerine ve iç kaynaklara yöneltmek, bu ülkelerin ürettikleri mallara adil bir fiyat verilmesini sağlamak sözkonusudur. Uluslarötesi tekeller, ekonomik ilişkileri bozan temel etmen olarak kalmaya devam ediyorlar. Bu durumda, Devletlerin Ekonomik Hak ve Yükümlülükleri Bildirgesi'ni yaşama geçirmek, yeni uluslararası ekonomik düzen kurulması çok zor olacaktır.

Latin Amerika ve Karaip ülkeleri de dahil, kapitalist dünyanın çeperleri aslında borçlu değil, emperyalist merkezlerden alacaklı durumundadırlar. İşte bu nedenle borçların bir bölümünün silinmesi, Latin Amerika halklarının uzun yıllar uluslarötesi finans kapital tarafından zenginliğini daha da artırmak için acımasızca sömürülmesi sonucu uğradıkları büyük kayıpların küçük bir bölümünün karşılanması anlamına gelecektir.

REFORM POLİTİKASINA YENİ BİR İTKİ (Çin Basınında Çin Komünist Partisi'nin 13. Ulusal Kongresi Hakkında Yazılanlar)

Çin Komünist Partisi 13. Ulusal Kongresi 25 Ekim-1 Kasım 1987 günleri arasında Beyjing'de yapıldı. Kongre'ye ÇKP'nin 43.6 milyon üyesini ve 2.4 milyon aday üyesini temsil eden 1953 delege katıldı. ÇKP basınından yararlanarak hazırlanan bu yazıda, Kongre'de tartışılan sorunlar ve alınan kararlar yansıtılıyor.

Çin Halk Cumhuriyeti'nde çıkan gazete ve dergiler, 13. Ulusal Kongre'de çizilen ana doğrultunun ışığında, Çin toplumunun önündeki yaratıcı görev ve sorunları incelemeye devam ediyorlar. Gazete ve dergiler, o sırada ÇKP MK Genel Sekreteri olarak işlev gören, daha sonra ise,ÇKP 13. Merkez Komitesi'nin 1987 Kasımında yapılan 1. Plenumu'nda bu göreve seçilen Zao Ziyang'ın sunduğu **Çin'in Özelliklerini Taşıyan Sosyalizm Yolunda İlerleme** başlıklı rapora büyük yer ayırıyorlar. Raporda geçtiğimiz 9 yıl boyunca, bu ulusun modernleşmesini amaçlayan kapsamlı bir reform ve değişiklik politikasının izini taşıyan dönemde Çin'de olup bitenler irdeleniyor.

Renmin Ribao gazetesi bu yıllar boyunca Çin'de meydana gelen belli başlı sosyoekonomik değişiklikler hakkında ayrıntılı fikir veren örneklerden bahsediyor:

• Çin'in 1 milyarlık nüfusunun ezici çoğunluğu için beslenme ve giyim artık bir sorun olmaktan çıkmıştır. Pek çok bölgede halkın refahı artmış, bu hedefe tam ulaşılamıyan yerlerde ise gelişme görülmüştür.

• İş olanakları artmıştır. Şehirlerde 70 milyon işyeri yaratılmıştır. Kırlarda ise, köy ve kasabalarda yerden mantar gibi biten işletmeler 80 milyon köylünün çiftçilikten kesinkes sanayie kaymasını sağlamıştır.

• Piyasada bulunan mal miktarı gözle görülür biçimde artmıştır. Çin tüketim mallarında görülen müzmin ve uzun süren tıkanıklıklara temelde son verilmiştir. Ulusal ekonomideki ciddi dengesizlikler, hatırı sayılır ölçüde azaltılmış ve ekonomi, giderek eşgüdümlü bir gelişme çizgisine oturtulmuştur.

Çin basını bu başarıların, partinin politik alanda, ideolojide, kültürde, ulusal savunma ve dış politikada yaptığı olağanüstü çalışmalar olmaksızın düşünülemeyeceğini belirtiyor. Kongre'de onaylanan belgeleri açıklayan ve bunların sağladığı kazanımların altını çizen **Renmin Ribao** şöyle diyor:

"...Politik istikrar ve birlik toplumsal çelişkilerin doğru bir şekilde ele alınması, 'sol' ve 'sağ' müdahalelerin zamanında saf dışı edilmesi, dört ana ilkeye[1] sıkı sıkı-

(1) Bu dört ana ilke şunlardır: Sosyalist yola bağlı kalmak, demokratik halk diktatörlüğünü onaylamak, Komünist Partisi'nin önderliği, Marksizm-Leninizm ve Mao Zedung düşüncesi. (Red.Not.)

ya bağlılık, ekonomik gelişme ve reforma kendini verme sayesinde pekiştirildi ve geliştirildi. Kamu düzeninde daha iyiye doğru belirgin bir dönüş oldu. Halkın bilincinde burjuva liberalizmine karşı mücadele yükseldi, yanlış ideolojilere karşı koyma deneyimi politik kampanyalarla değil, olumlu örneklerle, eğitim yaparak ve yerinde eleştiriyle artırıldı.

—"Sosyalist demokrasi ve sosyalist bir hukuk sistemi giderek temelleniyor. Çin anayasasını temel alan bir sosyalist yasalar sistemi biçimleniyor. Halk politik işlere gittikçe daha fazla katılıyor. Yurtsever Birleşik Cephe şimdiye kadar görülmedik boyutlarda genişlemiştir. Komünist Partisi'nin önderliğindeki çok partili[2] işbirliği ve dayanışma sistemi etkin bir şekilde işlemektedir. Çin'deki etnik grupların kardeşçe birliği gelişip güçlenmiştir.

—"Sosyalist kültürün biçimlendirilmesinde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. İdealler, ahlak ve yasalara uyma konusunda eğitim ulus çapında bir yönelim oldu. Eğitim, bilim, kültür, sanat, basın, yayım sanayii, sağlığı koruma ve spor serpilip gelişiyor.

—"Ulusal savunmayı kurma çabalarına yol gösteren ideolojide stratejik bir gelişme meydana geldi. Ordu reformunda önemli başarılar elde edildi. Silahlı kuvvetlerde yaklaşık 1 milyon kişilik indirim yapıldı.

—" Bir ülke iki sistem'[3] ilkesi uyarınca Çin, Hsianggang (Hong Kong) konusunda ve Aomen (Makao) konusunda Portekiz'le anlaşmalar imzaladı. Bu ilkeyi izleyen Çin, Tayvan sorununun da barışçı bir şekilde çözülmesi için çaba sarfedecektir. Tarih, 'bir ülke iki sistem' fikrinin ve bunun uygulanmasının Çin ulusunun politik düşüncesinin büyük bir başarısı olduğunu kanıtlayacaktır.

—"Uluslararası durumun ve Çin'i modernleştirme zorunluluğunun ışığında ulusun dışişleri konusundaki ve partinin dış ilişkilerdeki çizgisi yeniden düzenlenmiştir. Hegemonyacılığa karşı koyan ve dünya barışının korunması için çaba gösteren bir dış politika geliştirilmiştir. Çin bugün tüm dünyada her zamankinden çok daha fazla dosta sahiptir."

Çin basını Çin'in içinde bulunduğu bugünkü gelişme evresini belirtmek için raporda verilen tanımlama üzerinde yoğunlaşıyor. **Renmin Ribao** bir yorumunda şöyle diyor: "Çin Halk Cumhuriyetinin biriktirdiği yaklaşık 40 yıllık deneyim, Çin toplumunun bugün içinde bulunduğu tarihsel aşamanın doğru anlaşılmasının sosyalizm kuruculuğu için birincil önemde olduğunu kanıtlıyor."

ÇKP Kongresi'nde açık bir tanımlama getirildi: **Bugün Çin, sosyalizmin ilk aşamasındadır.**

Basın bu saptamayı iki açıdan ele alıyor. Birincisi, Çin toplumu sosyalist bir toplumdur ve Çin sosyalist yola sıkı sıkıya bağlı kalmalı ve bundan asla sapmamalıdır. İkincisi, Çin'deki sosyalist toplum henüz ilk aşamasındadır. Ulus bu gerçeğin üzerinden atlamaya çalışmamalı, tersine bu gerçekten yola çıkmalıdır. ÇKP, Çin'in öz-

---

(2) Çin'de iktidarda olan Komünist Partisi'nden başka pek çok burjuva politik parti ve gurubu vardır: Çin Demokratik Birliği, Çin Ulusal Demokratik Yapı Derneği, Çin Zi Gong Dang, vb. (Red.Not.)

(3) Çin'in öne sürdüğü bu ilke iki sosyo-ekonomik sistemin (sosyalizm ve kapitalizm) belirli bir süre tek bir devletin içinde (Çin Halk Cumhuriyeti'nin) varlıklarını yanyana sürdürmelerini öngörüyor. Örneğin Çin ile İngiltere arasında yapılan anlaşma uyarınca, Hsianggang'da 1997 yılında Çin'in egemenliği kurulduktan sonraki 50 yıl boyunca kapitalist sistem varlığını sürdürecektir. (Red.Not.)

gül tarihsel koşullarında Çin halkının iyice gelişmiş bir kapitalizm aşamasından geçmeden sosyalist yolu benimsemeyeceğini sanmayı devrim konusunda mekanik bir yaklaşım olarak görmektedir. Sağ hatalara yol açan belli başlı bilgisel kaynak budur. Öte yandan, üretici güçlerin yüksek düzeyde geliştirilmesi gereken sosyalizmin ilk aşamasının atlanabileceğini sanmak da devrim konusunda ütopyacı bir tavır takınmaktır. Sol hatalara yol açan belli başlı bilgibilimsel kaynak da budur.

Hong Ki dergisi 13. Ulusal Kongre'nin Çin'deki tarihsel gelişmeler konusundaki değerlendirmesinin altını çiziyor: Çin uzun süre büyük bir yarı-sömürge, yarı-feodal bir ülke olmuştur. 19. yüzyılın ortalarından itibaren yüz yılı aşkın bir süre çeşitli politik güçler birbirlerine karşı ardarda kuvvet denemelerinde bulunmuşlardır. Sonuç olarak yeni tip bir demokratik devrim zafere ulaşmıştır. ÇKP, bunun, kapitalist yolun Çin için bir çıkmaz olduğunu kanıtladığını savunuyor. Tek çıkış yolu komünist partiyi izleyerek emperyalizm, feodalizm ve bürokrasinin egemenliğindeki kapitalizmin gerici iktidarını devirmek ve sosyalist yola girmekti.

Dergi şöyle devam ediyor: "Bununla birlikte, özellikle de bizim sosyalizmimiz yarı-sömürge, yarı-feodal bir toplumun bağrından ortaya çıktığı, üretici güçleri gelişmiş sosyalist ülkelerin çok çok gerisinde kaldığı için, çok uzun bir ilk aşamadan geçmek zorundayız. Şimdi sanayileşmeyi tamamlamamız, ekonominin ticarileşmesini, sosyalleşmesini ve modernleşmesini yerine getirmemiz gerekiyor. Bu pek çok başka ülkenin, daha kapitalizm koşullarında iken gerçekleştirdikleri bir şeydir.

"Bugün sosyalizm Çin'de gelişmeye başlayalı 30 yıldan fazla olmuş, üretim araçlarının toplumsal mülkiyetine dayalı sosyalist bir ekonomi sistemi ve demokratik halk diktatörlüğüne dayalı sosyalist bir politika sistemi, ideoloji alanında Marksizmin öncü rolü kabul edilmiştir. Nitekim sömürü ve sömürücü sınıflar sistemi ortadan kalkmıştır. Bununla birlikte ekonomik altyapı henüz zayıftır ve Çin'de kişi başına düşen GSMH, dünyadaki en düşüklerden birisi olmaya devam etmektedir.

Renmin Ribao "Çin'de Sosyalizmin İlk Aşaması Teorisi Çin'in Özelliklerini Taşıyan Sosyalizmin Kurulması Açısından Büyük Önem Taşımaktadır" başlıklı yazısında, ÇKP Merkez Komitesi'nin 13. Ulusal Kongre'ye sunduğu raporda formüle edilen, sosyalizmin ilk aşaması kavramının uzun erimli bir gidişin teorik temelini meydana getirdiğini söylüyor. Bu konuda Parti aşağıdaki şu altı görevi önüne koymuştur:

Birincisi, modernleşme üzerine yoğunlaşma. Sosyalist toplumun temel görevi üretici güçleri geliştirmektir. Üretici güçlerin gelişmesine yardımcı olmak bütün sorunların ele alınmasındaki çıkış noktası ve Çin komünistlerinin çalışmalarının değerlendirilmesinde temel ölçüt olmalıdır.

İkincisi, kapsamlı bir reformda ısrarlı olmak. Sosyalizm reformlarla ilerleyen bir toplumsal sistemdir. İlk aşamada ve özellikle de günümüzde, Çin'de reform ivedi bir tarihsel zorunluluktur. Çünkü yıllar boyunca oluşturulan katı yapı, üretici güçlerin gelişmesini ciddi bir şekilde engellemiştir.

Üçüncüsü, dış bağları genişletme politikasını ardıcıl bir şekilde sürdürmek. Uluslararası ekonomik ilişkilerin gittikçe daha içiçe geçtiği günümüzde hiçbir ülkenin içine kapalı bir şekilde ilerlemesi mümkün değildir. Üzerinde sosyalizmin kurulacağı temelin zayıf olduğu bir ülke için ise, ekonomik ve teknolojik alışveriş ve işbirliğini geliştirmek, uygarlığın dünya çapındaki başarılarını özümsemek ve böylece gelişmiş ülkelerle arasındaki açığı giderek kapatmak özellikle zorunludur.

Dördüncüsü, kamu mülkiyetinin egemen rol oynadığı planlı bir meta ekonomisini ciddi bir şekilde geliştirmek. İyice gelişmiş bir meta ekonomisi, sosyo-ekonomik ilerlemede önemli bir aşamadır. Mülkiyet ve dağılım konusunda "tam arılık" ve eşitçilik sosyalist toplumda asla sözkonusu değildir. İlk aşamada toplumsal mülkiyetin egemen duruma gelmesi şartıyla, ekonominin değişik kesimlerini geliştirmek özellikle önemlidir. Emeğe göre dağılımı ana biçim olarak uygulamak şartıyla değişik dağılım biçimlerine sahip olmak gereklidir. Ortak refah ilkesini akıldan çıkarmadan, bazı kişilerin dürüst çalışmaları ve yasalara uygun iş muameleleriyle ötekilerinden daha hali vakti yerinde olmalarını teşvik etmek gerekir.

Beşincisi, politik demokrasiyi istikrar ve birlik temelinde artırmak. Yüksek düzeyde bir demokrasi, kapsamlı bir hukuk sistemi, istikrarlı bir sosyal çevre ve insanlar arasındaki çelişkilerin doğru bir şekilde ele alınması sosyalist toplumda bir zorunluluktur.

Altıncısı, Marksizmi temel alan ileri bir kültürü biçimlendirmek. Tüm ulusun, ideolojik, ahlâksal, bilimsel ve kültürel standartları yükseltilmelidir. Çin küçük üreticilerin dar zihniyetinin ve tutucu adetlerinin üstesinden gelmek, devrini doldurmuş feodal ve kapitalist fikirlere karşı direnmek ve yığınların heyecan ve yaratıcılığını geliştirmek zorundadır.

Renmin Ribao şöyle yazıyor: Partimizin bu aşamadaki temel çizgisi ekonomik gelişmeyi merkezi görev olarak alıp, dört ana ilkeye sadık kalarak, reformlarda ve dış bağların yaygınlaştırılmasında ardıcıl davranarak çok-uluslu Çin halkını, Çin'i refah içinde, güçlü, demokratik, kültürel bakımdan ileri ve modern bir ülke haline getirmek için birleşik ve yoğun bir çabaya yöneltmektir.

"Geçmiş gelecek için dersler içerir" diyen halk deyişi uyarınca, Çin komünistleri görece yakın tarihsel deneyimlerini tahlil ettiler. Yararlı buluşlar ve önemli başarılar içermekle birlikte, partinin geçtiği yolun pek çok sallantı ve virajları da içerdiği ve bunun partiye pahalıya malolduğu kaydedildi.

Çin Merkez Komitesi Raporu'nda şöyle deniyor: 1950'lerin sonlarından başlayarak sol hataların etkisiyle fazla sabırsızlık edip çabuk sonuçlara varmak istedik ve mutlak yetkinliği aradık. Üretici güçleri sadece kendi subjektif irademize ve yığınsal kampanyalara dayanarak hızla geliştirebileceğimizi, sosyalist mülkiyetin boyutları ne kadar geniş ve düzeyi ne kadar yüksek olursa o kadar iyi olacağını sandık. Yıllar boyunca üretici güçlerin geliştirilmesi görevini ikincil önemde bir konuma ittik ve temel sosyalist dönüşümler tamamlandıktan sonra da "sınıf mücadelesini ana halka olarak almaya" devam ettik. Üretici güçlerin gelişmesine engel olan ve sosyalizmin doğasına uygun olmayan ya da sadece belirli özel tarihsel koşullarda uygulanabilecek olan pek çok şeye, sıkı sıkıya sarılınacak "sosyalist ilkeler" gözüyle baktık. Buna karşılık, sosyalizm koşullarında üretici güçlerin gelişmesine ve üretimin ticarileşmesine, toplumsallaşmasına ve modernleşmesine elverişli olan pek çok şeye "kapitalizmin restore edilmesi" damgası basıldı ve bunlara karşı çıkıldı. Bunun sonucunda, tek bir mülkiyet biçimine aşırı ağırlık veren bir mülkiyet yapısı ortaya çıktı ve katı bir ekonomik yapı biçimlendi. Bu ekonomik yapıya uygun olarak, iktidarın aşırı merkezileşmesini temel alan bir politik yapı oluştu. Bütün bunlar üretici güçlerin ve sosyalist meta ekonomisinin gelişmesini ciddi bir şekilde baltaladı.

Kongre'de kabul edilen belgelerde, son tahlilde "politik yapıda reform yapılma-

dan ekonomik yapıdaki reformun başarıya ulaşamayacağı" ve "sosyalist meta ekonomisinin gelişme sürecinin sosyalist bir demokrasinin kurulmasını da içermesi gerektiği" belirtiliyor. **Hong Ki** dergisi, politik yapıyı reforme etmek için sosyalist demokrasinin Çin'e özgü özelliklerle birlikte işlenmesi gerektiğini söylüyor. Halk Kongreleri sistemi, Komünist Partisi'nin öncülüğündeki çok-partili işbirliği, politik danışma sistemi ve kararların alınmasında ve bizatihi uygulanmasında demokratik merkeziyetçilik ilkesi Çin'in özellikleri ve avantajlarıdır. Çin onları terketmemeli ya da yerlerine Batı usulü, üç gücün (yasama, yürütme ve yargı) birbirinden ayırımı sistemini ve değişik partilerin sırayla ülkeyi yönetmelerini koymamalıdır.

Parti basını politik yapının reforme edilmesi çabalarının şu yanlarını ele alıyor: Partiyle hükümetin işlevlerinin birbirinden ayrılması, iktidarın daha alt düzeylere yayılması, hükümet organlarının reforme edilmesi, kadro sisteminin reforme edilmesi, halkla danışma ve diyalog sisteminin kurulması, sosyalist demokrasi sistemlerinin yetkinleşmesi ve sosyalist hukuk sisteminin güçlendirilmesi.

Zao Ziyang bu yanlardan ilkini "politik yapıyı reforme etmenin anahtarı" olarak tanımladı. Parti, faaliyetlerini Çin Anayasası ve yasalarıyla çizilmiş sınırlar içinde yürütmeli, devlet erki organlarının işlevlerini tam olarak görmelerini sağlamalıdır. Parti yığın örgütlerini, işletmeleri ve kurumları hesaba katmalı ve onların işlerini yürütmeyi de kendi tekeline almamalıdır. Devlet işlerinin yürütülmesinde partinin politik öncülüğünü uygulamasındaki başlıca yöntem şöyle olmalıdır: Partinin savunduğu şeyler yasal prosedürlerden geçerek devletin isteği durumuna gelir; parti örgütleri ve parti üyelerinin parti çizgisini, parti ilkelerini ve politikasını yerine getirmekte gösterdikleri olumlu örneklerle halk seferber edilir.

Parti aynı zamanda kendi saflarını da yeniden yapılandırır. **Renmin Ribao**, partinin kollektif yönetiminin ve demokratik merkeziyetçiliğin güçlendirilmesi Merkez Komitesi'nden başlamalıdır, diye yazıyor. Özellikle Merkez Komitesi Politik Bürosu Daimi Komitesi'nden Merkez Komitesi Politik Bürosu'na ve Merkez Komitesi Politik Bürosu'ndan Merkez Komitesi plenumlarına düzenli rapor yollama sistemi oluşturulmalıdır. Merkez Komitesi plenumları daha sık yapılmalı, böylece Merkez Komitesi'nin kollektif karar oluşturulmasında daha büyük bir rol oynaması sağlanmalıdır. Yerel parti örgütleri de parti içi işlerin yürütülmesini geliştirmelidir. Bu ise parti içi seçim sisteminin reforme edilmesini ve göreve seçileceklerden daha fazla sayıda aday gösterilmesini de içeren atama prosedürlerini düzenleyecek açık ve kesin kararların hazırlanmasını gerektiriyor.(4)

Basın, raporun "Marksizmin Çin'de Yeni Zaferler Kazanması İçin Mücadele" başlıklı bölümüne özel bir yer ayırıyor. Bu bölümde, Çin'in özelliklerini taşıyan sosyalizm, Marksizmin temel ilkelerinin Çin'deki modernleşme akımıyla bütünleşmesinin bir ürünü olarak tanımlanıyor. **Hong Ki** dergisinde, gerek teoride, gerekse pratikte -tek ülkede sosyalizmi kurma pratiği, pek çok ülkede sosyalizmi kurma pratiği ve sosyalist ülkelerde reformları başlatma pratiği- bilimsel sosyalizmin sosyalizm anlayışını genişletip derinleştirdiğini yazıyor. Bu süreç sırasında bazı ölçütlerden vazge-

---

(4) 13. Ulusal Kongre'de ÇKP Merkez Komitesi ve ÇKP Merkez Disiplin Denetim Komisyonu'nun seçiminde yeni yöntemlere başvurulur. Merkez Komitesi kontenjanından % 5 ve seçilecek aday üyelerden % 12 daha fazla miktarda aday gösterildi. Kongre bu yöntemle ilgili önlemleri ve diğer önemli düzeltmeleri ÇKP Tüzüğü'ne geçirdi. (Red.Not.)

çilmesi çok doğaldır; çünkü, tarihsel sınırlılıkları bu ölçütleri ütopik duruma getirmiştir. Aynı şekilde, Marksizmin dogmatik yorumlarınınve Marksizme yakıştırılan hatalı görüşlerin terkedilmesi de çok doğaldır.

Renmin Ribao, Kongre'de varılan sonuçlardan birisini aktararak şöyle diyor: "Üretici güçlerin gelişmesine yararı dokunan her şey halkın temel çıkarlarına uygunluğunu korumuştur. Ve dolayısıyla sosyalizmin böyle şeylere ihtiyacı vardır. Bunlar çözüm yollarına olanak tanımaktadır. (...).Yaşamı üretici güçlerin büyümesine göre yargılamak yerine, bu işi somut ilkelere ve ütopik modellere göre yapmak Marksizmin itibarını düşürmekten başka bir işe yaramaz..."

Kongre, pratik çalışmada yeni yollar açma konusunda halkı cesaretlendirme ("farklı deneyimlerin kıyaslanması ve farklı görüşler arasında tartışma olmazsa davamız cansız kalır") ve teorik araştırmada "bırakın yüz çiçek açsın, yüz düşünce okulu tartışsın" politikasını benimseme çağrısında bulundu. Kongre sosyalizm anlayışını derinleştirirken, ÇKP'nin geliştirdiği bir dizi anlayışı onayladı:

- Zihni kurtarmak, gerçeği olguların arasında aramak ve pratiği gerçeğin tek ölçütü olarak almak zorunludur;

- Halk, kendi ülkesinin özgül koşulları ışığında,sosyalizm kuruculuğu koşullarında kendi yolunu kendisi benimsemelidir;

- Ekonomik ve kültürel bakımdan geri kalmış bir ülkede sosyalizm kuruculuğunun ilk aşaması çok uzun olmalıdır;

- Sosyalist bir toplumun temel görevi üretici güçleri geliştirme ve modernleşme üzerinde yoğunlaşmaktır;

- Sosyalist ekonomi planlı bir meta ekonomisidir;

- Reform sosyalist toplumun gelişmesinde önemli bir itici güçtür;

- Dış dünyaya açılmak sosyalist modernleşme için esas önemdedir;

- İleri bir sosyalist kültür sosyalist toplumun önemli bir karakteristiğidir;

- Anavatanın birleştirilmesi, "bir ülke iki sistem" ilkesinin uygulanmasıyla yerine getirilmelidir;

- İyi bir çalışma tarzı, iktidardaki bir partinin bizzat varlığı için yaşamsal önemdedir;

- Öteki ülkelerdeki komünist ve diğer partilerle ilişkiler(5) bağımsızlık, tam eşithaklılık, karşılıklı saygı ve birbirinin içişlerine karışmama ilkeleri uyarınca geliştirilmelidir;

- Barış ve gelişme günümüz dünyasının kilit sorunlarıdır.

Yabancı gözlemciler, Çin komünistlerinin en yüksek forumunun dış politika sorunları üzerinde kelimenin gerçek anlamıyla durmadığını belirtiyorlar. Kısa bir pasajda, Sovyeler Birliği ile Amerika'nın orta ve kısa menzilli roketler konusunda bir pren-

---

(5) **Renmin Ribao**'nun yayınladığı istatistiklere göre, 1982'de yapılan 12. Ulusal Kongre'den bu yana ÇKP yurtdışındaki 130'u aşkın politik partiyle bağlar kurmuş ya da eski bağlarını yeniden canlandırmıştır. (Red.Not).

sip anlaşmasına varmalarından duyulan hoşnutluk dile getirilmekle yetinildi ve Doğu ile Batı arasındaki gerginlikteki yumuşama eğilimi hoşnutlukla karşılandı. **Kongre'ye Sunulan Rapor**'da, "içinde bulunulan uluslararası durum sosyalist modernleşmemize elverişlidir" diye belirtiliyordu.

Parti basını Çin'in bağımsız dış politika izlemeye ve bütün ülkelerle barış içinde yanyana yaşamanın beş ilkesi temelinde dostluk ve işbirliği ilişkileri geliştirmeye ardıcıl bir şekilde devam edeceğini vurguluyor.

György Kovacs

Gerek Mihail Gorbaçov ile Ronald Reagan'ın ABD'deki görüşmelerinin sonuçları, gerekse Sovyet-Amerikan ilişkilerinin geleceği dünya ölçüsünde canlı biçimde tartışılıyor. Birleşik Amerika'da, olumludan tümüyle olumsuza uzanan çok değişik görüşler dile getiriliyor. Bu yelpazede, Cumhuriyetçi Parti'nin önde gelen kişilerinden, eski Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'in özel bir yeri var. Kissinger, tutucu çevrelerin sözcüsü olmakla birlikte, bazı önemli konularda gerçekçi görüşlere sahip. Kissinger ile Stanislav Menşikov arasında yapılan söyleşiyi sunuyoruz:

ABD-SSCB İLİŞKİLERİ: ÇATIŞMA MI, İŞBİRLİĞİ Mİ?

Henry Kissinger (ABD)

☐ Dünyanın jeopolitik geleceğini, deyim yerindeyse, 21'inci yüzyılın başında "takımyıldızı güçleri", güçler topluluğunu nasıl görüyorsunuz?

☐ Devletler arasındaki geleneksel ilişkilerin keskin biçimde değiştiği bir dönemde yaşıyoruz. Birleşik Amerika, 1950 yılında dünyadaki gayrısafi hasılanın yüzde 52'sini karşılıyordu. O zaman güç dengesinden kaygı duymamıza gerek yoktu. Çünkü güç dengesi biz demektik. O sıralar Amerikan dış politikasının ana sorunu güçlüğü belirlemek, bu güçlüğü aşmak için de kaynaklarımızı kullanmaktı. Bugün Birleşik Amerika'nın dünya gayrısafi hasılasındaki payı yüzde 20 ile yüzde 23 arasındadır. Ülkemiz hâlâ dünyanın en büyük ekonomik birimi durumundadır. Ancak şimdi eskisinden tümüyle farklı bir dizi dış politika sorunuyla karşı karşıyayız.

Şu anda Sovyetler Birliği ile Birleşik Amerika, ötekilere göre, dikkati çekecek ölçüde sivrilmiş en güçlü iki ülkedir. Öyle gözüküyor ki, 21'inci yüzyılın başında da

---

Henry Kissinger, 1923 yılında doğdu. Harvard Üniversitesi'nde uluslararası ilişkiler kürsüsünde profesör olarak ders verdi. ABD'nin dış politikası konusunda çeşitli kitapları vardır. 1969 ile 1975 yılları arasında Başkan'ın Ulusal Güvenlik Danışmanı, 1973 ile 1977 yılları arasında Dışişleri Bakanı olarak görev yaptı. Şimdi New York'ta kurulu "Kissinger Associates" adlı özel danışmanlık firmasının başıdır.

en güçlü iki devlet durumunda bulunacaklardır. Ancak o sırada, birkaç ülkenin daha gücü artmış olacaktır. Kanımca, Japonya, gayrısafi ulusal hasılasının en az yüzde 2'sini askeri harcamalara ayırmaya doğru gitmektedir. Japonya'nın gayrısafi ulusal hasılası arttığına, teknolojisi de ilerlediğine göre, 21'inci yüzyılın başı geldiğinde, dikkate değer bir askeri güç olacak ve bu temelde hızla büyümeye devam edecektir.

Çin'e gelince: Her şey, oradaki reform programının nasıl sonuçlanacağına bağlıdır. Çin'in 21'inci yüzyıla oldukça güçlü bir ülke olarak girmesini sağlayacak bir ilerleme kaydetme olasılığı vardır. Hindistan güç kazanıyor. Batı Avrupa ülkelerinin de birleşmeleri olanaklıdır. Sanırım, Batı Avrupa, yalnız politik ve ekonomik ilişkiler açısından değil, aynı zamanda askeri alanda da birleşme gereğini duyacaktır. Burada soru şudur: Batı Avrupa, kendi birliğini tarafsızlıkta mı arayacak, yoksa savunma alanında bir tür kendi gücüne dayanma yolunu mu izleyecek? Avrupalıların kendileri buna karar vereceklerdir.

Öyle gözüküyor ki, 21'inci yüzyıla girildiğinde, dünyada, her biri en azından kendi yakın çevresinde daha büyük bir rol oynama, gücünü gösterme çabasında olan beş-altı güç merkezi var olacaktır. Eğer bu gerçekleşirse, Birleşik Amerika ile Sovyetler Birliği'nin şimdiye kadar dünyanın her yanında yürüttükleri evrensel rekabetin artık bir anlamı kalmayacaktır. Yakın bir gelecekte, Sovyetler Birliği ve Birleşik Amerika, ya tesadüfen, ya da bile bile, bir çatışma zeminine kayacak olurlarsa, tarihin ve jeopolitiğin evriminin geçersiz kıldığı konularda birbirlerini yiyip tüketmiş olurlar. Dünyada şimdiki eğilimler sürer, taraflar her yerde her bunalımı teşvik edip hiçbirini çözüme kavuşturmazsa, böyle bir olasılık vardır. Bu durumda, devlet adamlarından hiçbirinin ortaya çıkan, sonuçlarından hiçbirisini en hafif biçimde de olsa isteme niyetinde olmadığı Birinci Dünya Savaşı benzeri bir çatışma tehlikesi er ya da geç gerçekleşebilir.

☐ **Sovyet-Amerikan ilişkileri konusunda ne düşünüyorsunuz?**

☐ Birleşik Amerika ile Sovyetler Birliği'nin temelli bir diyalog içinde olmaları gerektiğine inanıyorum. Elbette silahların denetimi konusunda bazı önlemler alınabilir. Ancak, silahların sınırlandırılması sorunu öylesine karmaşıktır ve özel teknolojik bilgi sayesinde tek-yanlı üstünlük sağlamak için müzakerecilere öylesine çok kaçamaklar yaratır ki, sonunda bu önlemler, durumu büyük ölçüde düzeltmeye yaramaz. Er ya da geç, SSCB ve ABD, en azından sınırlarından uzak bölgelerde, rekabetlerini sınırlamak için çaba gösterecekleri politik bir diyalog içinde olmak zorundadırlar.

☐ **Bir etki alanlarını paylaşma anlaşması kasdetmiyorsunuz, herhalde?**

☐ Hayır, dünyayı etki alanlarına bölelim, demiyorum. Eğer anlaşabilirsek, örneğin, Afrika'ya hiçbirimiz silah yollamazsak, kesinkes tanımlanacak bazı istihbarat faaliyetlerine girmezsek, o zaman bir kıtayı askeri rekabet alanının dışına çekmiş oluruz. Herkes yine kendi ideolojisine inanmayı sürdürür ve her birimiz yine gerekli gördüğümüz propagandayı yaparız. İnsan aklının, düşüncelerinin yayılması durdurulamaz. Ama bu, dünyayı çıkar alanlarına bölmemizi gerektirmiyor. Özgül çıkarlara ise duyarlılık göstermeliyiz. Her ülkenin sınırlarına yakın olan yerlerde, tek-yanlı üstünlük kazanma ya da karşı tarafı kendi inançlarından başka bir araçla zayıflatma çabası içinde olma gibi bir izlenim yaratacak eylemler içine girmekten özenle kaçınmalıyız.

☐ **Bir tartışmaya girmek istemiyorum ama, Ortadoğu Sovyetler Birliği'ne, Nikaragua'nın ABD sınırlarına olduğundan daha uzak değil. Öyleyse, yakınlığın bazı ölçüleri olmalı, değil mi?**

☐ Evet, böyle bir soru var. Ama birçok tarihsel durum da var. Birleşik Amerika Ortadoğu'da, bir grup ülkenin yanı sıra, İsrail ile tarihsel bir ilişki içindedir. Böyle bile olsa, Ortadoğu'yu Sovyetler Birliği'nin kendisine tehdit geldiğini hissettiği bir bölgeye dönüştürmememiz için çaba harcamamız gerektiği kanısındayım.

☐ **Peki, seçimler ya da bir devrim sonrasında solcu bir hükümetin işbaşına gelmesiyle sosyalist sistemin yaygınlık kazanmasını nasıl değerlendirirsiniz? Böyle bir harekete Sovyetler Birliği doğrudan bir destek sağlamasa bile, ABD bunu kendine karşı bir tehdit sayacak mıdır?**

☐ Bizim anladığımız biçimde, hiçbir ülkede seçimler sonucu sosyalizm iktidara gelmiş değildir.

☐ **Ya Şili? Şili, parlamenter usullerle solcu bir hükümetin iktidara gelmesinin örneğiydi. Ancak ABD'nin yardımıyla bu hükümet devrildi.**

☐ Nasıl uzun tarihsel ilişkinin bulunduğu bir bölgede Sovyetler Birliği kapitalist bir ülkenin kurulmasını istemezse, Şili'de iktidara gelen hükümet de bizim hoşumuza gitmedi. Değişik kaynaklar ne derlerse desinler, Allende'yi yıkan biz olmadık.(1)

☐ **Gelecekten söz ediyoruz. Böyle bir durumun yine ortaya çıktığını varsayalım. ABD, yine de ille müdahale edecek midir?**

☐ Gelecekte başka bir konum alırdım.Eğer şu ya da bu ülkede Sovyet istihbaratının yardımıyla ya da dolaylı askeri desteğiyle değil de, serbest seçimler temelinde solcu bir hükümet başa gelirse, belki bundan yine hoşlanmazdım, ama... Her şey bunun nerede olduğuna bağlıdır. Gerçekten zor bir konu. Böyle durumlarda ortaya iki değişik sorun çıkıyor. Birincisi, böyle bir hükümetin varlığıdır. İkincisi, bu hükümetin ne yaptığıdır. Nikaragua'yı ele alalım: Eğer 10 bin Kübalı ve binlerce başka danışman olmasa ve Nikaragua, Sovyet blokundan yılda 500 milyon dolar almasaydı, o zaman Sandinista'lar hakkındaki görüşüm başka türlü olurdu. Şimdi ise, SSCB'nin sınırlarından çok uzakta bir bölgede Sovyetlerin yeralımı bir gerçektir.(2)

☐ **Bu durum, ABD yönetiminin kendi hoşuna gitmeyen yabancı rejimleri devirmek için harekât düzenlemesini haklı gösterir mi? Ama isterseniz konuyu değiştirelim ve nükleer silahlardan söz edelim. Sovyetler Birliği, 2000 yılına kadar nükleer silahlardan arındırılmış bir dünyaya erişmek için çaba gösteriyor. Başkan Reagan da,**

---

(1) 1976-1977'de ABD Kongresi'nin yürüttüğü soruşturma, Allende hükümetini gözden düşürmek için yürütülen faaliyetlere CIA'in aktif olarak katıldığını, Şili'de hükümete karşı faaliyetleri parasal olarak desteklediğini gösterdi. (Derginin notu)

(2) Nikaragua'da sosyalist ülkelerden uzmanların varlığı, çoğunlukla, bu ülkede bazı besin ve hafif sanayi işletmeleri kurulması, limanlar yapılması ve benzeri ekonomik, bilimsel ve teknolojik işbirliği programlarına ilişkin yardımlarla bağlıdır. Birleşik Amerika'nın Nikaragua'ya uyguladığı ticari-ekonomik ambargo, bu ülkenin Nikaragua'nın dış ticaretinde 1980 yılında yüzde 30 olan payını, 1980 yılında sıfıra düşürdü. Aynı dönemde, Nikaragua'nın dış ticaretinde, Küba da içinde, sosyalist ülkelerin payı yüzde 1'den yüzde 40'a, Batı Avrupa ülkelerinin payı ise yüzde 18'den yüzde 40'a çıktı. 1981 ile 1986 yılları arasında, Sovyetler Birliği'nden Nikaragua'ya 700 milyon ruble değerinde mal yollandı. Bu da yılda 120 milyon ruble, ya da resmi döviz kuru hesabıyla, 170 milyon dolar ediyor. (Derginin notu)

gerçi daha geç bir tarihte de olsa, nükleer silahsız bir dünyanın sözünü ediyor. Sizin görüşünüz nedir?

☐ Sanırım, bu eleştirilmesi olanaksız bir hedeftir. Umarım, Sovyet yöneticileri gerçekçi oldukları için bunu biliyorlardır. Görüşümü daha da açacağım. Sovyetler Birliği, onbir saat dilimini kapsayan muazzam bir ülkedir. Belirli sayıda nükleer silahı gizlemediğiniz konusunda herhangi bir güvenceye kavuşmak olanaklı değildir. Bu bakımdan, Sovyetler Birliği'nin kaç adet nükleer silah gizleyebileceğini analiz etmek zorundayız. Eğer Sovyet hükümeti ihtiyatlı davranacaksa, aynı şeyin Birleşik Amerika için de geçerli olduğunu anlayacaktır. Yalnızca bu nedenle, olası tecavüzlere karşı güvence sağlayabilmek için, tutulacak en az sayıda silah miktarını belirlemek zorundayız. Dahası; İsrail, Hindistan, Çin, Fransa, İngiltere gibi nükleer silah sahibi başka güçler de var.(3)

☐ **İsrail, nükleer bir güç mü?**

☐ İsrail, genellikle nükleer bir güç sayılıyor. Resmen böyle değil ama, silahların denetimi açısından en kötü olasılığı da hesaba katmak zorundasınız. Başka bir ülkenin ya da grup devletin olası tehdidi karşısında, Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliği'nin yeteri kadar nükleer silaha sahip bulunmamaları herhalde basiretsizlik olurdu. Demek ki, birlikte yaşayabileceğimiz nükleer silahların asgari miktarının ne kadar olması gerektiği konusunda başlangıç noktasına geri dönmüş bulunuyoruz. Şahsen, bu konuyu tartışmaya değer bulurum.

☐ **Orta ve daha kısa menzilli nükleer silahların ortadan kaldırılmasına ilişkin Sovyet-Amerikan anlaşmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?**

☐ INF Anlaşması'ndan hoşlanmıyorum. Ama bu anlaşmanın onaylanmasını destekliyorum. Çünkü, hep böyle sorunlarımızı analiz etme yolunda yıllarca çaba harcayıp anlaşmalar yaptıktan sonra anlaşmaları onaylamamazlık edemeyiz. INF anlaşması konusunda ise, ta başından beri "sıfır çözüm" önerisinin bizim çıkarımıza olmadığı kanısındayım. Çünkü Avrupa'nın savunmasıyla Birleşik Amerika'nın savunması arasında bağları korumak yaşamsal bir önem taşıyor. Yine kanımca, eğer sıfıra varmak istiyorsak, bunu ancak geleneksel silahlı kuvvetlerde önemli ölçüde indirimle ilişkili olarak düşünebiliriz. 1981 yılından beri, benim bu konudaki tutumum değişmemiştir. Ne var ki, son zamanlarda Batılı liderler, uzun erimli stratejilere göre değil de, içeride kendi kamuoylarının hoşuna giden önerilerde bulunma eğilimi içinde olmuşlardır. Ama bu, artık olup bitmiş bir şey ve tartışmanın da bir anlamı yok.

☐ **Helmut Schmidt, geçenlerde Sovyetler Birliği'nden geleneksel silahlar ve silahlı kuvvetler açısından bir tehdit geldiğine inanmadığını söyledi. Çünkü geleneksel güçlerde denge konusu tartışılırken yalnız nicelik değil, aynı zamanda silahların ve askeri personelin niteliği de göz önüne alınmalı. Bu konuda sizin görüşünüz nedir? Schmidt ile aynı kanıda mısınız?**

☐ Besbelli ki, Sovyetler Birliği'nin kendini güvensizlik içinde hissetmesi için geleneksel nedenleri vardır. Ama bu güvensizlik duygusunu, 'çevremdeki herkes güçsüz

---

(3) Hindistan nükleer silah sahibi değildir. Bu ülke, 1974 yılında barışçı amaçlarla nükleer bir deneme yapmıştır. Ancak Hindistan, Nükleer Silahların Yayılmaması Konusundaki Antlaşmayı da imzalamamıştır. (Derginin notu)

olursa, kendimi ancak o zaman güvenlik içinde hissederim' noktasına vardırırsa, o takdirde herkes için bir tehlike durumuna gelir. Öyleyse soru şudur: Sovyetler Birliği ile komşuları arasında göreli güvenliği nasıl tanımlayacağız? Bazıları, Sovyetler Birliği'nin kaç tanka, kaç askere sahip olduğunun önemli olmadığını söylüyor. Deniyor ki, bunların teknik düzeyi, askeri personelin moral durumu iyi olmayabilir. Bana göre, bu çok basiretsiz, milliyetçi bir savdır. Ciddi insanlar bir masaya oturmalı ve iki taraftan ne kadar tank, ne kadar asker indirimi yapılacağını analiz etmelidirler. Gorbaçov'un anlaştığı, azaltmak zorunda olduğumuz oransız sayı nedir? Bu düzeyde, ciddi bir tartışma yürütebiliriz.

□ **Üçüncü ülkelerin işlerine karışmama konusunda karşılıklı bir anlayışın yanı sıra, Sovyetler Birliği ile Birleşik Amerika arasında normal politik ilişkiler için başka ne tür koşullar, nasıl bir politik** modus vivendi **gereklidir size göre?**

□ Dünyada enerji, iklim, çevre koruma gibi bazı konular var ki, burada işbirliği yapmamız için ortak bir temel sözkonusudur. Vermemiz gereken temel karar şudur: 2000 yılına kadar taraflardan birinin ötekini aşamayacağı ve aynı süre içinde gerçek bir güç eşitliği sağlamamız gerektiği konusunda aynı düşüncede miyiz, değil miyiz? Eğer pekçok bürokratınız varsa, bunlardan her biri tek-yanlı olarak kendi konumunu güçlendiriyorsa, elde edeceğiniz nihai sonuç, daha çok güvensizlik duygusu, daha çok karşılıklı güvensizliktir. Ama sorun buradadır.

□ **Vardığınız genel sonuç nedir? Yeni bir detanta, gerginliklerin yumuşaması ve iyi ilişkiler dönemine inanıyor musunuz?**

□ Sovyetler Birliği ile iyi ilişkiler içinde olmak mümkündür. Bu ilişkiler kesinkes karşılıklılık ve gelecekteki dünya durumu ve neyi gerçekleştirmek istediğimiz konusunda ortak bir değerlendirme temelinde olmalıdır. Birbirimizi saf dışı etme çabalarına da son vermeliyiz. Bu hem mümkün, hem de arzu edilir bir şeydir.

Gorbaçov'un toplumunun ikilemlerini kabul etmedeki cesaretine yüksek bir değer biçiyorum. Ama benim alanım dış politika ve benim açımdan soru şu: Basiretli, cesur bir Sovyet liderinin ülkesini daha güçlü kılabilmesi için ödenmesi gereken "dış politika bedeli" nedir? Dış politikası değişmediği sürece, güçlü bir hasmın ille de zayıf bir hasımdan daha iyi olacağını varsayacak bir hayal gücüne sahip olmadığımı itiraf etmeliyim. Yanlış anlaşılmasın. Şimdi imkân varken, Sovyet reformlarını özendirmemiz gerektiği kanısındayım. Ama ana görevimiz; kırk yıldır gerginliğe yol açan uluslararası çevrede değişiklikler yapmaya çalışmaktır. Eğer bu gerginlik nedenleri şimdi ortadan kaldırılamazsa, bunun acaba ne zaman mümkün olacağını birisinin bana anlatmasını isterdim.

Öyleyse, nereye gittiğimizi gösteren bir anlayışı birlikte geliştirmeliyiz. Batı'da yakında, son onyılların ihmallerinin açıkça ortaya çıkacağı, pazarların çözemeyeceği büyük bir ekonomik bunalımla hepimiz kuşkusuz karşı karşıya geleceğimiz için, bu son dediğim özellikle önemlidir. Bu ise, kapitalist ülkelerde geleceğe güveni ve yön duygusunu canlandıracak kavrayıcı ve tutarlı bir yönetimi gerektiriyor. Dünyada güçler dengesi değişirken, her yerde büyük iç değişiklikler olurken, nereye gittiğimizi bilmeliyiz. Üstelik bu işi çok basite de almamalıyız. Amerikalı bir şair şöyle der: "Aramaktan vazgeçmeyelim. Arayışlarımız sonunda bulacağımız yere varacağız ve orayı ilk kez tanımış olacağız."

DERGİNİN YORUMU

Henry Kissinger, silahların sınırlanması, vb. gibi Sovyet-Amerikan ilişkilerindeki bazı önemli konulara değinmiş bulunuyor. Sovyetler Birliği bu sorunlara nasıl bakıyor? Bu konularda, Mihail Gorbaçov'un 10 Aralık 1987 günü Washington'da yaptığı basın toplantısındaki konuşmasına,(4) ***Perestroyka -Ülkemiz ve Dünya için Yeni Düşünce****(5) adlı kitabına ve* ***"Güvenlik İçinde Bir Dünyanın Gerçekleri ve Garantileri"****(6) başlıklı yazısına kısaca bir göz atalım.*

Mihail Gorbaçov'un Washington'daki Basın Toplantısında Yaptığı Konuşmadan

"Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri liderleri arasındaki politik diyalogun derinleşmesinden söz edebiliriz. Bugün Başkan'la birlikte üst düzeyde Sovyet-Amerikan Ortak Açıklama'sını çıkardık. Ortak Açıklama'nın **kavramsal bölümünü** özetlemek gerekirse, denebilir ki: Her iki devlet, en yüksek düzeyde, uzun bir karşı karşıya geliş döneminden çıkmakta olduklarını ve bu dönemi gerçekten geride bırakmaya hazır bulunduklarını belirtmişlerdir."

"Herhalde bu önemli bir sonuç ve önemli bir politik açıklamadır... Bu, Sovyet-Amerikan ilişkilerinde yeni bir evreye geçişin özüdür..."

"**Orta ve daha kısa menzilli füzeleri evrensel düzeyde ortadan kaldırmaya yönelik yıllardır süregelen bir antlaşma hazırlama çalışmaları, bu ziyaret sırasında tamamlandı...** Bunun gerçekleştiği, halklarımız adına belgeye imzaların atıldığı şu anda, diyebilirim ki, büyük, tarihsel bir olaydan söz edebiliriz. Ortaklaşa yapıcı çabalarla büyük bir başarının elde edildiğini söyleyebiliriz... Önemli olan, gerçekten yüzdeler değil. Önemli olan, gerçek bir nükleer silahsızlanma sürecinde yeni bir evre açmamıştır... Nükleer silahlardan arındırılmış bir dünya yolunda ilk adımı attığımız için birbirimizi içtenlikle kutlayabiliriz."

"Güvenlik İçinde Bir Dünyanın Gerçekleri ve Garantileri" Başlıklı Yazıdan

"Birleşmiş Milletler Tüzüğü'ne ve halkların devrimci ya da evrimci, kendi gelişme yol ve biçimlerini egemen tarzda seçme haklarına kesinkes uymak evrensel güvenlik için zorunludur. Bu, başlı başına bir iç konu olan sosyal statüko hakkı için de geçerlidir. Ülkelerin kendilerinden başka ülkeler eliyle gelişmelerini etkileyecek herhangi bir doğrudan ya da dolaylı girişim, böyle bir müdahale dışlanmalıdır. Var olan hükümetlerin dışarıdan istikrarını bozma kalkışımları da, aynı şekilde kabul edilebilir bir şey değildir..."

"Bu yakınlarda Sovyet ve Amerikan bilim adamları, stratejik istikrar ve nükleer silah depolarının büyüklüğü arasındaki ilişki konusunu özellikle incelediler. Bilim

(4) **Pravda**, 12 Aralık 1987.
(5) Mihail Gorbaçov, **"Perestroyka- Ülkemiz ve Dünya İçin Yeni Düşünce"**, Harper and Row, New York; Collins, Londra, 1987.
(6) **Pravda**, 17 Eylül 1987.

adamları, istikrarı bozmadan tüm ABD ve Sovyet silahlarının yüzde 95'inin ortadan kaldırılabileceği sonucuna oybirliğiyle vardılar. Bu, çılgınca bir mantığın kaynağı olan 'nükleer caydırıcılık' stratejisini silip süpüren bir savdır. Biz yüzde 5'in de tutulmaması gerektiği kanısındayız. İstikrar o zaman başka bir nitelik kazanacaktır..."

"Nükleer bir çatışmanın başlamasını engelleme mekanizması sorunu ise karmaşık bir sorundur. Burada, geniş kapsamlı bir güvenlik düşüncesinin en duyarlı noktasına değiniyorum: Çok şey yeniden değerlendirilmeli, yeniden düşünülmeli ve iyileştirilmelidir. Her durumda, uluslararası topluluk, nükleer silahların kullanılmaması ve bu silahların ortadan kaldırılması konusunda geniş kapsamlı bir anlaşmanın olası çiğnenmesini ya da çiğnenme girişimlerini ele alacak, üzerinde anlaşmaya varılmış önlemler geliştirmelidir. Potansiyel bir nükleer korsanlığa gelince: Öyle gözüküyor ki, önceden bunu göz önüne almak, engelleyici kollektif önlemler hazırlamak hem mümkün, hem de gereklidir."

"...Nükleer silahlardan arındırılmış bir dünyaya doğru ilerlemeyi düşünürken, şimdiden güvenliği silahsızlanma sürecinin her bir aşamasında garanti altına almayı gözetmek esastır. Yalnız bu konuda düşünmekle kalmayıp, **nükleer olmayan silahların** düzeyini de önemli ölçüde indirerek, barışı sürdürme mekanizmaları üzerinde de anlaşmaya varmak gerekir."

"Bütün bu konular, Sovyetler Birliği ile sosyalist ülkelerin ortaklaşa Birleşmiş Milletler'e sunduğu uluslararası bir barış ve güvenlik sistemi yerleştirme önerilerinin bir parçasıdır."

"Perestroyka - Ülkemiz ve Dünya İçin Yeni Düşünce" Adlı Kitaptan

"Batı'da eşitsizlik ve dengesizlikten söz ederler. Gerçekten, Avrupa'nın her iki yakasında, gerek bazı silahlarda, gerekse silahlı kuvvetlerde, tarihsel, coğrafi ve başka etmenlerin yol açtığı dengesizlik ve uyumsuzluklar vardır. Biz bazı alanlarda var olan eşitsizlikleri, geride kalanların silahları arttırmasıyla değil, ileri gidenlerin silahları azaltması yoluyla gidermekten yanayız..."

"Biz silahların makul bir yeterlilik düzeyine, yeni kesinkes savunma amaçlarına uygun bir düzeye indirilmesi gerektiği kanısındayız. Her iki askeri ittifakın stratejik anlayışlarını gitgide daha çok savunma amaçlarına uygun doğrultuda düzeltmelerinin zamanıdır. 'Avrupa Evi'ndeki her daire, kendini soygunculara karşı koruma hakkına sahiptir. Ancak bunu komşunun dairesini yıkmadan yapmalıdır."

Sovyetler Birliği günümüzdeki değişimlerle, sosyalist ideolojik ilkelerden geri adım atmış ve sosyalizmin temellerini zayıflatmış olmuyor mu?

Montserrat Domingo

Öğretmen, Barselona-İspanya

SOSYALİST DEĞERLERİ GÖZARDI ETMİYORUZ

SSCB'deki toplumsal yaşamın tüm alanlarındaki devrimci yenilenme, nesnel gereksinimlerin bir sonucudur. Sosyalizmin 70 yıllık ilerlemesi tümüyle kesintisiz gerçekleşmiş değildir. Kimi dengesizlikler ortaya çıkmış ve 1917 Ekim Devrimi'yle yaşama geçirilen ilkelerden kimi sapmalar bile sözkonusu olmuştur. Sosyalizmin özüne yabancı ve hiçbir biçimde haklı görülemeyecek olan kişi putlaştırması,politika ve ekonomide otoriter-bürokratik çarpıklıklar, ideolojik dogmatizm, bu kapsamda sayılabilir. 1930 ve 40'larda, 1970'lerin sonu ile 80'lerin başlarında, bu iki tarihi dönem farklı olmakla birlikte, ikisinin de ortak özelliği, bu dönemlerde Lenin'in ülkülerinde ve sosyalizm anlayışında, yeni toplumun üstünlüklerini ortaya çıkarmaya hiç de hizmet etmeyen nesnel ve öznel değişikliklere gidilmiş olmasıdır.

Bütün bunlara SSCB'nde sosyalizmin elde ettiği kazanımları hiçbir şekilde küçültmemesi gerektiği de doğrudur. Kısa zamanda sağlam bir ekonomik temel kurduk ve ülkeyi kökten değiştiren ve tüm emekçi halk için toplumsal güvenceler sağlayan önemli değişiklikler gerçekleştirdik. Faşizme karşı ölüm kalım savaşında sosyalist kazanımların korunmasını beceren Sovyet kuşaklarının gösterdiği yiğitliğin değerini de kimse küçültmez. Tarih siyah ya da beyaza yahut pembeye boyanamaz. O canlı bir olgudur ve çok çeşitli renkleri vardır.

Yine de, toplumumuzun ilerlemeyi sürdürmesi için geçmişin yanlış mirasından ve çarpıtmalarından kurtulması gerektiği bir gerçektir. Eğer günümüzdeki değişikliklerle, yerleşmiş kimi görüşleri tekrar gözden geçiriyorsak, kuşkusuz bu Marks, Engels ve Lenin'in düşünceleri ya da sosyalist değerler için sözkonusu değildir, yalnızca daha sonraki "eklemelere" karşı çıkıyoruz. Amacımız Lenin'in ülkülerinin nihai otoritesini yeniden kurmaktır.

Pratikte bu ne anlama geliyor? Bu, insana ve değerlerine daha büyük bir ilgi göstermek, Marksist-Leninist öğretinin kurucularınca yorumlandığı gibi sosyalizmde var olan insancıl özü olan yeniden kazandırmaya yönelik hareketler demektir. Halkın

sosyal ve ekonomik anlamdaki gereksinimlerine öncelik verilmeli; sosyal programlar, geçmişte olduğu gibi yetersiz kalmamalı ve bireyin, kollektif ve toplumun çıkarları dengelenmelidir.

Tahmin ediyorum ki, Bayan Domingo, İspanyol basınının sosyalist ekonomimizin piyasa mekanizmasını ve meta-para ilişkilerini kullanma yolları üzerindeki haberleri sizi heyecanlandırmış olmalıdır. Ancak yenilenme sürecinde ilerledikçe, planlı ekonomi ile piyasa ekonomisini, ya da moral teşvikler ile yüksek üretkenliği ek gelirlerle ödüllendirmeyi karşı karşıya koymanın anlamsız olduğu daha da açık olarak ortaya çıkıyor. Bunları birbirinin karşısına dikmektense, bütün ekonomik araçları sosyalist bir içerikle kullanmamız gerekiyor.

Sosyalizme ilişkin düşüncelerimiz, geçmiş yıllarda uygulanan somut politikaların dar çerçevesi ile sınırlı değildir. Ailelerin sözleşmeler temelinde ayrı birimler olarak çalıştıkları üretim kooperatiflerinin mevcut biçimlerini temelde sosyalist olarak görüyoruz. Hâlâ egemen olan toplumsal mülkiyetin günümüzdeki işleyiş yolları işte böyledir. Bireysel çalışma faaliyetlerine gelince, bunu kapitalizme bir ödün gibi görmenin hiçbir nedeni yoktur, çünkü başka birinin emeğinin sömürülmesi sözkonusu değildir. Bunlar daha çok, ülkenin refahında belirleyici olan ve böyle olmaya devam eden büyük sanayilere katkıda bulunuyorlar.

Günümüzdeki politik değişiklikler de, sosyalizmin gerçek değerleri ile tutarlılık içindedir. Temel amaç, demokrasiyi ve halkın özyönetimini, aynı şekilde yurttaşların tüm düzeylerdeki -fabrikalar, köyler, kentler ve genelde devlet- önemli karar alma süreçlerine katılma olanaklarını genişletmektir. Kültürel faaliyetler de güçlü bir teşvik bulmaktadır. Bütün bunların sosyalizme yabancı olduğu söylenebilir mi? Elbette söylenemez. Gerçekte bütün bunlar sosyalizmin ilerlemesini sağlamaktadır.

Son zamanlara kadar ateşli dogmatiklerin bizi korkutmada kullandıkları kimi politik terimleri de ideolojik karşıtlarımızın elinden "geri almalıyız." Bunlar arasında, daha çok, sosyalist bir terim olan çoğulculuk da bulunuyor.

İdeolojik "hayalet"lerden artık korkmuyoruz. Daha fazla sosyalizme, daha fazla demokrasiye, daha fazla hümanizme doğru ilerlemeliyiz.

Sergey Kolesnikov

ZAMANIN RUHUNA İNANÇ DUYMAK

Mihail Ulyanov

SBKP Merkez Denetleme Komisyonu üyesi, SSCB Halk Sanatçısı, Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti Tiyatro Çalışanları Birliği Yönetim Kurulu

1985 yılı ilkbaharına doğru geri bakınca, ülkemizin tarihinin, devrimci gelişmesinin nasıl karmaşık ve canalıcı bir evresinden geçtiğini,geçmekte olduğunu anlıyorsunuz. Partinin son Merkez Komitesi toplantıları bir kez daha şunu doğruladı: Perestroyka (yeniden yapılandırma ve düzenleme), glasnost (saydamlık),eleştiri ve özeleştiri, kitlelerin denetimi, ekonomik, sosyal ve manevi yaşamın bütün yönlerinin demokratikleştirilmesi sosyalist kuruculuğun başarısını güvence altına almanın, halkın bilincindeki durgunluğun üstesinden gelmenin, toplumsal faaliyetlerdeki gerilemeyi ve bundan önceki dönemin içaçıcı olmayan birçok olgusunu aşmanın tek yoludur.

En sonunda kendimize içtenlikle, ikircimsiz şunu söyledik: Hiçbir şey, sosyalizm için, parti ve devlet faaliyetlerinin doktriner biçim ve yöntemlerini dogmatik tarzda kabul etmekten daha kötü, daha tehlikeli değildir. Durgunluk ve buna ilişkin yanlış hesap ve hatalar, sosyalist idealle çelişen bir dizi çirkin olguya yol açtı. Bu olgular, toplumda bunalım öncesi eğilimlerin artışından sosyal konularda vurdumduymazlığa, manevi alanda hamlığa, ahlaksal alçalmaya, sahte önceliklerin göklere çıkarılmasına kadar uzanıyor.

1985 Nisan Plenumu'nde değinilen, 27'inci Kongre'de derinlemesine analiz edilen bu olumsuz olgular, daha sonraki plenumlarda da ele alındı ve tek tek sayıldı. Ama bu, eksiklik ve hataları ortadan kaldırmaya, düzeltmeye giden yolun kolay, acısız, ağrısız olduğu anlamına mı geliyor? Bunu söylemek, geçmişin yapay iyimserliğine kaymakla eş olurdu. Temizlik süreçlerinin, başlangıçta düşünüldüğünden çok daha karmaşık ve yaygın olduğu görüldü. Şimdiki değerlendirmelerimizin daha da kesinleşip, belirginleşip derinleşeceğine inanıyorum. Ama bu, cesaret kırıcı bir şey sayılmamalıdır.

Yeniden yapılandırmanın gerekliliği ve geri döndürülemezliği, gerek partili, gerek partisiz Sovyet halkının bütün geniş kesimlerince şimdi daha iyi değerlendiriliyor. Hepimiz yeniden yapılandırmanın ülkemizde ve ülkemizin ötesinde, sosyalizmin gelişmesinin yazgısını belirleyeceğini kavrıyoruz. Ama görmemiz gereken şey nedir? Bu yapılandırma, mücadeleyi gerektiriyor. Mücadeleyi, görüşlerin çatışmasını gerektirecek. Şimdiden görülebilir bir şey bu. Yarın bu mücadele daha da keskinleşebilir. Niye? Sosyalizmin geleceğine hangi birimiz kayıtsız kalabiliriz? İçinde bulunduğumuz durumun değişiklikleri dayattığı konusunda hepimiz anlaşmıyor muyuz? Başka türlü düşünmek, herhalde koskoca bir yanılgı olurdu. Toplumumuzun değerlerine olan "güvenimizi yitirmedik." Tam tersine, biz, "sosyalizm sosyalizm olmalıdır" diyoruz. İşte tam da burada, gelişmeler konusunda, iki ayrı görüş çatışıyor. Sert bir çatışmadır bu. Bazılarımız, perestroyka sürecinin, demokratikleşme ve saydamlığın güç toplaması gerektiğine inanıyor. Bazıları ise, değişiklik ve iyileştirmelerin arzulanır olduğuna sözde katılmakla birlikte, gerçekte, bunu benimsemeyi ya inatla reddediyor, ya da geçmişe uzanmadan, dertlerimizi herkesin görüp tartışabileceği biçimde sergilemeden, bu sürecin "sessiz ve sakince" yol almasını istiyor.

Kesinkes inanıyorum: Bugün sorunun özü, canalıcı noktası burasıdır. Ya bu yolda devam edeceğiz, ya da yarı yolda durup kenara savrulacağız; perestroyka'yı "düzleştirip", içinden bir daha çıkılması çok çetin olacak durgunluğa geri döneceğiz. İçinde bulunduğumuz durum gösteriyor ki, gökyüzü bulutsuz olacağa benzemiyor.

İçtenlikle konuşursak, geçmiş yılların sakinliği ve cennet sessizliği kendisine ninni gibi gelen pek çok insan, gün ışığına çıkan sorunların muazzam ölçüde yığılmışlığı ve karmaşıklığı karşısında "şok" geçirdi, olayların açılıp gelişmesini derin bir şaşkınlıkla seyretti. Bu şaşkınlıkta, yeni, şimdi olanlara bir ölçüde güvensizlik, daha doğrusu ihtiyatlı yaklaşım da vardı. Yaşamın Leninci sosyal adalet ilkelerine göre yeniden düzenleneceği konusunda eskiden de insanlara sık sık vaadlerde bulunulmuştu. SBKP'nin 20'inci Kongresi, toplumun ekonomik ve manevi yaşamında demokratik ilkelerin gelişmesine gözle görülür bir itki sağladı. Ama bunun olumlu etkisi aşındırıldı. Daha önce de, sessizlik ve sakinliği yeğleyen, "hiçbir şeyi değiştirmeden işleri yürütmeye" çabalayan insanlar vardı. Ama şimdi, bunun ardından nelerin geldiğini biliyoruz: Sosyalizmi kurma yol ve yöntemlerinin akıllıca, önyargısız her türlü formülasyonunun hiçe indirgenmesi. Ve yine kayıtsızlık, kendinden hoşnutsuzluk, tepeden bakıcı tavırlar, gevşeklik...

Büyük soru: Ne yapmalı? Gün ışığı gibi açık: Yaygın gelişme alışkanlığını edinmiş şu bizim binlerce tonluk, hantal üretim makinemizin çalışmasını hızlandıracak, yeni ekonomik ve hukuki kaldıraçlar aramak ve bulmak zorundayız. Demokratikleşmenin, özyönetim ve saydamlığın soluduğumuz hava gibi yeni biçimlerini bulmamız gerekli. Bu da apaçık. Kimse bunu yadsımıyor. Ama yeniden düzene sokulması gereken sadece ekonomik yapılar, sadece teknoloji değil. Düşünceler, görüşler de şöyle bir harmanlanmalı, alt-üst edilmeli. Düşünceler atgözlüklerinden, kalıplardan, gerçeklerin şemalara göre ayarlanmasından ve bu şemalar da güneşin altında ne varsa hepsinin değişmez teorik temeli olarak ilan edilmekten kurtarılmalıdır.

İşte bu görev çok daha karmaşıktır. Asıl çatışma, işte burada oluyor. Duygular, tutkular burada ayağa kalkıyor. Eğer çözülür ya da kesilirse, toplumu normalleştirme yoluna daha cesurca, daha etkin biçimde koyulabileceğimiz ana düğümleri burada buluyoruz.

Bunalım öncesi olguları sistemimiz yaratmadı. Çünkü 70 yıllık gelişmesi sırasında sistemimiz muazzam yaratıcı olanaklarını ortaya koydu. Bunalım öncesi olguları somut insanların, onların tutumlarının, pratik eylemlerinin yarattığını akılda tutarsak, şimdi "insan etmeni"ne niye böylesine muazzam bir önem verildiğini anlayabiliriz. "Genel deyim ve sözler"in zamanı geçti. Şimdi her insan için faaliyet zamanı olmalıdır, oluyor da. Her birey, bu açıdan değerlendirilecek, ahlaksal ve mesleki nitelikleriyle ölçülecektir. Derim ki: Bu çok güçlü bir "sahne ışığı"dır ve sanmam ki, herkes sosyal ve ahlaksal tavrını bu ışığın altına tutmaya henüz hazır olabilsin. Bununla birlikte, başka bir seçenek de yok. Merkez Komitesi'nin Ocak 1987'deki toplantısında şöyle deniyordu: "Biz insiyatifli, düşünen, cesurca ileri atılmayı isteyen ve bunu yapan, başarıya ulaşma yeteneğindeki insanları destekleme hattını kararlı biçimde başlattık."(1)

Özellikle belirtmek istediğim bir başka önemli nokta, ülkemizdeki temizlik süreçlerinin uluslararası yankılarının değişik biçimlerde değerlendirilmesidir. Bizde, yalnız bizde değil, başka yerlerde de, açıklık ve özeleştirinin dünya kamuoyunun gözünde sosyalizme olan inancı zayıflattığını söyleyenler var. Bu konuda da, bunların hepsinin içten olduklarını sanmıyorum. Son zamanlarda birçok ülkeye gittim. Komünistlerle, komünist olmayanlarla, iyiliğimizi isteyenlerle, istemeyenlerle, sıradan insanlarla konuştum. Bu konuşmalar şunu açıkça gösterdi: Şimdi ülkemizde olup biten her şey, gelip geçici değil, sansasyonel değil, ciddi, yapıcı bir ilgi uyandırıyor. Sovyetler Birliği'nin faşizme karşı kahramanca mücadelesinden kırk yıl sonra sanki insanlar ülkemizi yeniden keşfetmiş gibiler ve burjuva propagandasının kendilerine dayattığı kalıpları yavaş yavaş söküp atıyorlar.

Bazıları, bu süreci devrimci düşüncelerin yenilenmesi, sosyalizm pratiğinin zenginleşmesi olarak görüyor. Bazıları, bunu toplumumuzun önüne çıkan güçlükleri aşabileceğini gösteren sağlıklı bir yaklaşım sayıyor. Ama Amerika Birleşik Devletleri yurttaşları da içinde, bu yakınlarda gezdiğim ülkelerin insanları, en çok Sovyetler Birliği ve öteki sosyalist ülkelerin geniş kapsamlı barış girişimlerinden etkileniyorlar. Özellikle 2000 yılına kadar dünyanın nükleer silahlardan arındırılmasına ilişkin somut öneri, savaş karşıtı hareketin önünde yeni olanaklar açıyor. Nükleer çağda zorunlu olan yeni politik düşünce, gününü doldurmuş doktrinlere saplanıp kalan bazı politik liderlere kıyasla, milyonlarca insanın hızla ve hissedilir biçimde zihinlerini kazanıyor. Belki kendi kişisel izlenimlerim bir ölçüde abartmalı gözükebilir. Ancak birkaç yıl önce, henüz dünya Rusça "glasnost" sözcüğüyle tanışmamışken, ülkemiz hakkındaki düşünce yelpazesi pek de içaçıcı sayılamazdı.

Mesleğim beni elbette kültür konularına, hepimizi ilgilendiren manevi sorunlara yakınlaştırıyor. Burada da, dağ gibi duran bürokratik atalet, tiyatroya hüzünlü bir manzara veriyor. Tiyatro, gitgide seyircisinden uzaklaşıyor. Çünkü seyircinin gerçek kaygı ve ilgilerine hitap etmekten uzak kalıyor. Tiyatro, kamuoyunun bir yurttaşlık kürsüsü olacağına, yaratıcı bir kurum olacağına, toplumda manevi ortamı temiz tutacağına, tiryakilerinin çoğuna hakaret edercesine, bir dalkavuk, bir hınk-deyici derekesine düştü ya da,yine saygınlık ve işlevine hiçbir katkıda bulunmayan sıradan, sıkıcı, gerçeklerden uzak, gerçekleri iğdiş eden, sahte-sorunlarla yüklü öykülerin yapımcısı durumuna geldi.

---

(1) Mihail Gorbaçov, **Yenilenme ve Kadro Politikası**, *SBKP MK Ocak 1987 Plenumuna Sunulan Politik Büro Raporu.*

Tiyatro salonları boşalmaya başladı. Seyirci, asıl konulara ve zülfü yâre dokunmayan, ciddiyetten uzak oyunlar karşısında kaldı. Gerçek yaşamda gördüğü başkaydı, sahnede gördüğü başka. İki sanatsal değer ölçütü ortaya çıktı: Biri gerçek, öbürü hayali;birilerinin rahatını ve zihni sükûnetini bozmamak için uydurulmuş iki ölçüt. Merkezdeki ve cumhuriyetlerdeki kültür bakanlıkları, kimsenin sahneye koymadığı bir dizi piyesle mukavele yaptılar, bu piyesleri tavsiye ettiler. Buna karşılık, tiyatroların istediği birçok piyes, sözkonusu yönetim organlarının onayından geçemedi. Artık çifte ölçüte hoşgörü göstermenin ahlaki bakımdan olanaksız bulunduğu bir noktaya gelindi.

Bu durumda yalnız kültür kurumlarının temsilcilerini kusurlu bulmak, bütün tiyatro çalışanlarını, aktör, yapımcı, oyun yazarı ve rejisörleri zarar gören taraf saymak gerçeğe uymaz. Bu sorunun diyalektiği çok daha karmaşıktır. Evet, doğru: Bu çetin koşullarda bile, zihinleri kavrayan, ilginç piyesler sahneye koyabilen, Sovyet tiyatrosunun ününü sürdürebilmesini sağlayanlarımız oldu. Burada pekçok sanatçı ve yapıtın adını sayabilirim. Ama genel manzarayı belirleyen onlar değildi. Öteki durumlarda, beklenebileceği gibi, "tavsiye edilir" denilen her şeyi uysalca sahneye koymaya hazır bir entellektüel dalkavuklar türü tiyatrolarda ağır basmaya, yaratıcı paleti onlar belirlemeye başladı.

Bu durumda tiyatro entellektüel, yaratıcı gücünü, en ciddi, en yetenekli sanatçılarını yitirmeye yüz tuttu. Aktör için sahne, yalnız bir çalışma yeri, bir meslek alanı değil, bütün yaşamının geçtiği yer olmuştur ve inanın bana, hiç de kolay bir yaşam değildir bu: Sinir gerginliğini, duygusal ve fiziki yükün ağırlığını hiçbir şey gideremez. Göz korkutan şey, zorluklar değil. İşini ciddiye alan insan, bunlardan yılmaz. Dehşet verici olan şey, başarma yeteneğinde olup da, başarmak için çaba gösterip de, bunu gerçekleştirememektedir.

Sonunda, sanatsal ve ideolojik bakımdan kusursuz oyunları sahneye koyması için, tiyatroları devletin maddi bakımdan desteklediği, ancak bunun sonucu salonlardaki boş koltukların da aynı cepten ödendiği bir durum ortaya çıktı. Ne yazık ki, ne maddi, ne de manevi kayıplar, devletin görevlerini bürokratik birer rutin olarak gören, kendi bürokratik tutkularını ise çok önemli birer devlet işi sayanların kıllarını bile kıpırdatmadı.

İşte bundan ötürü, 27'inci Parti Kongresi'nin kültür alanında, tiyatro, sinema, edebiyat ve bütün sanat dallarında köklü değişiklikler.çağrısı böylesine sıcak bir ilgi, coşkulu bir karşılık gördü. Tiyatro adamlarının, onların en iyilerinin zihinlerinden geçeni dile getirme olanağı için beklediklerini, bu arada manevi potansiyellerini geliştirdiklerini biliyorum. Bu noktada, tiyatro alanında ideolojik ve ahlaksal ortamın geliştirilmesi ve temizlenmesi için parti doğrultusunun gerçekleşmesine giden yolu başardığımızı belirtmek isterim.

Ama önce Rusya Tiyatro Çalışanları Birliği'ni nasıl kurduğumuz konusunda birkaç söz söyleyeyim: Bunun doğuşu kolay olmadı. Kongremizde, başlangıçta her şey, düzgün, sakin bir yolda gelişti. Eski Tüm-Rusya Tiyatro Derneği'nin bazı ufak-tefek süslerden öte bir değişiklik geçirmediği sanıldı. Önceden hazırlanmış, hemen hemen hiç değişikliğe uğramamış eski tüzük, sanat çalışmasını alışılagelmiş idari yöntemlerle yöneltmeye olanak sağlıyordu. Ayrıca üst yönetim görevlerine gösterilecek adaylar üzerinde de anlaşmaya varılmıştı. Dahası, yeni görevler "zamanın ruhu"na uygun biçimde belirlenmiş, buna uygun bir terminoloji kullanılmıştı.

Ancak önceden "programlanmış" bu senaryo, Kongre'nin gidişi içinde işlemez oldu. Tiyatro çalışanları, kültür organlarının yanısıra ve bu organlarla birlikte, ülke çapında tiyatro işlerinin gelişmesinde tam sorumluluk alacak bir sanat birliğinin kurulmasını istediler. Tüzük tasarısı, daha hazırlık evresinde reddedildi. Bu, değişikliğin karikatüründen başka bir şey istemeyenlere ilk darbe oldu.

Uzlaşmasız, içten bir tartışma ortamının egemen olduğu kongreden sonra, bu tüzük taslağı toptan kaldırılıp atıldı. Yeniden örgütlenmiş sanatçılar birliğinin üzerine aldığı görevlere denk düşen yeni bir belgenin gereği hissedildi. Ancak bu reddedilen taslak, geniş tiyatro çevrelerine tartışmak için basılıp dağıtılmıştı. Bürokratlar çapraşık yollardan amaçlarına ulaşma çabası içindeydiler. Bunun üzerine, aralarında benim de bulunduğum bir grup tiyatro emekçisi, ***Sovetskaya Kultura*** gazetesine, "Bir Sanatçı Birliği Nasıl Olmalı?" başlıklı açık bir mektup yazdık. Mektupta şöyle diyorduk:

"Kültür kurumlarının bütün amacı, sanatta canlı yaratıcı çalışma koşullarının oluşmasını sağlamaktır. Ancak bu kurumların en az ilgilendikleri sorun da budur. Bazı yönetici çevreler, sanki bütün kültürel değerlerin yaratıcıları yalnızca kendileriymiş gibi bir gayretkeşlik içindeler. İnsan, kültür kurumları sanat için değil, sanki sanat bu kurumlar için varmış gibi bir izlenim ediniyor. Bir sanatçı derneğinin belli başlı amaçları ve ödevleri parti çizgisini sanatta yaşama geçirmek, artistik gerçeği yüksekte tutmak, ilkesizlik ve ülküsüzlük göstergelerini ayıklamak, estetik sıradanlığa kapıları kapatmak, yeteneği ulusal bir hazine gibi korumaktır. Bir sanatçı derneği, başka şeylerin yanı sıra, bütün 'yasama' ve 'yürütme gücü'nü kendi ellerinde toplayıp, sanata da el atan bürokrasinin yeteneksizliğinden de sanatın yaratıcılarını korumalıdır."

Yaratıcı, ilkeli görüş, bürokratça tutuma üstün geldi. Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti Tiyatro Çalışanları Birliği kuruldu. Yeni tüzüğünü kabul etti. Bunu SSCB Tiyatro Çalışanları Birliği'nin kuruluşu izledi. Ama bu sadece bir başlangıçtı. Sanatta durgunluğa yol açan koşul ve nedenlerin derinine indikçe, işin kolay olmadığını gördük. Çok şeye "yeni baştan" başlamak gerekiyordu: Tiyatrolarda yönetici organların seçimle gelmesi, repertuar seçiminde bağımsızlık, rejisörün rol ve yerinin açıkça belirlenmesi, vb. Bütün bunlar özel bir dikkat, sorumluluk, medeni cesaret gerektiriyordu. Sözkonusu olan tiyatro levhasının değiştirilmesi değil, tiyatronun büyüleyici gücüyle toplumun ahlaksal, manevi ortamını etkilemekti. Yine de, asıl şey başarıldı: Doğal yaratıcılık sürecini özendiren ve bürokratik uygulama zincirlerinden kurtaran mekanizma işlemeye başladı.

Yine, kalıplarla düşünmeyi kırma konusuna döneyim: Bu sorun yalnız tiyatroya özgü değil. Bir insanın bugün böyle, ertesi sabah başka türlü düşüneceğini, bir gecede düşünce modelini değiştireceğini pek sanmam. Alelacele "ihtida" edenlere, bir gecede değişenlere inanmam. Kalıpların kırılması çabuk bir süreç, hızlı bir süreç değildir. "Geçmiş yaşam"dan dramatik biçimde kopmayı içtenlikle isteyen, ama bunu yapamayan insanlar vardır. Yeni sloganları hızla özümseyip büyük bir hünerle taklit eden, kendini bunlara uyarlayan, ama hiç değişmeyen başkaları da var. Böyleleri özellikle tehlikelidir. Perestroyka'nın açık karşıtlarından çok daha tehlikelidir böyleleri. El çabukluğu marifetiyle, bencilce bir hazırlıkla her şeyi sözler içinde boğmaya hazır olanlar tehlikelidir. Merkez Komitesi'nin Ocak 1987'deki Plenumu'nda onlara ayaklarını denk almaları gereği belirtiliyor; "...Şimdiye kadar çok konuşuldu... Şimdi ar-

tık çalışmak, iş yapmak gerekiyor"[2] deniyordu.

Elbette, faaliyetlerimizde dayandığımız yer Sovyet yaşamının var olan genel ortamıdır. Soluk almak daha kolaylaştı. Denebilir ki, biz gerçek aracılığıyla bir temizlik geçiriyoruz. Koskoca gemimiz yelkenlerini açtı. Burada net ve emredercesine şu soru soruluyor: "Nerede o enfes oyunlar? Halktaki cevhere, her yanda tanık olduğumuz yeniden yapılandırmanın psikolojik derinliklerine ışık tutan, bunlara yorumlar getiren piyeslere nihayet kavuşacak mıyız?" Dobra dobra söyleyeyim: Bunları henüz hiçbir yerde görmüyoruz. Geçen fırtınalı, heyecanlı mevsimde bazı oyunlar, sanat değeri olan bazı piyesler sunuldu tiyatroya. Ama tiyatro daha yeni yeni, zamanın ruhuna denk düşen, seyircilerin istem ve ölçütlerine uygun yapıtlar "topluyor."

Kültür de içinde, bütün ülkenin içinden geçtiği yeniden canlanma sürecinde, eskiden olduğu gibi yapımcı, aktör ve oyun yazarlarını önemli gelişmeleri bir kez daha yüzeysel, üstünkörü anlatmakla sınırlamak, onları buna zorlamak, yalnız ramp ışıklarına dayalı eksik bir aydınlatmayla yetinmek olurdu. Büyük bir hata olurdu. Bugün tanık olduğumuz süreçler, sanat aracılığıyla yaşamın incelenmesidir, verilerin toplanması değil. Halk sanatçılardan pekalâ kestirilebilecek yorumlar, aceleyle çırpıştırılmış ve önceden hazırlanmış cevaplar beklemiyor. Tersine, geçmişimizle ilgili, gelecek adına bugün yaratılmakta olan değerlerle ilgili gerçeği, tam ve korkusuzca doğruyu anlatmalarını istiyor. Bunun karmaşık bir görev olduğunda anlaşıyoruz. Ama bir şeye kesin inanıyorum: Ülküsel amacın böyle konulması, bir sanatçıyı kayıtsız bırakamaz. Tanınmış Sovyet tarihçisi Yuri Afanasyev, edebiyattan, tiyatro ve sinemadan neyi istediğimizi gayet güzel söyledi: Beklenmeyeni. Elbette burada sözün sıradan değil, zihni temizleyen ve soylulaştıran yüce anlamı kastediliyor. Bu, Lenin'in anlamlı sözlerinde ifadesini bulan, Sovyet sanatının en güzel geleneklerini geliştirebileceğimiz tek yoldur. "İşçi ve köylülerimiz seyircilikten daha büyük bir şeye lâyıktırlar. Gerçek, büyük sanata hak kazanmışlardır."[3]

Bizim tiyatro birliğimizin, öbür sanatçı derneklerinin bugün gerilimli bir çalışma yürüttüklerini biliyorum. Geniş anlamda, demokratikleşme süreci, her somut sorunun çözümüne sıradan olmayan bir yaklaşım gerektirmekle kalmıyor, aynı zamanda, bugün söylediğimiz gibi, demokrasiyi öğrenmeyi, demokrasinin ilkelerini uygulamayı öğrenmeyi de zorunlu kılıyor.

Bu arada ihtiraslar, bazan müthiş bir hızla tutuşabiliyor. Bunların hepsini aklın sınırları içinde tutmak mümkün olmuyor. Bundan korkuya kapılmamalı. Yeniden yapılandırmanın tiyatro alanına uygulanması da içinde, hiç kimse demokrasi ülküsünü gözden düşüremez. Konuşmak isteyen herkes kürsüye çıksın. Açıklık hiçbir zaman felakete yol açmadı, uçuruma götürmedi. Tersine, onun yokluğu, gerçek demokrasinin eksikliği uçuruma götürüyor. Bu acı deneyimimiz, büyük bir deneyimdir, unutulmaz bir deneyimdir. 27'inci Konge kararlarıyla donanan partimiz, gerçeği çekip çıkarma, halkın en yüksek çıkarlarına uygun hareket etme yetenek ve deneyimine sahiptir.

Toplumsal iyimserliğimiz, bizi daha sıkı, daha dürüst çalışmaya sevkediyor. Temiz rüzgarlardan korkmadan, seçtiğimiz yol boyunca yürüyeceğiz. Bu rüzgarlar, üstünkörü olanı, ağırlığı olmayanı, incir çekirdeğini doldurmayanı savurup götürecektir.

---

(2) **Agy.**, s.85
(3) **V.I.Lenin'le İlgili Anılar**, Cilt 5, Moskova 1984, s.15 (Rusça)

Bu yüzyılın başlarında, en büyük Rus şairlerinden Aleksander Blok, "Demokrasi, fırtınalarla çevrilmiş olarak çıkagelir" diyordu. Gerçekten de öyle. Blok şunu da diyordu: Yaşam, sanatçının bütün günahlarını bağışlayabilir, bir günahı dışında: Zamanın ruhuna ihanet etmek. Bu sözler, söylendikleri zamanki anlamlarını yitirmedi. Sorumsuzca yaşamak, attığı her adımda sorumluluk duymaktan çok daha kolaydır.

Ve ileri gitmek için, hiç şaşmadan, hiç çekinmeden bu adımlar atılmalıdır.

Yeni Açılım
Aylık Siyasal Dergi
Haziran 1988 2.Sayıda

- Yeni Bir Politik Stratejinin Kaynakları/*Orhan Kerim*
- Niçin Barış ve Demokratik Yenilenme/*Ayşe Güler*
- Birbirine Aykırı Sayılmayabilecek, Birbirini Bütünleyebilecek Bazı Sesli Düşünceler/*Cavlı Çulfaz*
- Tarihsel Gelişmede Alternatif Sorunu/*Ahmet Kurt*
- Dış Borç Sorunu/*Tanju Tügel*
- ÇKP 13.Kongresi ve Çin'deki Değişmeler Üzerine/*Akgün Şenler*
- Büyük Değişiklikler/ *V.G.Burov*
- Sosyalizmin Enternasyonalist Özü